

באר אליהו

הלכות מקואות

אלי טוגנדהפט

© אשמח לקבל הערות והארות.
elivahu.tug@gmail.com

תוכן

33 סעיף ל"ט	
34 סעיף מ'	2
36 סעיף מ"א	3
36 סעיף מ"ב	7
37 סעיף מ"ג	8
37 סעיף מ"ד	9
39 סעיף מ"ה	10
39 סעיף מ"ו	11
39 סעיף מ"ז	13
40 סעיף מ"ח	14
41 סעיף מ"ט	15
42 סעיף נ'	16
43 סעיף נ"א	16
43 סעיף נ"ב	17
44 סעיף נ"ג	17
45 סעיף נ"ד	18
46 סעיף נ"ה	20
47 סעיף נ"ו	21
47 סעיף נ"ז	21
48 סעיף נ"ח	21
48 סעיף נ"ט	22
48 סעיף ס'	22
49 סעיף ס"א	23
49 סעיף ס"ב	23
50 סעיף ס"ג	24
51 סעיף ס"ד	25
51 סעיף ס"ה	26
52 סעיף ס"ו	26
52 סעיף ס"ז	27
53 סעיף ס"ח	27
53 סעיף ס"ט	28
53 סעיף ע'	29
54 סעיף ע"א	29
54 סעיף ע"ב	30
55 סעיף ע"ג	30
55 סעיף ע"ד	31
55 סעיף ע"ה	31
		33
		33

סימן ר"א – הלכות מקואות

חיסרון ממ' סאה: אם חסר אפילו כל שהוא ממ' סאה - פסול [בי"י, ש"ך ג'. רשב"ץ כתב כן בחסר קרטוב].

גוף קטן: אפילו לגוף קטן שמתכסה בפתות ממ' סאה - צריך שיהיה במקוה מ' סאה [טור, ש"ך ג'].

שיעור מ' סאה: באצבעות: 44,118 אצבעות וחצי אצבע [בדק הבית, דרכי משה. (בבי"י כתב 41,472 אצבעות, משום שחישב שם באמה עצבה, אך בבדי"ה ובדי"מ חישבו בשוחקת, דהיינו ו' טפחים וחצי אצבע, ע"פ הראב"ד].
בליטרים: לדעת הגר"ח נאה - 331.7 ליטר, לדעת החזו"א - 648 ליטר, וכיום נוהגים לתת - 1000 ליטר [שערי מקואות ס"ק ה'].

2. בידי שמים

מקור הדין: נאמר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ולמדו חז"ל: מה מעין בידי שמים, אף מקוה בידי שמים [תוי"כ].

גדר הדין: פסול מים שאובים (בכל המקוה או ברובו) - לדעת הרמ"א הוי **מדאורייתא**. בדעת השו"ע נחלקו: לדעת הש"ך הוי **מדרבנן**, אך לדעת הט"ז נראה דהוי **מדאורייתא** [סעי' ג' ו- נ"ג].

3. באשבורן

מקור הדין: א. נאמר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ולמדו חז"ל: מעין מטהר [אף] בזוחלין, אך מקוה דווקא באשבורן [תוי"כ].
ב. למדו הראשונים ש"מקוה" הוא לשון אשבורן שנא' "יקוו המים אל מקום אחד" [רא"ש, מרדכי].

גדר הדין: פסול מים זוחלין - זהו דין **דאורייתא** [בי"י בשם מהרי"ק, דרכי משה. (בדעת המרדכי כתב הבי"י שסובר שהוי דרבנן, והדרכי משה דחאו וביאר שעסק דווקא בנהרות, עיי' סעי' ב')]. וכך פוסק הרמ"א לקמן סעי' ב'.

דין מעין

מעין מטהר:

1. אפילו בכל שהוא מים.
2. כשהמים באו **בידי שמים** ולא שאובים.
3. אפילו כשהמים **זוחלין** ולא באשבורן.

1. בכל שהוא

מקור הדין: נאמר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ולמדו חז"ל: מעין מטהר בכל שהוא, אך מקוה רק במ' סאה [תורת כהנים].

לטבילת כלי טמא: די במים **כל שהם**. לדעת רבינו שמחה די בכל שהוא ממש, לדעת המרדכי צריך רביעית [דרכי משה]. השו"ע לא ביאר דין זה, כי טומאה וטהרה אין נוהגים כיום [ש"ך].
לטבילת כלי גוי: צריך **מ' סאה** (כיוון שטבילה זו אינה מטומאה, אלא חידוש היא. ביי ס"י ק"כ) [ש"ך מ"ב].

סעיף א'

אין האשה עולה מטמאתה -
ברחיצה במרחץ.

ואפלו עלו עליה כל מימות שבעולם -
עדין היא בטמאתה,
וחזבין עליה פרת,
עד שתטבל כל גופה בבת אחת,
במי מקוה או מעין -
שייש בהם ארבעים סאה;

ושיעורה:

אמה על אמה על רום שלש אמות במרחץ,
באמה בת ששה טפחים ורחצי אצבע,
ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך -
כשר אם יכולה להתפסות כל גופה בקן
בבת אחת;

וצריך שינעלה בתשברת -

מ"ד אלף וקיי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע;

וצריך שיהיה החרץ שבו המים -

גדול יותר משעור זה,
כדי שפשתפנס הטובלת ויתפחו המים,
ישארו שם ארבעים סאה.

הגה: פי כל הצל על הנדה חזיב פרת.

דין מקוה

מקוה מטהר:

1. כשיש בו מים בשיעור ארבעים סאה.
2. כשהמים באו **בידי שמים** ולא שאובים.
3. באשבורן - כשהמים מכונסים ולא זוחלין.

1. בשיעור מ' סאה

מקור הדין: א. נאמר "ורחץ במים את כל בשרו" ולמדו חז"ל: מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן? אמה על אמה ברום שלש אמות (במרובע) [והוא הדין ברחב ואינו גבוה ובלבד שעולה כל גופה בבת אחת (נ' ירוחם)], ושיעור חכמים: מי מקוה מ' סאה [חגיגה י"א]. ב. נאמר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ולמדו חז"ל: מעין מטהר בכל שהוא אך מקוה רק במ' סאה [תורת כהנים].

גדר הדין: לטבילת אדם - לרוב הפוסקים צריך מ' סאה **מדאורייתא** [חזו"א], וי"א דהוי **מדרבנן** [נ"ח, לבוש]. לטבילת כלים - צריך מ' סאה **מדרבנן**, אך מדאורייתא די ברביעית [נויר ל"ח].

לטבילת אדם טמא :

נחלקו הראשונים כמה מים צריך שיהיו במעין :

א. ר"י, רא"ש, רשב"א ור"ן - סוברים שצריך **מ' סאה**. ואפילו כאשר המים משוכים הם מצטרפים [ב"י. ע"פ תוספתא דחרדלית של גשמים].

ראייה לשיטתם: "דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן מ' סאה" [חגיגה כ"ב]. מדובר במעין, שהרי רק בו המים מחלחלים.

ב. **הרמב"ם והראב"ד** – סוברים שמספיק מים **כל שהם**, כמו לכלים, ובלבד שיעלה בהם כל גופו בבת אחת [רא"ש, רשב"א, ר"ן].

ראיות לשיטתם: 1. "אך מעין" - מעין מטהר **בכל שהוא** אך מקוה במ' סאה [תוי"כ]. מדובר בביריתא אפילו מדרבנן, שהרי במקוה מדאורייתא די ברביעית. 2. "למעלה מהם מי מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין (אדם) ומטבילין (כלים).. למעלה מהן מי מעין... **בכל שהוא**". [מקואות א', ז']. מה שכתוב "מי מעין בכל שהוא" קאי אף על 'טובלין' דלעיל. 3. נאמר "ורחץ בשרו במים חיים" – ולא "כל בשרו" [ראב"ד].

השו"ע פסק שצריך מ' סאה [ונחלקו בגדר דין זה: לדעת הרבה פוסקים - הוי מדאורייתא (חזו"א), ויש שכתבו - דהוי מדרבנן (רא"ש ועוד). חלקת בנימין ס"ק ז']. ואפילו אם המים משוכים מצטרפים [ש"ך ב].

2. בידי שמים

מקור הדין: נאמר "אך מעין" .. ולמדו חז"ל: מה מעין בידי שמים.. [תוי"כ].

למדו הראשונים: מש"כ "בידי שמים" לא קאי על חפירת הקרקע, אלא על הויית המים שנתקוו שם בידי שמים, לכן אפילו חפר באר ומים נובעים ממנה - דינה כמעין [מהרי"ק, תה"ד, רשב"א].

3. בזוחלין

מקור הדין: נאמר "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" ולמדו חז"ל: מעין מטהר אפילו בזוחלין, אך מקוה רק באשבורן [תורת כהנים]. (טעם הדבר: א. כתבו רוב המפרשים: משום שכך היא דרכו של מעין שהוא זוחל. ב. וי"א [הגר"א]: כאשר המים זוחלין אין הם מצטרפים למ' סאה, לכן דוקא מעין שמטהר בכל שהוא, כשר בזוחלין. [שערי מקואות ס"ק ח'].)

גודל בור מי המקוה [פת"ש ג']

נחלקו האחרונים בגודל בור מי המקוה :

1. הב"י - כתב שצריך שבור המים יהיה **יותר גדול מהשיעור של 'אמה על אמה ברום**

שלוש אמות', כדי שכאשר נכנסת הטובלת ויתפחו המים לא יצאו החוצה ויפחתו ממ' סאה. וכך פסק כאן בשו"ע.

2. ה'מעיל צדקה' - כתב **שלישית הרמ"א** בסעי' נ' [עיי"ש] **צריך תמיד** שיהיה גדול באופן כזה **שלא יצאו המים החוצה**, ואפילו יש בו אלף סאין, כדי שלא יחשבו זוחלין.

חכם אחד חלק עליו וסבר שכשהמים יוצאים ע"י האדם לא נחשבים זוחלין, אך ה'מעיל צדקה' דחאו וכתב (ע"פ הרמ"א בסעי' נ') שכל עוד אינם חוזרים למקוה נחשבים זוחלין. מדברי הש"ך [ל', ק"כ] משמע כדברי אותו חכם (עיין בסעי' נ"ה).

גובה המים בבור המקוה

כתוב ברמ"א [סעי' ס"ו] ובשו"ע [קצ"ח, ו'] שצריך שגובה המים יהיה **ממעל לטבורה זרת** [עיי"ש]. כיום נהגו שיהיה 122 ס"מ [שערי מקואות ס"ק ו'].

ניסוי הגוף/הכלי בבת אחת

צריך **שיתכסה כל גוף הדבר הנטבל בבת אחת**, מדכתיב "כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהרו" - מה ביאת שמשו כולה כאחת אף במים כולו כאחת [תוי"כ. ב"י ס"י קצ"ח]. וכ"כ בשו"ע כאן.

מים חיים

זבה ונידה **אינן צריכות** מים חיים, שאין צריך מים חיים אלא לזב [מקוואות א', ז' - ח'] (כ"כ הפוסקים, לא כרש"י בלשון א' בבכורות נ"ה). כ"כ בש"ך.

סעיף ב'

מי מעין מטהרין - אף בזוחלין (פרוש זוחלין נמשכים והולכים ולין מְכַנְסִים);

מי גשמים אין מטהרין - אלא באשבורן (פרוש מקוה עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אֶשְׁבָּרֵן) אֲבָל עַל יְדֵי זְחִילָה פְּסוּלִין מִן הַסּוּרָה. אִם הֵם לְחוּד צָלָח מֵעֵין.

היו הזוחלין מן המעין, מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים - הרי הכל כמעין לכל דבר ;

ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנקר - אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן.

לפיכך:

צריך להקיף מפך (פי' פניו מחללת)

אבוא דשמואל עשה לבנותיו מקוואות ביומי ניסן [כלומר: כל השנה (ר"ן)] [כדי שלא יטבלו בנהר] ומפצי [מחצלאות לטבול בנהר] ביומי תשרי. [א. רש"י: שלא יעלה הטיט על רגליהם ויחצוץ. ב. ר"ת: לצניעות, שלא ימהרו ויטבלו שלא כדין. ג. רמב"ם: עשה מחיצות כדי לעשות אשבורן (דאף בתשרי איכא למיחש שיברו נוטיפים. ביאור הגר"א י"ז)].

וכך אמר שמואל: אין המים מטהרים בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד [וזה לא כדבריו לעיל! ועיין לקמן].

נחלקו הראשונים להלכה:

א. ר"ת, ר"ש, תרומה וסמ"ג - פסקו כשמואל כי הברייתא כשיטתו.

לכן התירו לטבול בנהרות בזוחלין לעולם, אפילו התרבו הרבה מהגשמים [וכ"כ רוב הראשונים בדעתם, ולא כר' ירוחם שסובר שדעתם שאם נתרבו הרבה ממי הגשמים ימתין ב' או ג' ימים]. **וכ"כ בגמרא** שאין לך טפח מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים [תענית כ"ה:].

כתב הב"י שאף לשיטתם **אסור לעולם לטבול בנהרות המכזבין** (פירוש: שמכזבין ללא טענה ואפילו פעם בשבע שנים. ומוודים זאת לפי א"י [רא"ם]) [ר"ן. דומיא דנהר פרת שאינו מכזב לעולם].

ב. ר"ף, רמב"ם, רא"ש, מהר"ם מרוטנבורק, רמב"ן, ר"י ור"ח - פסקו **כרב**, שהלכה כרב באיסורי ועוד ששמואל גם כן כתב כדבריו אע"פ שחלק עליו, ועל כרחך שבא להורות להלכה כרב, גזירה שלא יאמרו שמי גשמים מטהרים בזוחלין [מהר"ם. אך מדברי הרמב"ן משמע ש"י"ל כן מדינתא ולא משום גזירה]].

לכן אסרו לטבול בנהרות אם רבו מי הגשמים על מי הנהר, משום שהם זוחלין [וביאר הב"י ע"פ הר"ן, שזה תלוי בזמן ירידת הגשמים ולא בחודשים, וי"ומי תשרי וי"ומי ניסן] נאמרו בסתמא לאדם שאינו מכיר, אך אדם שמכיר יכול לסמוך על מה שרואה אם נתרבו או לאו].

השו"ע פסק **כרמב"ם** וסיעתו [וכפירושו ב"מפצי"ן].

הרמ"א פסק **שנכון להורות להחמיר**, אך הוסיף שנהגו להקל ברוב המקומות שאין מקוה [תה"ד, ומהר"י וי"ל (דרכי משה)] **ואין למחות במקילים**.

הש"ך כתב שבמקום שיש מקוה יש להקל רק כשהנהר קטן.

וכי"צא בו, באותו הנהר המערב, עד שיקוו המים ויטבל בהם.

הגה: וכן נכון להורות ולהחמיר;

חבל יש מתיירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפצרת סלגים ורבו הנוטיפים על הזוחלין - משום דעקר גדול הנהר הוא ממקום מקורו;

וכן נהגו צ"צ המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות צ"ד הנוהגין להקל, פי יש להם על מי שיסמכו.

מיהו יש לזהר:

מלטבול בנהר המטהר לגמרי על ידי גשמים, וקשאין גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות סופכים לתוכו בשעת הגשמים ומטהר על ידו, מפל מקום האיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשמים, אסור לטבול צו דרך זחילתו עד שיקוו המים שצ"חוכו;

חבל בנהר שאינו פוסק, אף על פי ששעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו - מפר לטבול צו ככל מקום, לפי הצרת המקלין ולפי מה שנהגו.

טבילה בנהרות

בכורות דף נ"ה:

נחלקו האמוראים בדין טבילה בנהר:

1. שמואל סובר ש**מותר לטבול בנהר תמיד** אע"פ שהמים בו זוחלים, משום שהנהר מתרבה מסלעו [ינהרא מכיפי מבריד"ן] ותמיד רבים מי הנהר (המעייף) על מי הגשמים.

ראייה לדבריו: בברייתא כתוב למה נקרא נהר פרת כך? משום שמימיו פרים ורבים [מעצמם, ולא מחמת הגשמים].

2. רב סובר שא**סור לטבול בנהר כאשר רואים שמתרבה ממי הגשמים**, משום שהנהר מתרבה רק ממי גשמים (ולא מסלעו) [ימיטרא במערבא סהדא רבה פרת"ן] והנהר דרכו לזחול ומי גשמים אינם מטהרים כשהם זוחלין.

וכך סובר אבוא דשמואל.

אם ריבה במעיין שהיה עומד תחילה –
מטהר רק באשבורן. כך ביארו במשנה [מקוואות
ח', ג']. עיין בסוף הסעי' בביאור המשנה הנ"ל.

← **השו"ע** העתיק את לשון הרמב"ם וכתב
שמטהר באשבורן בלבד.

נחלקו כמי פסק: א. י"א שסובר
כמהרי"ק מכך שסתם לאסור [דברי חיים], ב. י"א
סובר כרמב"ם [עי"פ הבי"ט] ואיירי כאן במעיין
שהיה עומד תחילה ולכן סתם לאסור [שערי
מקוואות ס"ק י"ד]. ג. הסבר הט"ז. כדלהלן:

הט"ז [ס"ק ג'²] ביאר שהשו"ע סובר
כשיטת הרמב"ם והרא"ש, ע"פ הבי"ט, לחלק בין
ריבה במעיין שהיה עומד תחילה שמטהר
באשבורן בלבד, לבין מעיין שהיה מושך [זוחל]
תחילה שמטהר כולו בזוחליו, ואפילו במקום
שלא היה זוחל תחילה.

על פי זה ביאר הט"ז שבסעי' ח' ו-י'
מטהר בזוחליו כולו - כי מדובר שם במעיין שהיה
מושך תחילה, אך בסעי' י"א ו-ט"ו מטהר רק
באשבורן - כי מדובר שם במעיין שהיה עומד
תחילה [עי"פ ט"ז ס"ק כ"ו-כ"ב].

וביאר הט"ז שאסור לטבול בנהרות
[אע"פ שהם כמעין שהיה מושך תחילה] משום גזירה
מיוחדת גבי נהרות, דחיישינן שתטבול במקום
המדרון שבו זוחליו מי הגשמים ומי הפשרת
השלגים, וקיימ"ל דקטפרס אינו חיבור.

האחרונים [חזו"א, מהרי"ם שייק] חלקו על
הט"ז, וכתבו שאין להקל אף במעיין שאינו נהר.

← **הרמ"א** (לקמן סעי' י"א) כתב [לגבי רבו
מים שאובים על מי המעיין] שמטהר באשבורן
בלבד. פשטות דבריו כמהרי"ק [כ"כ בציונים
לרמ"א], וכך נראה שהבין הש"ך [י"ח, ל"ב, ל"ג] [ולא
כט"ז].

קושיית התה"ד

התה"ד הקשה: **מים שאובים** שנפלו למקוה שיש
בו מ' סאה או למעיין שיש בו כל שהוא - כשר
[כדלקמן סעי' י"א]. אך **מים נוטפים** שרבו על
הזוחליו - אין מטהרים בזוחליו. יש לשאול:
מדוע יש הבדל בין הדינים?

² עיי"ש שבתחילה הבין בשו"ע שסובר כראב"ד,
שמטהר בזוחליו רק במקום שהיה זוחל מתחילה,
ואסר לטבול בנהרות משום שעל פי רוב מתפשטים
יותר משהיו מהלכים מקודם וקשה ללכת ולטבול
במקומות שהיו מהלכים מקדם. אך הקשה על זה
מסעי' ח' ו-י' שם משמע שמטהר בזוחליו כולו
[כשהמעיין היה מושך] ואז ביאר כנ"ל. [עי"פ פרי דעה].

חשש קטפרס בטבילה בנהר [בי"י ס"ו ס"ד]

הראב"י הקשה – **כיצד טובלים בנהר, והלא זה
קטפרס** (מים הבאים מלמעלה למטה) ואינו
נחשב חיבור [כדאיתא בטהרות ח', ט']?

א. **המרדכי תירץ:** כל מה שאמרינן שקטפרס
אינו חיבור זה רק לטבול בנהר למעלה, אך
למטה ניתן לטבול בין לר"מ בין לר"י [מקור
הדין בגמרא בחגיגה י"ט גבי ג' גממיות בנחל,
התחתונה והעליונה של כ"י סאין, האמצעית של מ'
סאין וחודלית גשמים בניהם. לר"מ: מותר לטבול
בכולם, לר"י: מותר לטבול בתחתונה ובאמצעית].

אך הבי"ט כתב: **שלהלכה לא ניתן לתרץ כן,**
מכיוון שהלכה כחכמים שחולקים על ר"מ
ור"י [וסוברים גבי ג' גממיות שניתן לטבול רק
באמצעית]. עיין לקמן סעי' ס'.

ב. **הבי"ט תירץ שני תירוצים:** 1. מותר לטבול
בנהר רק כשיש בו מ' סאה למטה ו-מ' סאה
למעלה. 2. קטפרס זה רק בשיפוע חד,
ומותר לטבול בנהר לא משופע כל כך.

רבו הנוטפים על הזוחליו

כאשר במעיין רבו מי הגשמים (נוטפים) על מי
המעיין (זוחליו), נחלקו מה דינו:

1. **הראב"ד** הרשב"א והר"ן סוברים שהמעיין
מטהר בזוחליו רק במקום שהיה זוחל
בתחילה, אך במקום שהתרחב מחמת
תוספת הנוטפים, מטהר באשבורן בלבד¹. כך
ביארו במשנה [מקוואות ח', ג'] **ובתוספתא** [א', ז']:
עיין בסוף הסעי' בביאור המקורות הנ"ל.

2. **מהרי"ק** [ור"ש] סוברים שהמעיין מטהר רק
באשבורן. כך ביאר במשנה [מקוואות א', ז']. עיין
בסוף הסעי' בביאור המשנה הנ"ל.

3. **הרמב"ם**, ע"פ הר"ן, סובר שאם ריבה
נוטפים בגומת המעיין - מטהר בזוחליו רק
במקום שהיה זוחל בתחילה, אך אם ריבה
במקום משך המעיין – מטהר כולו באשבורן
בלבד.

4. **הרמב"ם** והרא"ש, ע"פ הבי"ט [סעי' ט"ו],
סוברים שאם ריבה נוטפים במעיין שהיה
מושך (זוחל) בתחילה - מטהר בזוחליו כולו
ואפילו במקום שלא היה זוחל תחילה, אך

¹ הקשה המהרי"ק א"כ מדוע היה צריך אבנה
דשמואל לעשות לבנותיו מקוואות ביומי תשרי,
יטבילם בנהר מקום שהיה זוחל בתחילה? הבי"ט תירץ
שבאמת היה יכול, אלא שהיה זה טירחא להיכנס
בספינה עד אמצע הנהר ולטבול.

מחצה זוחלין ומחצה נוטפים

כאשר במעין **מי המעיין** (הזוחלין) **הם מחצה ומי** הגשמים (הנוטפים) מחצה, נחלקו מה דינו:

1. **הב"י כתב בשם הראב"ד** שדין כולו **כמעין**.

ראייה: משנה במקואות [א', ז'] - "מעין שמימי מועטין ורבו עליו מים שאובין. דווקא "רבו".

וכ"מ **בשו"ע** (שכתב: "הרי הכל כמעין". ש"ד).

2. **הש"ד** נשאר **בצ"ע לדינא**, משום שהראב"ד בספר בעלי הנפש כתב איפכא, וכיוון שנוטפים פסולים מדאורייתא צ"ע לדינא.

נהר המתמלא מנהר אחר, שיבש בימות החמה

רמ"א: נהר שיבש לגמרי בימות החמה, אך בימות הגשמים מתמלא ע"י שנהר אחר עולה על גדותיו - **אסור לטבול בו בזוחלין**, גזירה שמא יאמרו שמי גשמים לבד מטהרים בזוחלין (מהרי"ק. בב"י כתב שזה לדעת ר"ת המתיר לטבול בנהר).

ביאור המקורות בהרחבה

תוספתא [מקואות א', ז']

מעין שמימי מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שיכול להלך מתחלתו.

1. **ראב"ד, רשב"א, ר"ן:** מדובר **ברוב שאובים** ומיעוט זוחלין, ומטהר בזוחלין רק במקום שיכל להלך מתחלתו.

דעת הרמב"ם, **ע"פ הר"ן**, שכל זה דווקא בריבה בגומת המעיין, אך אם ריבה במקום משך המעיין, (כל שרבו נוטפים) כולו כמקוה ופסול בזוחלין.

2. **מהרי"ק:** מדובר **ברוב זוחלין** ומיעוט שאובים ומטהר בזוחלין רק במקום שיכל להלך מתחלתו [לשיטתו "ריבה" - הכוונה שהוסיף מים שאובים, אך אין הכוונה שהם רבו על האחרים].

3. **ר"ש:** אין הכוונה שריבה עליו מים [כפי שהבינו כל שאר הראשונים], אלא הכוונה **שהרחיב את בור המעיין**.

4. **רמב"ם ורא"ש, ע"פ הב"י:** מדובר **ברוב שאובים**. וי"ל שהתוספתא הזאת חולקת על המשנה במקואות (ה"ג) דלקמן. **להלכה לא קיימ"ל כתוספתא**.

א. **התה"ד תירץ:** "**שאובים**" פסולים משום שהם תלושים, וכשנתנם במקוה הרי הם זרועים בתוכו ונחשבים מחוברים, משא"כ "**נוטפים**" אינם פסולים משום שהם תלושים, ולכן לא מהני בהו זריעה.

ב. **הב"ח תירץ:** "**שאובים**" פסולים מדרבנן, אך "**נוטפים**" פסולים בזחילה מדאורייתא.

ג. **הט"ז תירץ:** **מעין שהיה מושך תחילה מטהר בזוחלין כולו**, וכהרמב"ם והרא"ש ע"פ ביאור הב"י וכדלעיל.

הט"ז הקשה על תירוצי התה"ד והב"ח:

- א. מבואר במשנה במקואות (ה', ג') שאם ריבה נוטפים על המעיין כשר.
- ב. מדוע המעיין לא יכול לתת למה שנתחבר אליו את הדין שלו לטהר בזוחלין.

רבו זוחלין על הנוטפים

כאשר במעין **רבו מי המעיין** (זוחלין) על מי הגשמים (נוטפים), נחלקו מה דינו:

1. **הראב"ד, הרשב"א והר"ן** סוברים שמטהר **בזוחלין אפילו במקום שלא היה זוחל בתחילה**. כפשט המשנה [מקואות ה' ה'], עיין בסוף הסעיף בביאור המשנה הנ"ל.

2. **מהרי"ק** סובר שמטהר **בזוחלין רק במקום שהיה זוחל בתחילה** ומטהר באשבורן במקום שהתרחב מחמת תוספת הנוטפים. כך ביאר בתוספתא [א', ז'], עיין בסוף הסעיף בביאור.

3. **בדעת הרמב"ם נחלקו:**

- א. **הר"ן** כתב שסובר **כראב"ד** וסיעתו. וכ"כ **הש"ד** (י"א).
- ב. **הד"מ** כתב שסובר **כמהרי"ק**.

4. **בדעת הר"ש, והרא"ש נחלקו:**

- א. **הב"י** כתב שסוברים **כראב"ד** וסיעו.
- ב. **הש"ד** כתב שסוברים **כמהרי"ק** [ואף הד"מ כתב שניתן לדחות דברי הב"י] (עיין בסוה"ס בהרחבה).

השו"ע פסק כראב"ד וסיעתו – וז"ל: "הרי הכל כמעין".

אך הש"ד הביא שהרבה פוסקים כמהרי"ק (ר"ש, רא"ש, מרדכי) [והוסיף: שאף לשיטת ר"ת דמטהר ברבו נוטפים על הזוחלין, היינו דווקא במקום שהיה מהלך מתחילתו, וכדברי ר' ירוחם].

דעת הרמב"ם, ע"פ הר"ן, שכל זה דווקא בריבה בגומת המעיין, אך אם ריבה במקום משך המעיין, (כל שרבו נוטפים) כולו כמקוה ופסול בזוחלין.

2. ר"ש: "רבו עליו מים שאובין" – כך שנמשך הלאה ממה שהיה בתחילה. "שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא" – **בכל המעיין** (בין במקום שהיה מתחילתו ובין במקום שלא היה הולך מתחילתו). [הר"ן דחה פירוש זה].

3. רמב"ם ורא"ש, ע"פ הב"י: "מעין שמימיו מועטין" - **מדובר במעין שהיה עומד** תחילה, ולכן מטהר רק באשבורן, אך אם היה מושך תחילה, היה מטהר אף בזוחלין.

משנה [מקואות ה', ה']

העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים.

1. ראב"ד, רשב"א, ר"ן [רמב"ם ע"פ הר"ן]: כשרים לטהר בזוחלין אפילו במקום שלא היה מהלך בתחילה.

2. מהרי"ק: כשרים לטהר בזוחלין רק במקום שהיה מהלך בתחילה. [וע"פ התוספתא דלעיל].

3. הר"ש והרא"ש כתבו דאיצטריך לאשמועינן אפילו במקום שאין כדי טבילה ולכסות את האדם) בזוחלין אלא אם כן הנוטפים משלימים להם, שמטהרים בזוחלין. ונחלקו כמי הם סוברים:

א. הב"י כתב שסוברים **ראב"ד** ומכיוון שהנוטפים מתבטלין בזוחלין הם משלימים להם.

ב. הש"ך כתב שסוברים **כמהרי"ק** שהרי לא כתבו כהר"ן והזקקו לחידוש אחר.

סעיף ג'

אַרְבַּעִים סָאָה שְׁאֵמְרוּ -
צָרִיד שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁאוּבִים ;
שְׂאֵם הֵם שְׁאוּבִים, פְּסוּלִים.

הגה: וְאִם פָּל הַמְקוּה הוּא פְּאוּבִין -
פְּסוּל מִן הַפּוּרָה, וְסִפְקָא לְחַמְרָא;

אָבָל אִם רַב הַמְקוּה פְּעַר
וְהַמְעוּט הוּא פְּאוּבִין -
אֵינוֹ אֶלָּא מְדַרְבָּנָן, וְסִפְקָא לְקַלָּא.

משנה [מקואות ה', ג']

מעין שהוא משוך כנדל, ריבה עליו והמשיכו - הרי הוא כמו שהיה, **היה עומד** וריבה עליו והמשיכו - שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו כל שהוא.

1. רמב"ם ורא"ש, ע"פ הב"י: "**שהוא משוך**.. והמשיכו" – כך שנמשך אף למקום שלא היה הולך מתחילתו, ומטהר אף במקום שהתרחב כמות שהיה (בזוחלין ובכל שהוא). "**היה עומד**.. והמשיכו" – כלומר: שעמד בתחילה ונמשך למקום שלא היה נמצא מתחילתו, שווה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא.

2. ר"ש: אין הכוונה שריבה עליו מים [כפי שהבינו כל שאר הראשונים], אלא הכוונה **שהרחיב את בור המעיין**. (הר"ש סובר שאם ריבה עליו מים שאובים ורבו השאובים על מי המעיין מטהר רק באשבורן, כדאיתא במקואות (א', ז') [וכשיטת מהרי"ק ברבו נוטפים]).

3. מהרי"ק: מדובר **ברוב זוחלין** ומיעוט שאובים ומטהר בזוחלין רק במקום שיכל להלך מתחילתו [״ריבה״ - הכוונה שהוסיף מים שאובים, אך אין הכוונה שהם רבו]. וכך נ"ל לשיטתו, ע"פ מה שכתב כן בביאור התוספתא.

4. ראב"ד, רשב"א, ר"ן: "**שהוא משוך**.. והמשיכו" – כלומר: שנמשך בשטף יותר, אך רק במקום שהיה הולך מתחילתו. "**היה עומד**.. והמשיכו" – שנמשך אף למקום שלא היה הולך מתחילתו, ויש בו שני דינים: א. "למקוה.. באשבורן": במקום שלא היה מהלך מתחילתו, וכן מטהר שם רק במ' סאה. ב. "למעין.. בכלשהו": במקום שהיה מהלך מתחילתו, וכן מטהר שם בזוחלין.

דעת הרמב"ם, ע"פ הר"ן, שכל זה דווקא בריבה בגומת המעיין, אך אם ריבה במקום משך המעיין, (כל שרבו נוטפים) כולו כמקוה ופסול בזוחלין.

משנה [מקואות א', ז']

מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין - שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו **בכל שהוא**.

1. ראב"ד, רשב"א, ר"ן: "רבו עליו מים שאובין" – כך שנמשך הלאה ממה שהיה בתחילה. "שווה למקוה לטהר באשבורן" – **דווקא למה שהלכו המים מפני הריבוי**, אך היכן שהיו מהלכין בתחילה מטהר בזוחלין.

מקור פסול מים שאובים

"אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" – מה מעין **בידי שמים**, אף מקוה בידי שמים [תו"כ].

פסול מים שאובים - מדאורייתא/מדרבנן

נחלקו הראשונים האם פסול מים שאובים במקוה הוא פסול דאורייתא או פסול דרבנן:

1. לדעת ר"י, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א: פסול שאובים **דרבנן** – אפילו כשכולו שאובים, שגזרו אטו טבילה בכלי דהוי דאורייתא [כדלקמן סעי' ו'], וקרא אסמכתא בעלמא.

ראיות: א. 'משקה בית מטבחיא חזו להטביל מחטין וצינורות' [פסחים י"ז:], משמע שם שהם שאובים. ב. 'מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר' [תוספתא ב', א'], משום דספיקא דרבנן לקולא [עיין סעי' ס"ט].

2. לדעת רש"י, רשב"ם, ר"ת, רא"ש, ר"י מגאש **מהרי"ק ותה"ד**: פסול שאובים **דאורייתא** – כאשר כולו רובו שאובים. [ר"ת: וכן ג' לוגין שאובים בתחילה].

ראיות: א. פשט התו"כ. ב. 'מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא כשר' [תוספתא ב', א'] היינו משום שחזקת המקוואת בכשרות [עיין סעי' ס"ט]. ג. עוד שנינו שם [בתוספתא] גבי צינור המקלח מים למקוה ומכתשת בצינור שאם אין רוב מקוה פסול [עיין סעי' ע']. ד. כך מוכח מאבוח דשמואל.

3. לדעת הרשב"ד: פסול שאובים **מדאורייתא** כשמילא בכלי בעצמו. **מדרבנן** כאשר באו ע"י כלי מאליהם, כגון ע"י צינור.

4. לדעת ר' שמשון: פסול שאובים **מדאורייתא** כאשר מילא בכלי המקבל טומאה. **מדרבנן** כאשר מילא ע"י כלי גללים וכלי אדמה.

← **הרמ"א** פסק שכולו שאוב פסול **מדאורייתא**, לכן לשיטתו יש להחמיר בספק.

← **בדעת השו"ע** נחלקו:

א. **הש"ך** כתב שסובר שאפילו כולו שאוב פסול רק **מדרבנן** (ע"פ השו"ע בסעי' נ"ג).

ב. מדברי **הט"ו** (שם סעי' נ"ג) נראה שסובר בדעת השו"ע שפסול **מדאורייתא** [עיין לקמן בסעי' נ"ג בדברינו שם].

סעיף ד'

מקוה שהיה של עובד פוכבים
וימקבל ממנו שְׁכָר -

אין להאמינו לעובד פוכבים עליו, אלא אם כן יש תמיד במקוה כ"א סאה. הגה: דמאחר דרבו פְּשָׁר, ספקא לְהֵלֵא.

מקוה שהיתה חסרה לפנינו, וצָר ומְצָאָה מְלָאָה וְלֹא ידענו מי מֵלֵא אותה:

אִי הִיְתָה פְּזָר רְבָה צְהֻלָּה, דְּהִינּוּ שְׁהִיּוּ צָה כ"א סָאִין - אֲזַלְיָן לְהֵלֵא;

וְאִם לֹא הִיְתָה רְבָה צְהֻלָּה, דְּעַכְשָׁיו אֲכָא סְפָקָא דְּאֲזַלְיָא: אִם יֵשׁ לְחֹזֶה עֲעֻבֵד פּוֹכְבִּים מְלָאָה פְּדִי לְרַחֵץ צָה - פְּסוּלָה;

וְאִם לֹא, דְּוִדְאִי יִשְׁרָחֵל מְלָא אֲחֻתָּה פְּדִי לְטַבֵּל צָה - פְּשָׁרָה,

דְּרַב הַמְּוֵאִיין אֲרָל מְקוּה וְעוֹשִׂין פְּדִי לְהַכְשִׁיחַ צְהֻלָּה הִזּוּ וְוִדְאִי צְהֻלָּה מְלָא אֲחֻתָּה;

וְכָל שָׁפָן אִם הִיְשָׁרְחֵל לְפָנֵינוּ וְאֲזַמֵּר שְׁצְהֻלָּה מְלָא אֲחֻתָּה דְּנִחְמָנוּ, מֵאֲחַר שְׁצִידוֹ לְתַקְנָה וְכֵהָא גֻּנְחָא עַד אֲחַד גְּלָמָן צְאֻסוּרִין פְּדִלְעֵיל סִימָן קכ"ז,

וְעִין עוֹד לְתַמְנָן סוּף הַסִּימָן צְדִין סְפֵק שְׁאֻבִּים.

מקוה של הגוי

נחלקו הראשונים גבי מקוה השייך לגוי:

1. **הרא"ש**: **הכשיר כאשר יש במקוה בודאי כ"א סאה** מים כשרים, והמקוה נעול במפתח והמפתח ביד ישראל, והמים נמשכין לו מהגג - משום שאפילו ישפוך מים מהגג, שאיבה מטהרת ברבייה והמשכה [סעי' מ"ד].

2. **הרשב"א**: **הכשיר אפילו אם אין במקוה כ"א סאה** – כי כולו שאוב דרבנן וספיקא לקולא (אע"פ שיש לחוש שיחליף המים שיחשוש שיסרחו – מותר, אפילו נעל במנעול אחד בלבד).

← השו"ע: פסק כרא"ש.

נחלקו האחרונים בביאור דברי השו"ע:

א. הט"ז והב"ח ביארו שעסק אפילו במקוה שאינו נעול והתיר משום ספיקא דרבנן כפי שכתב הרמ"א.

אמנם, חלקו על השו"ע (עי"פ הבנתם) ולשיטתם הרא"ש התיר רק במקוה נעול משום רבייה והמשכה, אך באינו נעול אין להאמין לגוי אפילו במידי דרבנן, וכל שכן כשיש לו הנאה בדבר. [ותירצו את קושיית הבי"ע על הטור שסתם לאסור, שעסק במקוה שאינו נעול].

ב. הש"ך ביאר שעסק דווקא במקוה נעול, והתיר משום שמקוה כשר ברבייה והמשכה [כדלקמן סעי' מ"ד]. אך הרמ"א שכתב שטעם ההיתר משום ספיקא דרבנן, אזיל לשיטתו בסעי' מ"ו שהמשכה מועילה רק ע"ג קרקע, לכן לא התיר כאן משום המשכה.

מקוה חסר שמצאו מלא

רמ"א: מקוה שהייתה חסרה לפנינו ומצאה מליאה, אם הייתה רובה בהכשר – כשרה. ואם לא הייתה רובה בהכשר, דהוי ספיקא דאורייתא – אם יש לחוש שהגוי מילאה: פסולה, ואם אין לחוש: כשרה [מהרי"ק. תוספתא].

ש"ך: אין גוי נאמן נגד הישראל להגיד שנעשה בפסול, אפילו במסיח לפי תומו.

עיינ עוד לקמן סעי' ס"ט.

סעיף ה'

כל הימים - יש להם דין מעין לטהר בזחילין;

הלךך: גל שנתלש מהים ובו ארבעים סאה ונפל על האדם או על הכלים - עלתה להם טבילה.

אבל אם הטביל בגל פשהוא באויר, קדם שיפיל על הארץ, אף על פי שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעית הגל שהוא עשוי ככפה - לא עלתה להם טבילה.

טבילה בים

משנה [מקואות ה', ד']

נחלקו התנאים בדין טבילה בים:

א. ר"מ אומר: כל הימים כמקוה שנאמר "ולמקוה המים קרא ימים".

ב. ר' יהודה אומר: הים הגדול כמקוה, לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה.

ג. ר' יוסי אומר: כל הימים מטהרים בזחילין, ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת.

נחלקו הראשונים בפירוש המשנה:

1. רש"י, ר"ש: "כמקוה" – כפשוטו, שצריך מי סאה וכן צריך אשבורן. ובשיטת ר' יוסי: "כל הימים" הכוונה כל הימים הגדול.

2. רמב"ם [עי"פ הבי"ע]: "כמקוה" - הכוונה שפסול לזבים, מצורעין ומי חטאת שצריכים מים חיים. אך לכו"ע כל הימים והים הגדול מטהרים בזחילין. ובשיטת ר' יוסי: "כל הימים" הכוונה כל הימים מן מהים הגדול, שכולם מטהרים להנך ג' מילי כשהם באשבורן (אע"פ שהם מלוחים, משום שכך היו מתחילה) [ובזחילין פסולים, כי דמו לנהרות], אך הים הגדול פסול להנך ג' מילי.

← השו"ע פסק שכל הימים מטהרין בזחילין. [לרש"י ור"ש: זה כשיטת ר' יוסי דהלכה כמותו, שכ"כ הרמב"ם והרא"ש. לרמב"ם: כו"ע סוברים כן].

בטעם הדבר: התוס' כתבו, משום דכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן והוי כזחילין. רש"י כתב, מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן [שבת דף ק"ט].

גל שנתלש

משנה [מקואות ה', ו']

גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים.

כתב הבי"ע:

מפשט המשנה משמע שדין זה של גל שנתלש, הוא אף בגל שנתלש מהים, אם כן משמע מהמשנה שים מטהר בזחילין: לשיטת רש"י ור"ש – משנה זו אליבא דר' יוסי במשנה לעיל (ה', ד'). לשיטת הרמב"ם – משנה זו היא לכו"ע.

כך פסק בשו"ע. [ומש"כ "הלכך" כוונתו - כיוון שימים מטהרים בזחילין, לכן גל שנתלש מטהר כשנפל על האדם/הכלים. ט"ז, ש"ך].

מקשים האחרונים:

מדוע צריך שיהיה בגל שנתלש מ' סאה, הרי מעיין מטהר בכל שהוא [כלים]. וכן אדם – לשיטת הרמב"ם והראב"ד (כדלעיל סעי' א', עיי"ש)?

1. הט"ז תירץ: באמת אף הגל מטהר בכל שהוא, אלא **נקט מ' סאה שאף גוף גדול עולה בהם** (דלכו"ע צריך שכל גוף הדבר הנטבל יעלה בטבילה, כדלעיל סעי' א', עיי"ש).

2. הש"ך תירץ: אע"פ שהימים מטהרים בכלשהו, מכל מקום **גל כיוון שנתלש ממקומו מטהר דווקא במ' סאה**.

3. הב"ח תירץ: **כל הימים מטהרים רק במ' סאה**, ודינם כמעין רק לעניין זה שמטהרים בזוחלין. [וזה לא כט"ז והש"ך שסוברים שכל הימים מטהרים בכל שהוא כדין מעין].

טבילה באוויר

תוספתא [מקואות ד', ג']

מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין, שאין מטבילין באויר.

השו"ע פסק ע"פ דברי התוספתא.

נחלקו הראשונים בגדר דין זה:

1. רש"י ותוס': סוברים שטבילה באוויר **פסולה מדאורייתא**, מדכתיב "אך מעין ובור מקוה מים" – והנך אין דרכן להיות באוויר.

2. הרמב"ם [ע"פ הבי"ת]: סובר שטבילה באוויר **פסולה מדרבנן**, גזירה שמא יבואו לומר שנוטפים גרועים מזוחלין רק בכך שאי אפשר להטביל באוויר שלהם, אך בזוחלין כשרים.

סעיף ו'

צָרִיד שְׁלֹא יִהְיוּ אַרְבָּעִים סָאָה שֶׁל מְקוּהָ בְּתוֹךְ הַכְּלִי - שְׁאִין טוֹבְלִין בְּכָלִים.

איסור טבילה בכלי [במקוה (שו"ע) ובמעין (ט"ז)]

מקור הדין: "אך מעין ובור מקוה.. - אי בור, יכול אפילו בור שבספינה יהיה טהור? ת"ל מעין, מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע" [תורת כהנים].

גדר הדין: דין זה **מדאורייתא** לכו"ע [תוס', רא"ש].

כלי שקבעו ולבסוף חקקו (פתי"ש ס"ק ז')

משנה [מקואות ד', ה']

השוקת שבסלע.. **אינה פוסלת** את המקוה, היתה כלי וחברה בסיד.. פוסלת את המקוה.

כתב הרא"ש: "השוקת שבסלע" - מדובר בסלע שבקרקע שחקק בו שוקת, והוא הדין אם קבע אבן וחיברה בקרקע ואח"כ חקק.

בבא בתרא דף ס"ה:

קבעו ולבסוף חקקו **אינו פוסל** את המקוה... שאני שאיבה דרבנן.

נחלקו האחרונים בדין "קבעו ולבסוף חקקו":

1. הש"ך כתב שכשר **אפילו לדאורייתא**. וכן משמע ברמ"א (סו"ס ז'). וכ"כ החתמ"ס [וכ"כ ר' חיים שבתאי (לדינא, אע"פ שהקשה על כך), מרכבת המשנה, ישועות יעקב, הרמב"ם, הרשב"א והאגודה].

2. הנודע ביהודה כתב שכשר **רק לדרבנן**, שכן מבואר בגמרא בב"ב. [בגן כלי זכוכית הניקחים מן הגוי, אך כלי מתכות וק"י אישה נידה, אסור ואפילו בדיעבד. ובעלת הכתם, בדיעבד עלתה לה טבילה] וכ"כ רע"א שקבעו ולבסוף חקקו כשר דווקא לעניין מים הנמשכים ממנו.

מקוה הנעשה ע"י בטון

דנו האחרונים גבי מקוה הנעשה ע"י בטון (רגיל/מזוין עם רשת ברזל בפנים). לכאורה יש לדון אותו כקבעו ולבסוף חקקו, אך באמת יש **להתיר לכו"ע מטעם שנעשה בדרך בנין** [שערי מקואות ס"ק ל"ג, עיי"ש בהרחבה].

מריחת צבע או דבק על כותלי המקוה

מריחת צבע או דבק על כותלי המקוה - **מותרת**, ולא נחשב ככלי כי הוי רק ציפוי [שם].

ברזא שמוציאה ועתיד להחזירה (פתי"ש ס"ק ז')

בנוב"י כתב לגבי ברזא שמוציאה ועתיד מיד להחזירה **שלא חשיב נקב**.

בתשובת בית אפרים השיג עליו, אך מ"מ **לדינא הסכים איתו** (וכתב למסקנה שיעשה שני נקבים, עיי"ש) [ודן אח"כ לגבי שבת וציידד להתיר, וכתב שעכ"פ יחזירה רפויה].

תיבה הצפה במים ונקובה (פת"ש ס"ק י')

א. רע"א: התייר לטבול בתיבה הצפה במים ונקובה כשפוח"נ, שמקודם סותמים הנקב וממלאים חמים וכשירדדים לטבול פותחים את הפקק.

והוסיף: שינקוב הפקק או את שולי התיבה גם בנקב כל שהוא (משום שלדברי הר"ש גוזרים בכלים קבועים, וכאן הו' קבוע), ומ"מ יעשה את המכסה שלא בהידוק [ואין לגזור משום מרחצאות, כי אינו קבוע ע"ג הקרקע].

ב. התתמ"ס: אסור לטבול בגיגית תלויה בשלשלאות לתוך המעין, ונקובה כשפוח"נ כדי שישארו בה המים חמים, וכשירדדים לטבול פותחים את הפקק. משום שבעינין שהנקב יהיה פתוח מדינא (דאינה מחוברת בקרקע) והמציאיות היא שלא פותחים את הפקק, כי קשה למצוא אותם במים.

סעיף ז'

הלוקח פלי גדול, כגון: תבית גדולה או ערבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו,

הגה: ויג' אומרים:

דבעינן נקב כשפופרת הנול, וכו' יג' להחמי.

וקבעו בארץ ועשהו מקנה - הרי זה פשר.

וכן אם פקק הנקב בסיד ובבגין - אינו פוסל, והמים הנקוים בתוכו מקנה פשר.

סתמו בסיד או בגפסית - עדין הוא פוסל את המקנה עד שיקבענו בארץ או יבנה.

ואם הולכיו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומרח בטיט מן הצדדין - הרי זה פשר.

הגה: מתר לעשותו על הגג,

ובלבד שלא יהיה תוף פלי או חבון אחת - שחוקו ולבסוף קבעו, אכל חפור חבנים הרבה לא מקרי פלי.

משנה [מקוואות ד', ה']

השוקת שבסלע [שאינה כלי].. [ומים נכנסים לשוקת ומשם יוצאים אל המקוה] אינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחברה בסיד... פוסלת את המקוה. ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם - כשירה.

וכמה יהיה בנקב? כשפופרת הנוד. אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהייתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתוה שב"ש אומרים עד שיפחתו רובה.

תוספתא [מקוואות ד', ד']

קסטלין המחלק מים בכרכין - אם היה נקוב כשפופרת הנוד אין פוסל את המקוה.. הלכה זו

עלו עליה בני אסיא שלש רגלים ליבנה לרגל שלישי הכשירוה להן אפילו נקוב כמחט. אמר ר"א בר ר' יוסי הלכה זו הורתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית בד"א מן הצד אבל מלמטה אינו פוסל את המקוה.

נקב לבטל מתורת כלי - שלא יפסול את המקוה

נחלקו הראשונים איזה נקב צריך שיהיה בכלי כדי לבטלו מתורת כלי, כך שמים הנכנסים אליו וממשיכים משם למקוה לא יפסלוהו:

1. לשיטת הרא"ש: מלמטה די בנקב כל שהוא, מהצד [צמוד לתחתית] בעי כשפופרת הנוד.

כך הוכיח מדברי התוספתא: "בד"א [שצריך שפוח"נ] מן הצד, אבל מלמטה אינו פוסל [כאשר נקוב כמחט]". ומש"כ במשנה "וכמה יהיה בנקב כשפוח"נ", קאי לגבי עירוב מקוואות (ולא על הרישא), כפי שמשמע ביבמות (ט"ו) לגבי שוקת יהוא, שלא היה בא מ' סאה והייתה מחוברת למקוה שלם.

2. לשיטת הרא"ש, ע"פ הטור: בין מהצד [צמוד לתחתית] ובין מלמטה צריך כשפופרת הנוד. אך בדיעבד כשר בנקב כל שהוא מלמטה (הטור [לקמן סעי' מ'] הביא שהרא"ש בתשובה החמיר לכתחילה שלא להקל בנקב כל שהוא מלמטה).

3. לשיטת הרמב"ם: ישנם שתי הלכות: א. כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה.. ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשירה ואינה פוסלת את המקוה [פ"ו ה"ג]. ב. הלוקח כלי גדול.. ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאהו מקוה ה"ז כשר [פ"ו ה"ד].

הב"י כתב שלושה ביאורים בדבריו: א. בהלכה ג' מדובר שקבע את הכלי כשהוא

הושיב ע"ג הארץ או שמירח בטיט וכו' לא
הוי סתימה מעלייתא.

2. **רמב"ם:** מיירי לעניין טבילה בתוכו מדין
חיבור לקרקע [בעיני שני תנאים:
א. שיהיה נקב המטהרו. ב. שיקבע בארץ
בדרך בניין (דומיא דקסטילון). ע"י סיד ובניין
(כצורות) דומה לבניין, משא"כ ע"י סיד או
גפסיס אין זה דרך בנין (אך אם גם קבעו
בארץ כשר). וכן אם גררו על הארץ ונסתם
והדביקו ע"י טיט הוי חיבור וכשר].

להלכה – דין נקב לבטל מתורת כלי

השו"ע: פסק **כרמב"ם** דבעינן נקב
המטהרו [ש"ד: דהיינו דווקא בשוליה, דאם מעט
למעלה ויכולה לקבל קצת מים - פוסל] **וקבעו**
בארץ. ומועיל אפילו לטבול בתוכו. ש"ד.

ט"ז, ש"ד: נקב המטהרו - היינו "כמוציא
זית" (והוא פחות משפופרת הנוד) [ולא כתוס' וסמ"ק
שביארו ש"נקב המטהרו" היינו ביכונס משקה' (בי"ט)].

רע"א - דווקא בשל חרס, אך בשל עץ
דשיעור טהרה הוא "כמוציא רימון" די
בכשפוח"נ [ב"י (מהל' ח' ברמב"ם, גבי שידה
ותיבה מעץ שבים ששיעורם בכשפוח"ט)]. אמנם
כמה אתרוגים מצריכים "כמוציא רימון"
(רע"א, שמלה. להבנתם, הרמב"ם בהלכה ח'
הצריך רק שפוח"נ כי יש שם עירוב מקוואות).

עוד כתב הש"ד **שהעיקר כביאור השני**
והשלישי של הב"י בדעת הרמב"ם [ולא
כראשון] [כך דקדק מלשון הרמ"א (שכתב "וי"א"י)
ומדברי הב"י].

קשה [ש"ד:]: השו"ע פסק **כאן כרמב"ם**, אך **בסעי'**
מ' פסק כרא"ש ע"פ הטור. עיי"ש שהתיר בנקב
כל שהוא מלמטה (בדיעבד), ומן הצד (צמוד לתחתית)
בשפוח"נ (ואפילו לכתחילה [ט"ז שם])?

עוד קשה [פת"ש כ"ו]: השו"ע כאן הצריך לקובעו
בארץ, אך בסעי' מ' לא הצריך לעשות כן?

א. **הש"ד תירץ** [את הקושיא הראשונה]: כאן אסר
בנקב כלשהו ע"פ מש"כ בסעי' מ' שאין
לעשות כן לכתחילה.

ב. **רע"א תירץ** [את שתי הקושיות]: כאן עסק
שעושה נקב לטבול בכלי – שזה איסור
דאורייתא [כדלעיל סעי' ו'], בסעי' מ' עסק לפסול
את המים היוצאים ממנו – שזה להרבה
פוסקים **דרבנן** [ונקט כאן "בסיד או בגפסיס",
משום שבסיד וגפסיס אסור לרא"ש אפילו קבעו אך

שלם ואח"כ נקבו, אך בהלכה ד' מדובר
בכלי שנקבו ואח"כ קבעו. **ב** בהלכה ג'
מדובר **בכלי אבנים** שאינם מקבלים
טומאה. **ג** בהלכה ג' מדובר בכלי (אפילו של
חרס) שחיברו בסלע וגזרו בו אטו שוקת
שבסלע שאינה כלי.

כך יש להוכיח מדברי **התוספתא**, ז"ל "כדי
טהרתו" [שכך היה גירסתו. ב"י הגר"א ל"ו] (וגרס
בתוספתא "בד"א שקבעו"י. שם). וכך יש להוכיח
מהמשנה, ז"ל "וכמה יהיה בנקב כשפוח"נ",
וקאי על הרישא לעניין ביטול מתורת כלי
שלא יפסול את המקוה.

[תקשה הב"י, הרי בסוגיא ביבמות ט"ו. משמע
שבשוקת יהוא היה עירוב מקוואות, ולדבריו במשנה
קאי לעניין 'ביטול מתורת כלי': **ותירץ**: א. היו שני
שוקת יהוא. ב. גם ביבמות מדובר לעניין ביטול משם
כלי, ולמדו שם מעירוב מקוואות לשיעור שפוח"נ].

נקב לבטל מתורת כלי - שיהיה אפשר לטבול בתוכו

נחלקו **הראשונים** איזה נקב צריך שיהיה בכלי
כדי לבטלו מתורת כלי, כך שיהיה אפשר לטבול
בתוך הכלי עצמו:

1. **לשיטת הרמב"ם**: צריך נקב **המטהרו**
ושיקבעו בארץ.

2. **לשיטת הראב"ד**: צריך נקב **כשפופרת הנוד**
ועירוב מקוואות (כלומר שיעשה השקה
למקוה כשר). [והב"י הקשה עליו, עיי"ש].

3. **לשיטת הרא"ש, ע"פ הב"י**: **לא מהני לזה**
שום נקב (מש"כ במקוואות פ"ו מ"ה גבי
השידה והתיבה שבים שיכול לטבול בתוכם,
שאני התם שהים מקיפם). [כתב הב"י שדבריו
בפסקים ובתשובה שווים לאסור בזה].

4. **לשיטת הרא"ש, ע"פ הטור**: בין מהצד [צמוד
לתחתית] ובין מלמטה צריך נקב **כשפוח"נ**.
[ב"י: הרא"ש סותר דבריו, ודבריו בתשובה עיקר].

הסבר סוף דברי התוספתא

תוספתא [מקוואות ד', ד']
קסטלין המחלק מים בכרכין..... פקקו בסיד
ובבניין אינו פוסל את המקוה. בסיד ובגפסיס
פוסל את המקוה. על גבי הארץ ועל גבי סיד
וגפסיס או שמירח בטיט מן הצדדין אינו פוסל..

1. **רא"ש, ר"ש**: מיירי לעניין **ביטול מתורת כלי**
[בסיד ובבניין לא הוי סתימה מעלייתא,
בסיד או גפסיס הוי סתימה מעלייתא.

בסיד או גפסיס וקבעו בארץ, כשר אף לרא"ש [פת"ש].
שם.

← הרמ"א: פסק ע"פ הטור דבעינן נקב כשפורה"נ [בין מן הצד ובין מלמטה].

כלי שחיברו בקרקע – האם מהני נקיבה אח"כ

פת"ש (י"ב): **מרכבת המשנה** מתיר. כ"כ גם באר **יעקב**, והוסיף דמותר גם לסתום הנקב אח"כ, אך לכתחילה אין לעשות כן. וכ"כ בשו"ת רע"א, אלא שאסר לסותמו אח"כ [ואם קודם נקבו ואח"כ קבעו יכול לסותמו, מ"מ לטבול בתוכו אסור].

מקוה על הגג

הרשב"א כתב שאפשר לעשות מקוה על הגג. ראיה לכך, מהמשנה במידות, שם כתוב שבבית המקדש על גג בית הפרווה היה מקוה.

כך פוסק הרמ"א.

סעיף ח'

מעין שמקלח לתוך כלי - פסול לטבול, בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי.

ואם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו - תוך הכלי אסור לטבול; וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרביין.

משנה [מקואות ה', א']

מעין שהעבירו על גבי השוקת - פסול, [רישא]. העבירו על גבי שפה כל שהוא - כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא. [סיפא].

נחלקו הראשונים בהבנת המשנה:

א. רא"ש, רמב"ם, רשב"א ע"פ מהרי"ט (וב"ח)

מי מעין שנפלו לשוקת (שהיא כלי גמור), ומשם יצאו לחוץ [מהצד השני] - פסול לטבול בין בתוך השוקת ובין במים שיוצאים מן השוקת [רישא]. אך אם חלק מהמים נפלו על שפת השוקת (ולא נכנסו לתוכה) - כשר, כי מטהרים את שאר המים [סיפא].

קשה: מדוע ברישא פסול, הרי המים מחוברים (משיקים) למעין [וצריך להיות כשר לטבול אפילו בתוך הכלי] (רי"ש)?

1. הר"ש מתרץ: שבכלים תלושים מותר להטביל אפילו בתוכם, אך בכלים קבועים

פסול להטביל בתוכם גזירה שמא יקבעום במקום מוצא המים ולא יהיה כשפורה"נ.

2. הר"ש מתרץ: שכיוון שיש כלי מפסיק [אפי" הוא תלוש], גזרו שמא יבואו להטביל בכלי שאינו מחובר למעין כלל (ודווקא כשהכלי כולו במקוה כשר [כשידה שבים]).

3. הסמ"ג והרשב"א מתרצים: שמדובר כשאין מ' סאה במים שבין המעין לשוקת, ולכן פסול לטבילת אדם.

ב. רשב"א [ור"ש] ע"פ הב"י

מי מעין שנפלו לשוקת (שהיא כלי גמור), ונשאר שם [ולא יצאו לחוץ] - פסול לטבול בתוך השוקת [רישא]. אך אם המים יצאו מתוך השוקת החוצה - כשר לטבול חוץ לכלי, כיוון שהמים מחוברים למעין [אך תוך הכלי אסור] [סיפא].

← השו"ע פסק כרא"ש, כדלקמן:

מעין שמקלח לתוך כלי ואח"כ יוצא לחוץ

1. לרא"ש ולרמב"ם: פסול לטבול בין בכלי ובין מחוץ לכלי. [לר"ש: דווקא בכלים קבועים, לרא"ש: אפילו בכלים תלושים].

2. לרשב"א ע"פ הב"י: כשר לטבול במים היוצאים חוץ לכלי [אך בתוך הכלי פסול] - כשאין מ' סאה במעין [אך כשיש מ' סאה מותר לטבול אפילו תוך הכלי, כדלקמן].

← השו"ע פסק כרא"ש [ש"ד, ט"ז] שפסול אפילו בכלים תלושים. [ב"ח: אין הבדל אם המים יוצאים אח"כ מפה הכלי לחוץ, או מנקב הנמצא בצדו שלא צמוד לתחתית הכלי]. [ב"י בשם המרדכי: אפילו בכלי גדול יותר ממי סאה [רוקח: כך מוכח מהים שעשה שלמה] [ש"ד]].

הט"ז כתב שפסול דווקא כשהכלי נעשה שם מדעת (וע"פ סעי' מ"א, עיי"ש). אך הש"ך (סי"ק צ"ב) כתב שאפילו שהכלי נעשה שם לא מדעת חשיב לדעת, כי בהכרח המעין יעבור בו (ולא כגשמים).

לכו"ע, כאשר יש נקב כשפורה"נ צמוד לתחתית הכלי - כשר לטבול אפילו בתוך הכלי דבטל מתורת כלי (ט"ז בשם רש"י, ש"ך בשם ב"ח) [כשהנקב לא צמוד - עיין לקמן].

דין עירוב מקוואות בכלי

נחלקו הראשונים האם מותר לטבול בתוך כלי, כשמעורב בנקב כשפורה"נ (שאינו צמוד לתחתית הכלי [דבצמוד לכו"ע מותר, כדלעיל]) למקוה או

הריטב"א תירץ [מובא בבדק הבית]:

א. עשו כן **לרווחא דמילתא**. ב. ר' אלחנן: המעיין כולו היה נכנס פנימה והיה נראה **כטובל בכלי**. ג. רא"ה: **שפוח"נ מועיל לחבר רק בין מקוה למקוה כמותו** שמטהר רק באשבורן, אך לחבר בינו לבין מעין בעי כמוציא רימון [החתמ"ס תמה עליו. פת"ש (ט"ח)].

מעין: [יש להעיר: **המהרי"ט והב"ח** הסבירו שרק בזה נחלק הרשב"א על שאר הראשונים. אך **הב"י** ביאר שהרשב"א הסביר אחרת לגמרי מהם במשנה, וכדלעיל].

א. לרשב"א: **מותר** נולדו התיר לטבול ולהטביל בכלי עם נקב כשפוח"נ כשיש מ' סאה במעין]. ומפרש **ששוקת יהוא הייתה כלי**, ואפ"ה הטבילו בה. (ומוכיח כן מחגיגה כ"ב.: - טובלין כלי בתוך כלי ובלבד שיהא בפיו כשפוח"נ).

ב. לרא"ש והרמב"ם [ור' יואל במרדכי (ד"מ)]: **אסור**. ומפרשים **ששוקת יהוא לא הייתה כלי**, אך אם הייתה כלי, לא היה מועיל לטבול בה, אפילו הייתה נקובה כשפופרת הנוד (והשידה והתיבה שבים שאני, שהים מקיפם מכל הצדדים).

כתב הב"ח: **דין הרשב"א הוא חדש ולא משמע הכי מהפוסקים**, אלא תוך הכלי לעולם פסול אפ"כ ניקב בשוליו כשפוח"נ [וכדלעיל], ואפילו אם יש מ' סאה בין המעין לכלי. והובא בש"ך.

מעין שמקלח על שפת הכלי ולתוכו (ויוצא לחוץ)

השו"ע: פסק שתוך הכלי אסור לטבול, וחוצה לו **מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובים** [ע"פ הסבר הרא"ש במשנה, וכדלעיל].

בפשט הדברים מותר **אפילו כשהמים זוחלין**, ונחלקו מדוע [ע"פ הדין בסעי' ב', עיי"ש]:

א. הט"ז (ס"ק ט"ז) מבאר: ע"פ הרא"ש, שהמים שעל שפת הכלי מטהרים את המים שתוך הכלי אע"פ שהם מרובים (לשיטתו לעיל סעי' ב' שבירבו נוטפים על הזוחלין **כשהמעין היה מושך תחילה** מטהר בזוחלין).

ב. הש"ך (ס"ק ל"ג) מבאר: כאן מטהר בזוחלין **כי המים שבתוך הכלי הם ג"כ מהמעין ומחוברים למעין** (ולשיטתו לעיל סעי' ב' בירבו נוטפים על הזוחלין, שמטהר רק באשבורן, כפשט הרמ"א בסעי' י"א, לכן כאן הוכרח להסביר שהמקרה שונה).

ים שעשה שלמה

ירושלמי – קושיא: כיצד הי"ם שעשה שלמה" היה כשר לטבילה, הרי המים שבו שאובים? תירוצ: רגלי השוורים היו נקובים כמוציא רימון.

קשה: מדוע היה צריך נקב בשיעור **מוציא רימון**, ולא הספיק נקב בשיעור של שפוח"נ?

הרמב"ן תירץ: עשו כן **כדי שיכנסו המים בשפע**. ועוד **שלא יטמא** מטומאת הנכנס לתוכו [מובא בב"י סעי' ט"ו].

סעיף ט'

כָּלִי טָמֵא שֶׁנֶּתַן בְּתוֹכוֹ כָּלִים אַחֲרָיִם וְהִטְבִּיל הַכָּלִי -
עֲלֵתָה לָהֶם טְבִילָה
אִף עַל פִּי שְׁפֵי הַכָּלִי צַר בְּיֹתֵר,
שֶׁהָרִי הַמַּיִם נִכְנָסִים לוֹ,
וּמִתּוֹךְ שֶׁעֲלֵתָה טְבִילָה לְכָלִי הַגָּדוֹל,
עֲלֵתָה טְבִילָה לְכָלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ;
וְאִם הָטְהוּ עַל צְדוֹ וְהִטְבִּיל -
לֹא עֲלֵתָה לָהֶם טְבִילָה,
עַד שִׁיחֶיזָה פִּיּו רָחַב כְּשֶׁפּוֹפְרֵת הַנָּאֵד;

וְכֵן אִם הָיָה הַכָּלִי טָהוֹר,
וְנֶתַן לְתוֹכוֹ כָּלִים טָמְאִין וְהִטְבִּילָן -
לֹא עֲלֵתָה לָהֶם טְבִילָה,
עַד שִׁיחֶיזָה פִּיּו רָחַב כְּשֶׁפּוֹפְרֵת הַנָּאֵד.
הגה: וּמִתּוֹךְ לְכַזֵּל כָּלִים צָסָל אוֹ צָסָק -
דְּכִיּוֹן דְּלֵאִינוּ מִחֻזֵּיק מַיִם,
עֲלֵיף טָפֵי מִנְהַב כְּפֹפְרֵת הַנָּאֵד.

טבילת כלי בתוך כלי

חגיגה כ"ב.

דאמר רבא: סל וגרותני שמילאן כלים והטבילן – טהורין.. והני מילי - **בכלי טהור**, אבל **בכלי טמא** - מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא - סלקא להו נמי לכלים דאית ביה. דתנן...

הטה הכלי על צדו

כתב הרמב"ם: כאשר שני הכלים טמאים, **אם הטהו על צדו** - בעי כשפופרת הנוד. וראייה מהתוספתא לגבי קומקומוס שמלא כלים (ב"י): ומדובר שם שהקומקומוס ג"כ טמא).

כ"כ בשו"ע.

נחלקו **האחרונים** בטעם דין זה:

א. הט"ז: כתב שהטעם הוא משום שאין **מתחברים המים כל כך** כשהם מן הצד.

ב. הש"ך (ע"פ הר"ש): כתב שאין המים שע"ג נחשבים כמי מקוה כשהם מן הצד [וכתב עליו החזו"א שאין כוונתו ברורה].

טבילה בסל או בשק

עיין לקמן סעי' ל"ח וסעי' ס"ד.

סעיף י'

מעין שהמשיכו לברכת מים שהם נקוים ועומדים - יש לו דין מעין;

ואם הפסיק ראש הקלות - תזר להיות לה דין מקוה;

ואם תזר והמשיך קלות המעין לתוכה - תזרה לדין מעין.

מעין שהמשיכו לברכת מים

משנה [מקואות ה', א']

העבירו (את המעין) ע"ג בריכה והפסיקו - הרי הוא כמקוה.

חזר והמשיכו - (כשר לטהר בכלשהו כמעין, אך) פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת עד שידע שיצאו הראשונים.

נחלקו הראשונים בהבנת המשנה:

1. ר"ש, רא"ש, טור:

מדובר שהבריכה הייתה מלאה מי גשמים.

"העבירו": חיבר את המעין לבריכה.

"הפסיקו": הפסיק את החיבור.

"חזר והמשיכו": החזיר את החיבור.

ב"י: אם הבריכה הייתה **ריקה** - אפשר שאע"פ שהפסיק את החיבור יש לבריכה דין מעין. וצ"ע.

2. מהרי"ק בשם הראב"ד:

מדובר שהבריכה הייתה **ריקה**.

"הפסיקו" ו"המשיכו": כר"ש והרא"ש.

3. רמב"ם:

מדובר שהבריכה הייתה מלאה מי מקוה.

"העבירו": המשיך את המים אל מחוץ לבריכה.

"הפסיקו": הפסיק את ההמשכה חוץ לבריכה [אך מי המעין עדיין מחוברים לבריכה].

"חזר והמשיכו": החזיר את ההמשכה אל החוץ.

ב"י: אם הבריכה הייתה **ריקה** והמים אינם נמשכים לחוץ - יש להסתפק האם יש לה דין מעין, או מקוה. מדברי הרמב"ם בפי המשנה משמע שמדובר שהבריכה הייתה **ריקה**. כדי ליישב הדברים אפשר שמש"כ "מליאה מים" הכוונה **שנתמלאה מהמעין** (ולא שהייתה מליאה קודם), וצ"ע.

השו"ע: פסק ופירש **כר"ש והרא"ש**.

"מעין שהמשיכו לברכת מים - יש לו דין מעין":

ט"ז, ש"ך: לטהר אפילו בזוחלין וכלים בכלשהו.

1. **הט"ז** (ס"ק כ') מבאר: מדובר כאן אפילו רבו נוטפים על הזוחלין, ומדובר **במעין שהיה מושך תחילה** (לשיטתו לעיל סעי' ב', ברבו נוטפים, כשהמעין מושך מטהר בזוחלין).

2. **הש"ך** (ס"ק ל"ג) מבאר: כאן מטהר בזוחלין **כי מדובר שרבו זוחלין על הנוטפים** (לשיטתו לעיל סעי' ב', ברבו נוטפים על הזוחלין, שמטהר רק באשבורן, וכפשוט הרמ"א בסעי' י"א. ולכן כאן הוכרח להסביר כאן שרבו זוחלין על הנוטפים).

לאחר שהפסיק המעין - והמים עדיין זוחלין

כאשר המשיך את המעין לבריכה **מליאה מי גשמים** ואח"כ הפסיקו [השו"ע פסק שיש להם דין מקוה], אלא שעדיין המים לא נחו וזוחלין מכח המעין, נחלקו המפרשים מה דינם:

1. **המהרי"ק** סובר שדינם **כמעין**. והביא שתי **ראיות** לדבריו: א. גל שנתלש מטהר כשזוחל. ב. דין שלוש מקואות שהמים זוחלין על שפתם [לקמן סעי' נ"ה] - יש להעמיד במעין כזה, שנפסק ועדיין המים חיים מכוחו [דאלי"כ יקשה למאן דפוסל זחילה למעלה ממי סאה - לקמן סעי' נ'].
2. **הש"ך** הביא שמהראב"ד [עייין לעיל בבאורו למשנה] והרשב"א [כ"כ בד"מ] מוכח שדינם **כמקוה**. וכתב שכך מוכח מפשט המשנה והפרישה. ותירץ את שתי ראיות המהרי"ק: א. שאני גל שנתלש מעצמו מהים גופו

הגה: כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְמַטָּה;
וּמְקַל מְקוֹס –
אִין לְטַבֵּל זוֹ רַק בְּחֶשְׁבֵּנוֹ,
דְּלֹא עֲדִיף מְנַהֲרוֹת שְׂרָצוֹ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין.

מקוה שאובים - שהמשיכו עליו מי מעין

1. הרשב"א התיר. וכ"כ השו"ע בסעי' ט"ו ובסעי' מ' שיותר להוסיף מים שאובים למעין כל שהוא.

2. הרמ"א הביא (שם) שיש חולקים ופסק שלכתחילה יש להחמיר, עיי"ש.

כאשר "קדמו שאובים למעין":

- א. השו"ע כתב להתיר.
- ב. החתמ"ס כתב שהמחמיר תע"ב (משום שהרשב"א כתב שטוב ליזהר לכתחילה), אם אין ביטול פרייה ורבייה וכן אין הוצאה מרובה [פתי"ש כ"ט].

הרמ"א: כתב שמטהר רק באשבורן. לשיטתו לעיל סעי' ב' ב'ירבו נוטפים על הזוחליו' [וכן ניחא לשי"ד, עיי"ש]. מ"מ מטהר בכל שהוא (שי"ד מ"ב).

הט"ז כתב שכאן מדובר במעין שהיה עומד תחילה, אך אם היה מושך מטהר אף בזוחליו (לשיטתו לעיל סעי' ב') [ותמה על דברי הרמ"א שכתב שלא עדיף מנהרות, שהרי בנהרות זה גזירה מיוחדת, כפי שביאר לעיל סעי' ב', עיי"ש].

סעיף י"ב
מעין שהעבירו על גבי אחרים כלים והמשיכו למקום אחר -
חזר להיות לו דין מקוה,
ובלבד שלא יטבל על אחרים כלים ממש.

מעין שהעבירו ע"ג אחורי כלים

משנה [מקואות ה', ב']
העבירו [את המעין] ע"ג כלים או ע"ג ספסל:
1. ר' יהודה אומר: הרי הוא כמות שהיה.
2. ר' יוסי אומר: הרי הוא כמקוה [והווי כהפסיקו מן המעין], ובלבד שלא יטבול ע"ג ספסל.

הלכה: כר' יוסי.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה:

וחיותו רב והוא דרך זחילתו. ב. בנידון דשלוש מקוואות, מדובר במעיינות גמורים. ועוד, וכן עיקר, זה לא מוגדר כלל זוחליו, כי זוחליו מכח האדם ואח"כ חוזרים למקומם. ועוד, ששם זה מוגדר עירוב מקוואות.

החתמ"ס הסכים שאין להקל נגד הראב"ד, והוסיף, שעל כל פנים כשנקבי הזחילות פתוחים אין לגזור דילמא נפסקו ולא אדעתיה (דאף מהרמב"ם משמע כמהרי"ק, יש לסמוך עליו לענין זה).

העביר את המעין לבריכה ריקה - והפסיקו

כאשר המשיך את המעין לבריכה ריקה ונתמלאה ממי המעין ואח"כ הפסיקו ונחו המים בבריכה ואינם זוחליו, נחלקו המפרשים מה דין הבריכה:

1. מהרי"ק: סובר שיש לה דין מעין, הואיל ותחילת עשייתה ממי המעין.

2. השי"ד כתב: מהראב"ד [ענין לעיל בביאור למשנה] והרשב"א [כ"כ בד"מ] מוכח שדינם כמקוה, כנ"ל.

קושיית הפרישה

הפרישה (כ"א) הקשה: מאי שנא דינא דסעיף דידן מטבילה בנהרות דלעיל סעי' ב', מדוע לשיטת ר"י שם [שאוסר לטבול בנהרות] אין לנהר דין מקוה [כך גרס השי"ד ול"א]! דין מעין [כך גרס בלחוי"ש, וכך בט"ז (י"ט)]?

1. הפרישה תירץ: שם המעין מעורב ואינו בעין, ועוד ששם ידוע שיפרדו מי הגשמים מהמעין.

2. הט"ז תירץ: ע"פ הסברו לעיל סעי' ב', שבנהרות זה גזירה מיוחדת משום קטפרס.

3. השי"ד תירץ: שם לא פסול, אלא שמטהר באשבורן, וה"ה כאן (בנפסק המעין).

סעיף י"א
מקוה מים שאובים
שהמשיכו עליו מי מעין -
אפלו מי המעין מעטים,
המעטים של מעין,
מטהרין את השאובים המרבים,
בין קדמו מי מעין לשאובים,
בין קדמו שאובים למעין.

הזוחלין כמעין, והנוטפים כמקוה.
 העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים.
ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפי מקל אפי קנה אפי זב וזבה יורד וטובל, דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו.

הלכה כר' יוסי.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה:

1. **רמב"ם: זוחלין** – נהרות ויאורות המושכים מהמעיינות. **נוטפים** – מעין שעל ההר, ומימיו נוטפים טיפה טיפה. **נוטפים שעשאן זוחלין** – היינו כשרוצה להזחיל את המים כדי שיהיה להם דין מעין.
2. **ר' שמשון: נוטפים** – מי גשמים. **נוטפים שעשאן זוחלין** – מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין.
3. **רא"ש: נוטפים שעשאן זוחלין** – מי גשמים שמזחילין למקוה [והקשה על פי ר"ש].

← **בשו"ע** כאן פסק **כרמב"ם**. **בסעי' מ"ח** החמיר גם כביאור **הרא"ש** [אע"פ שלרמב"ם מותר בנידון שם]. **בסעי' נ'** החמיר גם כביאור **הר"ש** [אע"פ שלרא"ש ולרמב"ם מותר בנידון שם].

סעיף י"ד

נוטפין שעשאן זוחלין, כגון:
 שסמך למקום המנטף
 טבלא של חרס חלקה,
 וְהָרֵי הַמַּיִם זֹחֲלִים וְיֹרְדִים עָלֶיהָ -
 הָרֵי הֵם כְּשָׂרִים.
 וְכָל דָּבָר שֶׁמִּקְבֵּל טֹמְאָה,
 וְאִפְלוּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים -
 אֵין מְזַחֲלִין בּוֹ.
 וְזֹחֲלִין שֶׁקִּלְחָן בְּעַלֵּי אֲגוּזֵי -
 כְּשָׂרִים.

נוטפין שעשאן זוחלין

ע"פ המשנה שהובאה **בסעי' י"ג**, כר' יוסי.

כפירוש הרמב"ם.

"למקום המנטף" – למעין [ט"ז].

א. **ר"ש**: מדובר ע"ג **כלים נקובים**, דאל"כ מ"ש משוקת [שאינה כלי, שנשאר לו דין מעיין].

ב. **רמב"ם, רא"ש**: מדובר ע"ג **אחורי כלים**, שגזרו אטו תוך כלי (רא"ש) [ואף לא בהמשך, כי הכלי מפסיק (ט"ז)].

← **השו"ע** הביא **כרמב"ם והרא"ש**.

ט"ז וש"ד: מדובר דווקא שכולו מקלח ע"ג אחורי הכלים, אך **אם קצת ע"ג שפת הכלי הוכשר**, כבסעי' ח'.

ש"ד: תוי"ט - מדובר שבלאו הכלים היו המים עוברים דאל"כ פסול משום הוייתן ע"י טומאה. וכתב **הש"ד** - שכיוון שכאן איירי במעיין יש להתיר בכל אופן למתירים בסעי' מ"ט, אך יש אוסרים שם, עיי"ש.

באיזה כלים עסקינן (שגזרו)

נידה ס"ג

רבא: אישה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. **סבר רב כהנא**: משום גזירת מרחצאות, הא ע"ג סילתא (בקעת עבה) שפיר דמי. אמר ליה **רב חנן** מנהרדעא: התם טעמא מאי משום דבעיתא..

א. **ראב"ד**: גזרו דווקא **בכלים המקבלים טומאה**, ולא כלי חרס [דברי רב חנן רק לגבי כלי חרס, אך בכלים המקבלים טומאה יש גזירת מרחצאות]. ויש לאסור בהם **אף בדיעבד**.

ב. **רא"ש** (ע"פ הבנת הש"ד): **לכתחילה** יש לאסור **בכל הכלים**, אך בדיעבד מותר. נעיין ס"י קצ"ח סעי' ל"א שהב"י הבין אחרת בשיטת הרא"ש והרמב"ם.

← **הש"ד**: כתב לדינא, שבכלים המקבלים טומאה אין להקל אפילו בדיעבד, משום דעת הראב"ד, הרשב"א והר"ן (אפי' שהרא"ש מיקל). אך **בכלי חרס** יש להקל בדיעבד (דמותר לכו"ע).

סעיף י"ג

מעין שיורד מההר טפין טפין בהפסק - יש לו דין מקוה,
 אלא אם כן יורד בקלות - בלא הפסק.

מעין שיורד טפין טפין

משנה [מקואות ה', ה']

סעיף ט"ו

מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא - יכול לשאב כל מה שירצה לתן לתוכה והם פשרים, אף על פי שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה.

הגה: ואין חלוק בין קדם המעין לשאובין או לא, כמו שנתבאר.

ועין להמן סעיף מ' ד"ג חולקין.

אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפלו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים - פסולה.

לא שנה שאבו בכלי, לא שנה סוחט כסותו והגביחו - והמים שבה נופלין ממקומות הרבה;

וכן המערה מהצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפלו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט - מצטרפין.

במה דברים אמורים, שמתחיל מקלי השני עד שלא פסק מהקלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קדם שהתחיל השני - אין מצטרפין.

[ואפלו] התחיל השני עד שלא פסק [הראשון], דוקא משלשה כלים, אבל מדי' - אין מצטרפין.

במה דברים אמורים, שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה לתן כל השלשה לגין; אבל אם מתחלה היה דעתו לתן כל הג' לגין, אפלו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לגי לגין - פסול.

הגה: ואם העביר ג' לגין צידיו על גבי הקע, או שנתזו מנגלי צהמה - פשר.

וג' אומרים:

דנגלי צהמה קדיו רגל חדם, ובשניהן אינו פשר חלף -

צהעביר על גבי הקע דהוי צהמסקה, חבל לא צנתוז.

ועין להמן דסימן זה סעיף ל"ט.

הוספת מים שאובים למקוה שלם [עם מ' סאה]

נחלקו הראשונים בדין הוספת מים שאובים למקוה שלם (שיש בו מ' סאה):

א. לדעת ר"ה"פ [ר"י"ף, רא"ש, רמב"ם, רמב"ן, ר"ן, ר"ש]: **מותר** להוסיף, ואפי' לכתחילה [מהר"ם].

ראיות: 1. היו בעליון 40 סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון שירדו לתחתון [מקואות ו', ח']. 2. נפל לתוכו יין או מוהל ושינה מראיו פסול, כיצד יעשה.. אם יש מ' סאה מלא בכתף ונותן לתוכו [מקואות ז', ג']. 3. שני מקואות אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו, אני אומר לתוך של מ' נפלו [תוספתא ב', ב']. ועוד. ואף סברא הוא, דבהשקה נעשו זרועים.

ב. לדעת הרשב"ם: **אסור** להוסיף.

כתב הב"י שכל הפוסקים חולקים על רשב"ם, בשו"ע פסק **שמותר** להוסיף.

הוספת מים שאובים למעין [עין סעי' מ' בב"ן]

נחלקו הראשונים בהוספת מים שאובים למעין:

א. לדעת הרא"ש, הרמב"ם, הראב"ד, מהר"ם, א"ז ועוד: **מותר** להוסיף, ואפי' לכתחילה.

ראייה: מעין שמימיו מועטים שרבו עליו שאובים שווה למקוה לטהר **באשבורן** ולמעין להטביל בכלשהו [מקואות א', ז']. [עין לעיל סעי' ב' בביאור המשנה בהרחבה].

ברשב"א: כתב **שמותר**, אלא שכתב שטוב לזוהר לכתחילה בקדמו שאובים.

ר' ירוחם: הביא בשם ר' דוד הכהן **שמותר דווקא במעין שיש בו רביעית** [וכ"מ ברא"ש].

ב. **במרדכי:** הביא **שאסור** להוסיף. ולכן אם נפלו ג' לוגין פוסלין כשאין במעין מ' סאה. וכתב **מהרי"ק** שלדעה זו דווקא לכלים מותר דמטהר בכלשהו [ובזה עוסקת המשנה במקואות א', ז'], משא"כ לאדם. **וחשש לשיט'.** התה"ד ג"כ פסק **כן** והבין שזה **דעת השאלות.** אך **הב"י** הוכיח שזה **לא דעת השאלות** אלא דעת המרדכי עצמו וכפשי"כ הרא"ש [ואף מהרי"ק אפשר שרק רצה להוציא מלב המתמיהים שרצו לפסול דיעבד].

השו"ע: פסק **שמותר** להוסיף, אפילו קדמו שאובים למעין. החתמ"ס החמיר לכתחילה בקדמו שאובים, עיין לעיל סעי' י"א.

ג' לוגין מים שאובים – מכסותו/ מן הצרצור

משנה [מקואות ג', ג']

ג' לוגין מים שאובים שנפלו מכסותו או מן הצרצור (כלי עם רשת בפיו): חכמים פוסלים [שכתוב "שנפלו" – אפילו ממקומות הרבה], ור' עקיבא מכשיר [שכתוב "מטיל" – דווקא אדם אחד ממקום אחד].

כתב הב"י: הלכה כחכמים. וכ"כ בשו"ע.

א. כתב השו"ע שבנפלו מכסותו פוסלים דווקא שהגביה הכסות מהמים, אך כאשר לא הגביה לא נעשו שאובים, כדלקמן סעי' ס"ג, עיי"ש.

ב. יש אומרים שאפילו כשחלק מהכסות במים וסחט חשיבי שאובים (רוקח). הש"ך כתב שכך סוברים הי"א בלבוש).

ג' לוגין מים שאובים – שזרקם בחפניו

משנה [מקואות ב', ו']

היה תולש (הטיט) ומשכו ממנו ג' לוגין (למקוה) פסול, ור' שמעון מכשיר.. שלא נתכוון לשאוב.

תוספתא:

ר' יוסי אומר: זילף בידיו וברגליו ג' לוגין למקוה פסול.

השו"ע: פסק כת"ק במשנה, וכתוספתא.

ג' לוגין מים שאובים – מכמה כלים

משנה [מקואות ג', ד']

מכלי אחד משנים ומשלשה – מצטרפין, מארבעה – אין מצטרפין, במה דברים אמורים: בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון, ובמה דברים אמורים: בזמן שלא נתכוון לרבות, אבל נתכוון לרבות – אפילו קרטוב בכל השנה מצטרפין לשלשה לוגין. נוכר הובא לעיל שזה כחכמים, ור' עקיבא חולק על הנ"ל – והלכה כחכמים.

נחלקו המפרשים בביאור 'נתכוון לרבות':

א. טור, ר' ירוחם: משעה שהתחיל להטיל את המים היה בדעתו להטיל ג' לוגין.

ב. ב"י, רמב"ם: נתן את המים על דעת לרבות מי המקוה, שיהיה מים בשפע.

ג. רשב"א [עי"פ מחה"ש]: שנתן ככוונה (לא משנה באיזו כוונה).

השו"ע הביא כטור. הש"ך הביא את שאר הפירושים.

הט"ז והש"ך כתבו שכאשר רבו שאובים מטהר דווקא באשבורן (ועי"פ המשנה. ב"י בשם הראי"ש והרמב"ם), אך מ"מ כשר להטביל בו בכל שהוא.

הט"ז כתב שאיירי כאן רק במעין עומד נוכד העמיד הרמב"ם עצמו בפיה"מ במשנה זו (א', ז') אך במעין מושך מטהר בזוחליו, ולשיט' סעי' ב'. אך לש"ך ולרמב"א הדין כן בכל מעין, לשיט' בסעי' ב'. כדלעיל סעי' י"א, עיי"ש.

הרמ"א כאן הביא שיש חולקים, בסעי' מ' החמיר לכתחילה לאסור להוסיף, עיי"ש.

אם אחר שריבה הלכו המים למקום אחר

אם הוסיף מים במעין והלכו המים למקוה חסר שלא היה בו מ' סאה [ומדובר שאותו המקוה אינו מחובר למעין (חלקת בנימין ס"ק רל"ו)]:

1. הש"ך כתב שר' ירוחם הביא שיש מתירים, ומשמע שיש אוסרים, ולכן טוב להחמיר. ודווקא במקוה שלא היה בו כלום, אך אם היה בו כ"א סאין כשרים כשר [דמקוה כשר ברבייה והמשכה, כדקמן סעי' מ"ד].

2. הנב"י תמה על האוסרים (מכיוון שדין זה תלוי בדין בסעי' נ"ב, ובסעי' נ"ה מפורש להיתר. עיין בפת"ש ס"ק ל"ז). וכ"כ בחתמ"ס להקל, אם לא שיש עוד צד להחמיר (וכגון סברת הראי"ה שאין חיבור מטהר אלא מין במינו, או כשהמים מרודדים) [פת"ש ט"ו].

שורש המחלוקת: יש לתלות דין זה בדין היתר השקה בסעי' נ"ב. הש"ך לשיטתו שהחמיר כר' ירוחם שם. עיי"ש. נוב"י [שערי מקואות עמ' כ"ט].

ג' לוגין מים שאובים - פוסלים מקוה חסר

משנה [עדויות א', ג']

העידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה - וקיימו חכמים את דבריהם.

משנה [מקואות ב', ד']

רבי אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה ושלשה לוגין על פני המים, וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו שלשה לוגין.

כתב הב"י: הלכה כחכמים שג' לוגין פוסלים את המקוה. וכ"כ בשו"ע.

דין זה דווקא במקוה חסר [שהרי במקוה מלא התייר (כדלעיל)].

דרך הכשרתם: מים שנפסלו משום הוייתו ע"י אדם **כשרים ע"י המשכה, אפילו בכל המקוה**. ולא כמים שאובים שכשרים רק בהמשיך מיעוט המקוה כדקיימ"ל סעי' מ"ד (ראב"ד (בהסבר סוף התוספתא דלגיון דלקמן). והביאו הט"ז ס"ק מ"ז [שערי מקוואות - בניין המקוואות סימן ו' אות ח']. [בחלקת בנימין ס"ק רע"ב בסופו אסר המשכה בכל המקוה]

ג' לוגין מים שאובים – הניתזים מהבהמה

תוספתא
 ר' יוסי אומר **זילף** בידיו וברגליו שלשת לוגין למקוה **פסול**, הוליכן עם הקרקע כשר. **לגיון** העובר ממקום למקום **וכן בהמה** העוברת ממקום למקום וזילפו בידיהן וברגליהן שלשת לוגין למקוה **כשר**, ולא עוד אלא **אפילו עשו מקוה בתחלה כשר**.

נחלקו הראשונים בדין ניתזו המים מהבהמה:

1. לדעת הרא"ש והטור: **חשיב בידי שמים** וכשר. וכך סובר הרשב"א. ועל זה קאי הסיפא "אפילו עשו מקוה בתחלה כשר" – כשניתזו כל מי המקוה מרגלי הבהמות.

2. לדעת ר"ש: **חשיב בידי אדם** ופסול. וכך נראה מדברי הראב"ד. **בי"י** - לשיטתו הסיפא בתוספתא מיירי בהמשכה ואליבא דמנ"ד שאובה שהמשיכה כולה כשרה. אך הט"ז תמה על הב"י, וכתב שהר"ש כראב"ד. ולהראב"ד, משמע שלגבי פסול "הוייתו ע"י אדם" כשר אליבא דכו"ע בהמשיכה כולה.

← השו"ע (כאן ובסעי' ל"ט): פסק **כרא"ש**. ולכן אפילו **כל** המקוה נעשה ממים **שנתזו** מהבהמה כשר.

← הרמ"א (כאן ובסעי' ל"ט): פסק **כר"ש**.

הט"ז הקשה על הרמ"א, משום שביאר שהר"ש סובר כראב"ד [ולא כפי שכתב הב"י], והראב"ד הכשיר בבאים מידי אדם במיעוטו של מקוה, נמצא שאין מי שפוסל בנתזו ג' לוגין מרגלי בהמה, ולכן **ביאר שדברי הרמ"א אמורים דווקא בעושה כל המקוה כן**, דאלי"כ כשר לכו"ע.

סעיף ט"ז
הספוג שבלועין בו ג' לגין
וכשנפל למקוה
נתערבו המים הבלועין עם מי המקוה;
וכן דלי שפיו צר ובו ג' לגין מים שאובין
ונפל למקוה

הש"ך הביא את דברי רש"י והראב"ד דבעינן על כל פנים **לוג מכל כלי**.

הט"ז והש"ך כתבו **שאפילו כאשר באו שלא בכוונה - פוסלים**. לא כב"ח. כדלעיל וכדלקמן.

ג' לוגין מים שאובים – הבאים מיד האדם

נחלקו הראשונים לגבי ג' לוגין הבאין מידי (או מרגלי) האדם:

1. לרשב"א (בתשי' לרמב"ן בשם הראב"ד [וכ"כ הראב"ד בבעה"נ בשם י"א, אך דחאם]): **פוסלים**, כי נחשבים שאובים ממש. [וכ"כ הרא"ש].

ראיות: א. הסוחט כסותו.. חכמים פוסלים (מקוואות ג', ג.). ב. אם העלה את הסגוס ונפלו ממנו מים פסלו (תוספתא). [ואע"פ שהם נקובים לגמרי]. ג. היו בראשו ג' לוגין.. סחטו לתוכו פסול (תוספתא). ד. ר"י אומר: זילף בידיו וברגליו ג' לוגין.. פסול (שם) ה. תלש את הטיט ומשכו ממנו ג' לוגין פסול (מקוואות ב', ו').

2. לראב"ד (בבעלי הנפש): **לא פוסלים, מכל מקום אסור לעשות כן ברוב המקוה** [דאז לא הוי הוייתו בידי שמים].

ראייה: מטהרים את המקוואות העליון מן התחתון.. כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו... (מקוואות ו', ח').

בכל הראיות של החולקים לעיל העמיד שמדובר שהמים היו שאובים קודם לכן בכלי [וקמ"ל שם שאין זה כהמשכה].

← השו"ע פוסק **כרשב"א**. (כ"כ בסעי' ל"ט וכ"מ כאן).

הט"ז והש"ך כתבו שאסור **אפילו בא מידי האדם בלי כוונה** (וה"ה בשאבן בכלים/בכסותו אפילו שלא בכוונה פוסל), וכ"כ השו"ע להדיא בסעי' ל"ט - "אפילו עובר במים ונזדלפו מאליהם ברגליו למקוה פסלהו". ולא כב"ח (וכדביאר הראב"ד בשיטת הי"א שהביא).

א"כ קשה מדוע לקמן סעי' מ' הותר לנקות המקוה כשעושה נקב בדלי?

א. הש"ך תירץ: שם כל כוונתו להוציא המים ויש לו כוונה הופכית, לכן חשיב בידי שמים.
 ב. בט"ז (שם) תירץ: מותר כי הקילוח מהנקב מחבר ולא חשיבי שאובים (ענין שערי מקוואות ס"ק קס"ח, קע"ב).

נחלקו **הראשונים** מדוע באמצע פוסלים :

- א. **לרמב"ם** משום שכאשר יש בכלי ג' לוגין, **חשיב כאילו נפלו ג' לוגין שאובים למקוה.**
- ב. **לר"ש והרא"ש** **כי המים גוררים ע"ג האביק.**

נפק"מ : כאשר הכלי לא מחזיק ג' לוגין. לרמב"ם - כשר, אך לר"ש והרא"ש - פסול. **להלכה** : יש **להחמיר** (לח"ו).

סעיף י"ח

שְׁתֵי בְּרוֹת זו לְמַעַלָּה מִזּוֹ וְכֵתֵל בֵּינֵיהֶן, וְאַחַת מִהֶן מְלֵאָה מִיַּם כְּשֵׁרִים, וְחִבְרָתָהּ מְלֵאָה שְׂאוּבִין, וְנִקֵּב בֵּינֵיהֶם :

אם יש כְּנֶגֶד הַנִּקֵּב שְׁלֹשָׁה לְגִין מִיַּם שְׂאוּבִין - נִפְסָלָה.

כִּמָּה יֵהָא בְּנִקֵּב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לְגִין? אֶחָד מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לְבִרְכָּה.

שתי ברות – ונקב ברוחב ג' לוגין

משנה [מקואות ו', י"א]

1. המטהרת שבמרחץ התחתונה מליאה שאובין והעליונה מלאה כשרין אם יש כנגד הנקב ג' לוגין **פסול**, כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין אחד משלש מאות ועשרים לבריכה (עם 40 סאה, שהסאה 6 קבין, והקב 4 לוגין) **דברי ר' יוסי**.

2. **ור' אלעזר אומר** אפילו התחתונה מליאה כשרים והעליונה מליאה שאובין ויש בצד הנקב ג' לוגין **כשר** שלא אמרו אלא ג' לוגין שנפלו.

הרמב"ם : פסק **כר' יוסי**. וכך פסק **השו"ע**.

בי"י : פשוט **שכל שכן** כאשר התחתונה מליאה כשרים והעליונה שאובים (שדרך המים לרדת).

ש"ד : מדובר **כשאין** מ' סאה במקוה הכשר.

סעיף י"ט

שְׁתֵי מְקוֹאוֹת שְׂאִין בְּשׁוּם אַחַת מֵהֶן מ' סָאָה, וְנִפְל לְזוֹ לִג וּמְחַצָּה וְלְזוֹ לִג וּמְחַצָּה וְנִתְעָרְבוּ בִּי הַמְקוֹאוֹת - הָרִי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶם שֵׁם פְּסוּל ;

וְלֹא יֵצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא נִתְעָרְבוּ עִם מֵי הַמְקוֹה - לֹא פְּסוּלוֹהוּ, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה לְגִין שֶׁנִּפְּלוּ וְנִתְעָרְבוּ בָּלֶם עִם מֵי הַמְקוֹה.

ספוג, ודלי שפיו צר

משנה [מקואות ו', ד']

הספוג והדלי שהיו בהן ג' לוגין מים ונפלו למקוה - **לא פסלוהו**, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו.

נחלקו **הראשונים** בביאור המשנה :

- 1. **ר"ש** : מדובר שהמים **בלועים בספוג** וכן **דבוקים בדלי** ואינם בעין ולא מקרי "נפלו". (והסתפק החזו"א בשיטתו בדין המים השוכנים בכלי שאינם בלועים בו (חלקת בנימין רפ"ו)).
- 2. **רא"ש, רמב"ם** : מדובר שחלק מהמים **לא יצאו מהספוג ומהדלי** ולא נתערבו עם מי המקוה.

← **השו"ע** : כתב ע"פ **הרא"ש והרמב"ם**.

סעיף י"ז

מִיַּם שְׂאוּבִין שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמְקוֹה, אִף עַל פִּי שְׁהַמַּיִם נוֹגְעִים בְּמֵי הַמְקוֹה - לֹא פְּסוּלוֹהוּ.

מים שאובים בצד המקוה

משנה [מקואות ו', י']

1. האביק (כלי מתכת) שבמרחץ בזמן שהוא **באמצע** – פוסל, **מן הצד** - אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה **דברי ר' מאיר**.

2. **וחכ"א** אם מקבלת האמבטי **רביעית** עד שלא יגיעו לאביק – כשר, ואם לאו - פסול.

3. **ר' אלעזר בר' צדוק אומר** אם מקבל האביק **כל שהוא** - פסול.

הרמב"ם : פסק **כר' מאיר**.

כ"כ בשו"ע. לכן **מן הצד אינם פוסלים**. אך **באמצע פוסלים** [ש"ד].

משא"כ שם (במשנה ב') כל המים כשרים אלא שנפסלו בגי' לוגין.

ט"ז, ש"ד (ע"פ הר"ש): מדובר דווקא באמת מי גשמים, דאילו מי מעין כיוון שמטהרים בכלשהו מטהרים כאן מדין השקה (כדלעיל סעי' י"א).

מי גשמים זוחלין – האם מטהרים בהשקה?

נחלקו מה הדין כאשר יש באמת מי הגשמים 40 סאה: [שערי מקוואות, קונטרס בנין המקוואות סימן ב']

1. הש"ך: התיר משום שיש השקה, וכ"כ בתויו"ט מהרא"ש והר"ש.

והוסיף: "עיין לקמן סעי' ס" ונחלקו בביתאור דבריו: א. המהר"ם שי"ק (קצ"ח) למד שכוונתו שמהשו"ע שם ע"פ הרמב"ם משמע לא כך, ושאלו מי גשמים זוחלין יכולים לטהר בהשקה. ב. אך האג"מ (ק"י"ב, ק"י"ג) למד בדבריו שכוונתו לחלק בין הנידון כאן לנידון שם, כאשר שם מיירי בקטפרס ולכן אינו חיבור, אך כאן אין קטפרס (כי מי האמה מגיעים ומתחברים למים שבבור) והנידון רק משום זוחלין ולכן מטהרים.

2. הרבה אחרונים: אסרו ובניהם המהרש"ם המהרי"ט והחזו"א, שלדבריהם אין מי גשמים זוחלין מטהרים אחרים בהשקה.

לכן כתב החזו"א שיש לעשות את הנקב המוביל מים מאוצר הזריעה למקוה גבוה מהנקב המוביל את המים לאוצר הזריעה.

סעיף כ"א

מקוה שִׁנְפַל לְתוֹכוֹ מֵיִם שְׂאוּבִים וְנִפְסַל, וְאַחַר כֵּךְ רָבָה עָלָיו מֵיִם כְּשָׂרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשָׂרִים מִי סָאָה -

הרי הוא בפסולו, עד שִׁיִּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ וַיִּפְתְּחוּ הַשְּׂאוּבִים פְּחוֹת מַגִּי' לָגִין.

וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֵה, שִׁישׁ בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם כְּשָׂרִים, וְעָרְבוּ עִם הַמִּקְוֵה הַזֶּה הַפְּסוּל - טָהְרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ.

הגה: והוא הדין:

בְּמַעֲנֵין כָּל שְׂהוּא

שֶׁהִמְשִׁיךְ לְלִיּוֹ הַשְּׂאוּבִין -

נְטָהְרוּ, כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

אֲבָל מִקְוֵה שְׂאִין בּוֹ מִי סָאָה, שִׁנְפַּלּוּ לְתוֹכוֹ גִּ' לָגִין מֵיִם שְׂאוּבִין וְאַחַר כֵּךְ נִחְלַק לְשָׁנִים, וְרָבָה מֵיִם כְּשָׂרִים עַל כָּל אַחַת מֵהֶם - הָרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

שתי מקוואות – נפל לכל אחד לוג וחצי ונתערבו

משנה [מקוואות ג', א']

רבי יוסי אומר: שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו – כשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול (חזו"א: ואפי' אם לאחר שנתערבו אין בהם מ' סאה).

כ"כ ברמב"ם, ועפ"ז כתב בשו"ע.

מקוה – שנפלו לו ג' לוגין, ונחלק לשנים

משנה [מקוואות ג', א']

מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין ונחלק לשנים - 1. רבי יוסי: פוסל, מפני שנקרא עליו שם פסול. 2. רבי יהושע: מכשיר.. נפלו לו שלשה לוגין וחסר אפילו קרטוב כשר.. 3. וחכמים אומרים לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד.

הרמב"ם פסק כר' יוסי וחכמים. וכ"כ בשו"ע.

סעיף כ'

בור שהוא מלא מים שְׂאוּבִים וְהֵאמָה נִכְנַסְתָּ לוֹ וַיּוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפְסוּלוֹ עַד שִׁיתְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאַרוּ מֵהַשְּׂאוּבִים שֶׁהָיוּ בְּבוֹר שֶׁלֶּשָׁה לָגִין.

בור עם מים שאובים – והאמה עוברת דרכו

משנה [מקוואות ג', א']

בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו - לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין.

כ"כ ברמב"ם, ועפ"ז כתב בשו"ע.

ראב"ד: מדקתני במשנה "עד שיתחשב" ולא "עד שיצא ממנו מלואו ועוד" (כפש"כ במשנה ב'), משמע שמחשבים כאן 'לפי חשבון' או 'מחצה על מחצה' [ש"ך: לחומרא (ברבו מי האמה ממי הבור - לפי חשבון הוי להחמיר. ברבו מי הבור - מחצה על מחצה הוי להחמיר, עיי"ש)], כי כאן כל הבור היה שאובים,

מקוה חסר – שנפלו לו ג' לוגין, הכשרתו

משנה [מקואות ג', ב']

.. כיצד? הבור שבחצר ונפלו לו שלשה לוגין - לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד, או עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטהרו העליונים מן התחתונים. ר' אלעזר בן עזריה פוסל אלא אם כן פקק.

השו"ע: פסק ע"פ הרמב"ם שפסק ע"פ המשנה.

ביאור דברי השו"ע "עד שיצאו.."

1. הש"ך: כתב שכוונת השו"ע ל"מלואו ועוד", כדלקמן סעי' כ"ב.
2. הט"ז: כתב שמדברי הרמב"ם משמע שכאשר היה בתחילה רק כ' סאה או פחות מים כשרים [ובזה מיירי בסעי' דידן] שצריך שידע שיצאו הקודמים, ולפיכך יש לחשב כבסעי' כ', דהיינו "לפי חשבון" או "מחצה על מחצה", דחשיב כאילו הכל שאובים.

סעיף כ"ב

היה המקוה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים -

לעולם הוא בפסולו עד שיגבה עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שישער שנפלו עליו במלואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן.

היה המקוה פחות, ונפלו קרטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו -

לא פסלוהו ולא הכשירוהו; כיצד?

הרי הוא בפסולו עד שיגדו עליו מי גשמים או שישטפו כשעור המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשעורו, הרי זה כשר.

היה חסר אפלו קרטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים -

פסלוהו,

והרי הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד.

הגה: ודוקא בג' לוגין שאובין - מכשרין בכהאי גוונא, רבב אס היתה פלה שאובה - אפלו נתו עליה עד שיגדו פדי מלואה ועוד, לא מהני, אלא מחשבין המים היוצאין לפי ערך הפגרים והפסולים.

מקוה חסר – שנפלו לו ג' לוגין, הכשרתו

ע"פ המשנה [מקואות ג', א']. (עיין סעי' י"ט). כחכמים שצריך שיצא מילואו ועוד.

ש"ך: עסקין במקוה שמחזקת רק מ' סאה, וממילא דוחים המים שנכנסים את המים ששם.

ש"ך: אגודה - אם מוציא את המים ע"י כלים, לא די במילואו ועוד, אלא צריך שיוציא את כל המים וינגבו את המקוה בסדינים.

מקוה חסר – שנפלו לו פחות מג' לוגין

השו"ע פסק ע"פ הרשב"א שאם נפלו פחות מג' לוגין, לא פסלוהו ולא הכשירוהו...

ש"ך: כאן מדובר אפילו במקוה שמחזקת יותר ממ' סאה.

מקוה חסר – שנפלו לו פחות מג' לוגין טמאים

תוספתא [מקואות א', ד' - ה']

גבא שאין בו מ' סאה ונפלו בו פחות מג' לוגין מים שאובים טמאים -

פסולים לחלה ולתרומה וליטול מהם לידיים וכשרים [גירסת הראב"ד ור"ש] / ופסולים [גירסת הרמב"ם - ב"י: דווקא במים טמאים (ודווקא ביש בו ל"ט סאה ומטה, אך אם יש בו מ' סאה חסר קורטוב כשרים, כיוון שיש שם "שם מ' סאה")] להקוות עליהם..

ש"ך: במים טמאים נחלקו הראב"ד והר"ש עם הרמב"ם, ונראה מהשו"ע והטור כראב"ד ור"ש.

סעיף כ"ג

אין ג' לוגין פוסלין - אלא אם כן יהיו שלמים ומראיהו מראה מים;

לפיכך:

ג' לוגין מים שנפל לתוך יין, והרי מראיהו מראה יין, שנפלו למקוה - לא פסלוהו.

ג' לוגין – של שאר משקים

משנה [מקואות ז', ב']

אלו פוסלין ולא מעלין - המים בין טמאים בין טהורים ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ [רמב"ם: והשכר], כיצד פוסלין ולא מעלין? מקוה שיש בו מ' סאה חסר קרטוב ונפל מהם קרטוב לתוכו לא העלהו פוסלו בגי' לוגין.

אבל שאר המשקין ומי פירות והציר והמורייס והתמד משהחמיץ -

פעמים מעלין ופעמים שאינן מעלין, כיצד? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל לתוכו סאה מהם לא העלהו, היו בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר.

נתן סאה ונטל סאה

יבמות פ"ב:

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - כשר, ו...א"ר יוחנן: **עד רובו**.

א. לדעת רש"י, ר"ש ורא"ש [ור"ת] זה דווקא **במי פירות** (והחמירו בהם חכמים דלא חזו לטבילה כלל), אך במים שאובים כשר אפילו נתן סאה ונטל סאה בכולו.

ב. לדעת הרמב"ם זה דווקא **במים שאובים** וביאר הב"י שטעמו **משום מראית עין** שיאמרו שכולו שאוב כשר (ודווקא במוציא בידו ומחזיר, אך אם יורדים מאליהם כשר אפילו בכולו [מקוואות ו', ח' - היה בעליון מ' סאה ממלא עד שירדו לתחתון]), אך במי פירות כשר רק כשעשה כן פעם אחת בלבד.

כתב הדגו"מ שלפ"י? במעיין, כשר אפילו בכולו, כי לא שייך שם "מראית עין".

ג. **הראב"ד** הסכים לרמב"ם שבמים שאובים כשר רק עד רובו. וביארו האחרונים שאסר בכולו **מדינא** (וביאר במשנה במקוואות ו', ח' - שהוסיף בעליון רק מ' סאה, כך שיש מחצה שאובים ומחצה כשרים) וטעמו משום שסובר שהשקה מועילה מתורת חיבור [וכרי' ירוחם להלן סעי' נ"ב, עיי"ש].

← **השו"ע**: פסק **כרש"י ר"ש והרא"ש**.

← **הש"ך**: הביא דברי הרשב"ץ, שאין ראוי להכניס הראש בין המחלוקת.

וכן שלש לגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לגי' לגין, ונפלו למקוה חסר - לא פסלוהו.

ג' לוגין – דווקא שלמים ומראיהן מים

משנה [מקואות ז', ה']

שלשה לוגין מים ונפל לתוכן קרטוב יין והרי מראיהן כמראה היין [ט"ז: בין אדום] ונפלו למקוה - **לא פסלוהו**.

שלשה לוגין מים חסר קרטוב ונפל לתוכן קרטוב חלב והרי מראיהן כמראה המים ונפלו למקוה - **לא פסלוהו**.

ר' יוחנן בן נורי אומר: **הכל הולך אחר המראה**.

רא"ש: רבנן בעו חזותא ושיעורא ור' יוחנן בן נורי פליג בסיפא.

השו"ע: פסק **כת"ק** ע"פ הרמב"ם והראב"ד.

ש"ך: אם שינו את מראה המקוה **פסלוהו** [רא"ש], ודין זה הוא אפילו אם יש במקוה מ' סאה (כדלקמן סעי' כ"ה, כ"ו).

סעיף כ"ד

מי כבשים ומי שלקות ונתמד שלא החמיץ, וכן מי צבע - **פוסלין המקוה בגי' לגין**;

אבל כל שאר המשקין ומי פירות ומרס ונתמד משהחמיץ - **אין פוסלין מקוה חסר בגי' לגין**,

וגם אין משלימים אותו להקשירו, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, **אין משלימים אותו**;

אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, ונטל מתוכן סאה אחרת - **כשר** אפלו עשה עד י"ט פעמים.

אבל במים שאובים שנפל סאה למי סאה פשרים, ונטל מתוכן סאה ונפל לתוכן סאה מים פשרים - אפלו עשה כן עד עולם, **כשר**.

אוצר זריעה ואוצר השקה

א. **אוצר זריעה:** בור הנמצא בצד המקוה, המתמלא ממי גשמים, וכשרוצים למלאות את המקוה, מוסיפים עליו מים שאובים ו"זורעים" אותם בבור, וכשמתמלא הבור המים יוצאים אל המקוה דרך נקב שבכותל.

לשיטת הרמב"ם והראב"ד פיתרון זה לא יועיל כלל, משום שהוי "נתן סאה ונטל סאה" ביותר מרוב המקוה.

ב. **אוצר השקה:** בור הנמצא בצד המקוה, המתמלא ממי גשמים, וכשרוצים להכשיר את המקוה, פותחים נקב בינו לבין המקוה ומבצעים השקה.

אוצר זריעה: מעלות – 1. המים תמיד נקיים.
2. לפעמים נוזל האוצר, ובכ"ז המים במקוה כשרים. **מגרעות – 1.** פסול לראב"ד והרמב"ם.
2. קודם שממלאים המקוה, צריך ליבשו היטב.
3. יש להזהר לא למלא מים חמים במקוה לפני שיש בו מ' סאה. **4.** לפעמים המים נוזלים מתוך האוצר ויפחתו שם ממי סאה ולא ירגישו.

אוצר השקה: מעלות – 1. כשר לראב"ד. אמנם החזו"א פקפק בזה, משום שהמים מתחלפים במשך הזמן. ואפשר שאם סותמים הנקב כשלא טובלים ניתן לשמור שהמים כמעט לא יתחלפו.
2. אין צריך לייבש את המקוה כשממלאים אותו.
3. אין צורך להזהר שיהיו במקוה מ' סאה כשממלאים שם מים חמים. **4.** באוצר השקה כשנוזל מרגישים מיד, משום שרואים שגם המפלט במקוה יורד. **מגרעות – 1.** המים מלוכלכים. **2.** כשהמים באוצר נוזלים, גם המים במקוה פסולים. **3.** לפעמים חלל חור ההשקה מתמעט מחול ואבנים.

[עי"פ הספר "מבנה המקואות והכשרם"].

להלכה:

יש שתיקנו, לעשות גם בור השקה וגם בור זריעה, ואת בור ההשקה מחלקים לשנים ע"י טבלא עם חור. וכ"כ המנחת יצחק.

יש שתיקנו, לעשות את בור ההשקה מתחת למקוה ובכך למנוע תחלופת מים בניהם. וכ"כ האדמו"ר מלובביץ (הרש"ב). ויש שפקקו על כך (מדברי הידברי חיים), ומשום דהוי "קטפרסי".

יש שמהדרים, לעשות אוצר גדול של מי גשמים בצד המקוה, וכל פעם שממלאים את המקוה, ממלאים קודם כל כ"א סאה מאותו המאגר, ובכך יוצאים ידי כל הדיעות.

מי פירות

נחלקו בפסול מקוה שכולו מי פירות [ד"מ]:

1. **ריב"א:** סובר פסול **מדרבנו**.
2. **ר"י ורנ"פ:** סוברים שפסול **מדאורייתא** כדילפינן בגמרא (חולין פ"ד). ובתו"כ "מקוה מים" - ולא מקוה שאר משקים.

שינוי ריח וטעם

רמב"ם: שינוי ריח וטעם אינו פוסל את המקוה.

סעיף כ"ה

מי צבע:
 יש להם דין מים -
לפסל את המקוה החסר בג' לגין,
 אף על פי שמשנים מראיהו ממראה המים.

אבל המקוה השלם,
 אף על פי שנפלו בו מי צבע
 ושנו מראיו -
לא נפסל.

וכן אם הדיח בו פלים
 ונשתנו מראיו,
 או ששרה בו סמנים או אקלין
 ונשתנו מראיו -
לא נפסל.

אבל אם נפל לתוכו יין
 או מהל (פי' המים היוצאים מהאיתים
 בתחלת טעינת האיתים ויש בהן רחוקי טמן)
 ושנו מראיו מקמות שהיה -
נפסל.

כיצד יעשה?

אם הוא חסר -
 ימתין לו עד שיירדו גשמים ויתמלא
 ויחזרו מראיו למראה מים;
ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה -
 ימלא בכתף ויתן לתוכו,
 עד שיחזרו מראיו למראה המים.

שינוי מראה

נחלקו הראשונים בפסול שינוי מראה:

1. **רוה"פ:** פסול **מדאורייתא** כדילפינן בתו"כ "מקוה מים" ולא מי פירות.

יין/ מוהל

משנה [מקואות ז', ג']

נפל לתוכו יין ומוחל ושנו את מראיו - פסול נט"ז:
שהם גוף הפרי ויש בהם ממש]. [ש"ד: ודי בכך שנתשתנה
ממראה מים שהיה בתחילה (ראב"ד)]

כיצד יעשה? ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו
מראיהן למראה המים נט"ז: ולא יכשירו ע"י המשכה
שיתכן שיהיה רובו בהמשכה (כאשר המקוה קטן ומימיו
יוצאים לחוץ. חזו"א), היו בו ארבעים סאה ממלא
בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה
המים.

ראב"ד: למדנו מכאן את ההבדלים הנ"ל בין
"פסול מראה" לפסול ג' לוגין". וכ"כ ברשב"א.

סעיף כ"ו

היו בו מ' סָאָה,
וְנָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן
וְנִשְׁתַּנְּנוּ מֵרְאֵיו שֶׁל חֲצִי:

אם אין בו מֵרָאָה מִים מ' סָאָה -
הרי זה לא יטבל בו.

נשתנו מראיו של חציו

משנה [מקואות ז', ד']

נפל לתוכו יין או מוחל ושנו מקצת מראיו - אם
אין בו מראה מים ארבעים סאה הרי זה לא
יטבל בו.

הב"י כתב שכך יש לפרש בתוספתא, אע"פ
שסתמה שלא עלתה לה טבילה [וכ"כ שם בהדיא
לגבי חבית שנשברה בים].

סעיף כ"ז

מקוה שִׁנְשַׁתְּנוּ מֵרְאָה מִימֵיו
מִחֲמַת עֲצָמוֹ וְלֹא נָפַל בוּ דָבָר -
הרי זה פֶּשֶׁר.

נשתנו מראיו - מחמת עצמו

מקור הדין: **ברמב"ם**.

ב"י: הרמב"ם למד זאת בק"ו ממי צבע ומהדיח
בו סלי זיתים וענבים.

2. **ראב"ד:** פסול מזרבנן, דנראה כמקוה של
שאר משקים.

נפק"מ: לעניין ספק שינוי מראה.

מי צבע

משנה [מקואות ז', ג']

ר' יוסי אומר: מי הצבע - פוסלין אותו בשלשה
לוגין ואינן פוסלין אותו בשנוי מראה.

מכות ג':

ואמר רב יהודה אמר רב: שלשת לוגין מים שנפל
לתוכן קורטוב של יין ומראהו כמראה יין, ונפלו
למקוה - לא פסלוהו.

מתקיף לה רב כהנא: וכי מה בין זה למי צבע?
דתנן, ר' יוסי אומר: מי צבע פוסלין את המקוה
בשלשת לוגין! א"ל רבא: **התם מיא דצבעא
מקרי**, הכא חמרא מזיגא מקרי.

הבדלים בין פסול ג' לוגין לפסול מראה

הראב"ד מציין כמה הבדלים: פסול מראה - אף
במקוה שלם. אפילו כאשר המים לא שאובים.
חוזר להכשרו. אין לו שיעור (אפילו אם מלוג אחד
נשתנה מראיו). אך פסול ג' לוגין - רק במקוה חסר.
דווקא בשאובים. לא חוזר להכשרו. יש לו שיעור.

הרשב"א מוסיף עוד כמה הבדלים: פסול מראה -
חוזר להכשרו מיד כשחזר למראה מים. פסול ג'
לוגין - חוזר להכשרו רק שיצא ממנו כמלואו
ועוד.

הדיח בו כלים. שרה בו סמנים/אוכלים

משנה [מקואות ז', ג']

הדיח בו סלי זיתים וסלי ענבים ושנו את מראיו -
כשר.

הראב"ד ביאר שלמדנו מכאן שפסול שינוי
מראה הוא רק בנתערב גוף המשקה ושינה את
מראיו [ולכן שרה סמנים/אוכלים כשר], ועוד
למדנו שלשינוי מראה אין שיעור ואפילו בלוג
אחד. כ"כ ברשב"א.

דבר שנימוח במים (גוש צבע / גוש סיד / סבון):
1. המשניב (ק"ס, ד'): סובר שפוסל. 2. אך
החזו"א: סובר שלא פוסל שעדיין נקרא מים
צבועים.

הגה: ומת'ר לְטַבֵּל -
 בֵּין בְּמִקּוּם הַיַּיִן
 בֵּין בְּמִקּוּם הַמַּיִם ;
 הָיָה שְׂאוֹב וְהִשִּׁיקוּ :
 הַשִּׁיק בְּמִקּוּם הַיַּיִן -
 זֶה וְזֶה לֹא טָהָר .
 הַשִּׁיק בְּמִקּוּם הַמַּיִם -
 מִקּוּם הַמַּיִם טָהָר ,
 מִקּוּם הַיַּיִן לֹא טָהָר .
 הגה: מְקוּה חֶסֶר שֶׁנִּפְלָסָם עָס וְיוֹ וְנִשְׁתַּנוּ מִרְאִיו
 וְנִפְלָסָם ג' לְגִין מִים שְׂאוֹבִין -
 לְיָנוּ פּוֹסְלִין ,
 וְלִשְׁחֹזֵר וְהַשְׁלִים הַמְקוּה בְּמִים בְּשָׂרִים
 וְחֹזְרָה לְמִקְלָה מִים -
 בְּשָׂרָה .

ג' לוגין יין

תוספתא
 ג' לוגין יין שנפלו למקוה (ר"ש: ולא שינו את מראיו)
 - **כשר** (ר"ש: בין במקום המים ובין במקום המים).
 [קמ"ל שלא חיישינן שבמקום נפילת היין לא נתערב יפה,
 דהיה ניכר, שמראהו שונה מהמים. וכפי תוס' בסוגיא
 דחבית שנפלה לים הגדול. חלקת בנימין (ס"ק תכ"א)].

היה שאוב והשיקו

תוספתא
 היה שאוב (ר"ש: והיה בו שיעור שניים או שלושה
 מקוואות) והשיקו: השיק במקום היין - **פסול**.
 השיק במקום המים - מקום המים **כשר**.

מקוה חסר שנפל בו יין - ואח"כ נפל בו ג' לוגין

תוספתא
 מקוה חסר, שנפל שם יין ונשתנו מראיו, ונפל שם
 ג' לוגין מים שאובים - **אינם פוסלים**. ולכן
 כשחוזר והשלים המקוה במים כשרים וחזרה
 למראה מים - **כשרה**.

1. **הראב"ד**: סובר שאח"כ אפילו היין מצטרף להשלים.

2. **הר"ש**, **והרמב"ם**: סוברים שהיין לא מצטרף להשלים.

ש"ך: ברמ"א משמע כר"ש והרמב"ם.

פרישה (ק"ס, ב'): לכן מים **העומדים במקום אחד** זמן רב ונשתנה מראיהם - כשרים.

חיבור לטהרה (ב', ל"ג): הוא הדין כאשר השתנה מראיהם **מלכלוך הטובלים** - כשרים.

נשתנו מראיו - מחמת חימום המים [פתי"ש י"ט]

1. **המשכנות יעקב**: סובר שאסור, כי דומין למי חלב שהמים עצמם נשתנו ממש.

2. **הפתי"ש**: סובר ש**מותור**, דפסול שינוי מראה, הוא משום שמתחזי כמקוה של שאר משקים, וזה לא שייך כאן (ומש"כ בתוספתא לאסור בנשתנו מחמת עשן או דבר אחר, זה דווקא לעניין 'מי חטאת').

סעיף כ"ח

אין שנוי מראה פוסל -
 אלא במי גשמים שנגעשו **מקוה**,
 אבל **מעין** - אינו נפסל בשנוי מראה ;
 ולא עוד,
 אלא אפלו **המקוה שנגפסל**,
 אם המשיך אליו **מי מעין** -
 המעין מטהר אותו
 אפלו לא חזרו למראיתו.

שינוי מראה - במעין

ראב"ד, רשב"א:

מעין אינו נפסל בשינוי מראה (מעין נפסל רק בעשאו כולו שאוב, או ברובו שאוב שאז נפסל מלטהר בזוחלים).

[אך אם נפל יין ולא נתערב יפה - פסול, דהוי טבילה בשאר משקים, וכנלמד מהסוגיא דחבית נפלה לים הגדול וכפי תוס'. עיין לקמן בסעי' כ"ט. חלקת בנימין (ס"ק תי"ז)].

טעם הדין: לסוברים שפסול שינוי מראה' **מדאורייתא**: משום שבמעין לא נאמר "מעין מים" (כפשי"כ "מקוה מים"). לסוברים **מדרבנן**: משום שאין דרך לתת לו משקים אחרים.

המשך דברי השו"ע - ע"פ **הרשב"א**.

סעיף כ"ט

נפלו לו שלשה לוגין יין -
 באלו לא נפלו,

חבית שנפלה לים הגדול

מכות ד.

אמר רב יהודה אמר רב: **חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה**, חיישינן לגי' לוגין שלא יהיו במקום אחד. ודוקא לים הגדול דקאי וקיימא אבל נהרא בעלמא לא.

נחלקו הראשונים במה עסקה הגמרא:

1. **רש"י**: סובר שמדובר בחבית מליאה מים ופסול לעניין תרומה. [וכ"מ מש"פ].
2. **תוספות**: סוברים שמדובר בחבית מליאה יין ופסול לעניין טומאה. ומירי בין לבן שאינו משנה מראית המים, דאם מדובר בין אדום נחזי אי שינה מראית המים.
3. **הרמב"ם**: סובר שמדובר בחבית מליאה מים. **ובב"י**: כתב שזה לעניין פסול תרומה בלבד וכרש"י. אך **בבדק הבית**: כתב - יותר נכון לומר שלעניין טומאה, ומכיוון שלא הוי דרך שפיכה (אך בדרך שפיכה מותר).

סעיף ל'

אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והקפור והמלח, והטיט שהוא עב קצת אפלו יש בו רכות, שיכולין להריקו מפלי אל פלי - אין שאיבה פוסלת בהם.

שאם שאב מאלו למקוה החסר - לא פסלוהו.

ולא עוד, אלא אפלו עשה כל המקוה, משלג או קפור או ברד שהביאו בקלי, ועשה מהן מקוה - קשר.

הגה: וכשמערער לעור המקוה צעלג - ימעד חללו תחלה, וקזו מתר לטבל זו פמות שהוא.

ויש מחמירין לטבל בכל חלה - עד שנמוחו ונעשו מים.

וכוז להחמיר לכתחלה, ועין ב"ח סימן ק"ס.

שלג, ברד, כפור, גליד, טיט הנרוק

משנה [מקואות ז', א']

אלו מעלין (משלימים את שיעור המקוה החסר) ולא פוסלין (את המקוה כשנשאבו בכלי): **השלג והברד והכפור והגליד** (קרח) **והמלח והטיט הנרוק**.

אמר ר' עקיבא היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר **השלג אינו מעלה את המקוה**, והעידו אנשי מידבא משמו (של ר' ישמעאל) שאמר להם צאו **והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה**.

ר' יוחנן בן נורי אומר **אבן הברד** כמים (שאובים).

כיצד מעלין ולא פוסלין? מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת נפל מהם סאה לתוכו והעלהו נמצאו מעלין ולא פוסלין.

ב"י: הלכה כת"ק ולא כריב"נ.

נחלקו הראשונים בדין שלג וכי:

1. **הרא"ש והטור** סוברים שאין בהם פסול שאובים, אפילו כל המקוה נעשה מהם.

[רא"ש: מדברי התוספתא: "עיוולי שלג המשוקעים בבור הרי אלו מעלין", משמע ששלג אע"פ שלא נימוח, סאה ממנו משלמת למקוה]. **דין טיט**: הטור הבין מהגמרא בסוכה י"ט שכתבה שאין עולה בו טבילה, שאין לעשות ממנו את כל המקוה. ב"י].

2. **הראב"ד (ע"פ הב"י)**: סובר שאין בהם פסול שאובים, אך כולם (כולל שלג) רק מצטרפים (ואפילו בעודם כמות שהם שלא נימוחו) [אפי' שכאשר יופשרו יהיו פחות] למי סאה כשיש רוב מי גשמים (וזה הכוונה "לא פוסלין"). [וכ"כ רש"י³]. אם הופשרו מותר לעשות כך את כל המקוה [כך מוכח מאנשי מידבא, שם מדובר שעשאוהו כולו ע"י כלים ובכ"ז כשר, כי מדובר כשהופשר].

כמה אחרונים (רע"א ועוד): הבינו בדעת **הראב"ד (ע"פ גירסתם)** שאפי' הופשרו **אסור**.

3. **הרז"ה**: סובר שיש בהם פסול שאובים [לשיט', באנשי מידבא מדובר בהמשכה].

4. **הרמב"ם**: סובר שאין בהם פסול שאיבה. **הב"י** ביאר בדעתו שסובר שדוקא בשלג מותר לעשות את כל המקוה ממנו (דרך בו חזינן דהתיר ר' ישמעאל).

³ **ב"י**: י"ל שסובר שת"ק חולק על ר' ישמעאל וסבר כת"ק. מיהו אפשר לדחות ולומר שהלכה כר' ישמעאל כי מעשה רב, א"נ ת"ק גם מכשיר בשלג ומשום האחרים נקט לישנא דמעלין.

הפשרת שלג – ע"י מים רותחים (פת"ש כ"א)

בשו"ת תולדות יצחק כתב שלמתירים לטבול בשלג - מותר להפשיר את השלג ע"י מים רותחים, אך לפמש"כ הש"ך - יש לאסור, כי המים הרותחים השאובים היו כג' לוגין בתחילה, ע"כ יניח טס מלובן וגחלים. וכ"פ החתמ"ס.

סעיף ל"א

מקוה שאוב שהגליד -
טהור משום מים שאובים.
נמוחו -
כשר להקוות.

מים שאובים שהגלידו

תוספתא

מקוה שאוב שהגליד - טהור משום מים שאובים.
נמוחו - כשר להקוות עליו.

נחלקו הראשונים בפי"כ כשר להקוות עליו":

1. רא"ש, סמ"ג ור' ירוחם: סוברים שכשר לטבול בו כמות שהוא, דפנים חדשות באו לכאן.
2. הסמ"ג כתב בדעת השאילתות: שכשר להוסיף מ' סאה, ומשום דהוי כהומשכו.

← השו"ע: העתיק לשון התוספתא.

הדרכי משה: כתב שהפירוש העיקרי בתוספתא הוא הראשון, משום דלא קיימ"ל כשאילתות בהא דהמשיכוה כולה (כדלקמן סעי' מ"ד, עיי"ש). וכ"כ הש"ך.

יש מהאחרונים שהחמירו בדין זה ולשיטתם בעינן שיוסיף מי גשמים שיתרבו על השאובים. (כ"כ החזו"א סי' ו', גידו"ט ועוד. וטעמם: מכיוון שהשו"ע והרמ"א התירו מדינא לטבול בשלג, מוכח שאין בזה שהמים נקפאו "פנים חדשות").

סעיף ל"ב

מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך שהפך שוחה ושותה ממנו:

אם המים צפים על גבי הטיט -
יכולין לטבול אפלו בטיט;

← השו"ע: פסק כרא"ש והטור, שאין שאיבה פוסלת בהם. ואפילו עשה מהם את כל המקוה - כשר. בטעם הדבר כתבו האחרונים: שמכיוון שאינם נוזלים אלא קרושים כמו גוש ועומדים בפני עצמן, אינם צריכים לכלי [שמלה].

הרא"ש, הראב"ד והרמב"ם כתבו שיש למעך חלל השלג (משום שכשיהיה מים לא יהיה כמו שהוא עכשיו. ש"ך) [הב"י תמה על הטור שהשמיטם]. כ"כ הרמ"א.

טבילה בשלג וכדו' שעדיין לא הופשר

נחלקו הפוסקים כשטבלה בשלג שלא הופשר:

א. רבינו שמריה: סובר שעלתה לה טבילה. ומפרש שמתניתין בשלא הופשרו וקמ"ל שמעלין את המקוה. [בשו"ת תולדות יצחק (פת"ש כ"א) כתב: שהתיר רק שלג בבקעה, או שירדו למקוה ממילא שלא בידיים].

ב. ר' אליעזר, רבינו שמחה: סוברים שלא עלתה לה טבילה, שאי אפשר שכולו יגע בבשרה [ועוד שקיימ"ל אין מטבילין בכיפין]. ומתניתין בשהופשרו - וקמ"ל שאין בהם דין שאובים.

כתב הב"י: פשטא דמתניתין והפוסקים כרבינו שמריה. ובהדיא תנן הכי בתוספתא לגבי עיגולי שלג ומכאן שאין צריך שכולו יגע בבשרה [ואין מטבילין בכיפין אינו שייך לכאן, שהכיפין באויר]. מ"מ אין להקל לעשות מעשה - באיסורא דאורייתא, אך לטבול ידיו בשלג לאכול לחם - מותר, דהוי דרבנן.

← בדעת השו"ע: נחלקו, 1. מדברי הרמ"א משמע שהבין בשו"ע שעלתה שכתב "ויש מחמירין...". וכך הבין המג"א (ק"ס ס"ק ט"ז) [ועיי"ש במג"א שדברי השו"ע שם לגבי נטי"י שכתב שבעינן שירסקם, זה דווקא לענין נוטל בכלי, אך הטובל ידיו בשלג שלא הופשר עלתה לו טבילה]. 2. הברכי יוסף כתב שסובר שלא עלתה לה טבילה בשלא הופשרו. ומש"כ השו"ע "כשר", לכשיופשר קאמר.

← דעת הרמ"א שטוב להחמיר לכתחילה.

← דעת הש"ך: שמדינא אסור ולא עלתה לה טבילה.

הש"ך חלק על הב"י וכתב שדעת הפוסקים שאסור [וכך משמע בראב"ד, ברש"י, ברז"ה, ברמב"ם (וברא"ש)], והיחיד שהתיר להדיא לטבול בשלג שלא הופשר הוא רבינו שמריה (והוכיח גם כן שמקור התשובה שם לאו דסמכא נינהו).

ומטבילין -
 בעינו של דג גדול שנמק שמן עינו בחורו.

תחלת בריתו מן המים

זבחים כ"ב.
 כל שתחילת בריתו מן המים **מטבילין** בו, כגון
 יבחושין אדומים (ודווקא נתרסקו. מג"א קס"ב, י"ז).
 וכן **מטבילין** בעינו של דג (ואפילו זה כל המקוה).

כ"כ הרמב"ם, וכ"כ השו"ע.

סעיף ל"ד
 אין הכלי חשוב
 לפסל המים שבו משום שאיבה,
 אלא אם כן -
 הוא ראוי לקבל קדם שיקבענו,
 ושיתמלא לדעת,
 ואז פוסל -
 בין אם הוא כלי גדול,
 המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים בביבט,
 בין אם הוא כלי קטן ביותר,
 ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה.

גדר כלי הפוסל את המקוה

כבדי שכלי יחשב כלי לעניין זה שמים הנכנסים
 אליו יחשבו שאובים, ישנם מספר תנאים:

1. צריך שיהיה כלי הראוי לקבל קודם שיקבענו. [תוספתא: צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה, קבעו ולבסוף חקקו לא פוסל]. (יבואר בסעיפים לקמן).
2. צריך שיתמלא לדעת [דהיינו לצרכיו. אבל אין צריך שיתמלא כדי ליתן למקוה (פרישה. ט"ז ושי"ד)] [מקואות ד', א': המניח כלים תחת הצינור, ב"ה מטהרים בשוכח]. (לקמן סעי' מ"א - מ"ג).
3. אין הבדל בין כלי גדול ובין קטן. [משנה שם]. כתב הרא"ש: כלים גדולים שמחזיקין מ' סאה בלח ואינם מקבלים טומאה, אפ"ה פוסלים, וקטנים אפילו פחות מסיכת קטן. אך התוס' כתבו: דווקא כלים קטנים שיש בהם כדי סיכת קטן, אך פחות מזה לא.
4. אפ"ה כלי גללים - [משנה שם]. אע"פ שאינם מקבלים טומאה.

אין המים צפים על גבי הטיט -
 אין טובלין במקום הטיט;
 אבל במים טובלין,
 אפלו אין בו מ' סאה אלא על ידי הטיט.

מקוה מים עם טיט

משנה [מקואות ב', י']
 מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט:
 1. ר' אליעזר אומר: מטבילין במים ואין מטבילין בטיט.
 2. רבי יהושע אומר: במים ובטיט, באיזה טיט מטבילין (ר"י יהושע) בטיט שהמים צפים על גביו (כי המים מקדמין. רע"ב), היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט (ר"ש, תוס': אך מצטרף להשלים למ' סאה).

רמב"ם, טור: הלכה כר' יהושע.

איזה טיט מצטרף למ' סאה

משנה [מקואות ב', י']
 באיזה טיט אמרו: 1. בטיט שהקנה יורד מאליו דברי ר"מ. 2. רבי יהודה אומר מקום שאין קנה המדה עומד. 3. אבא אלעזר בן דולעאי אומר מקום שהמשקלת יורדת. 4. ר' אליעזר אומר היורד בפי חבית. 5. ר' שמעון אומר הנכנס בשפוח"י. 6. ר' אליעזר בר צדוק אומר הנמדד בלוג.

ר"ש: קושיה: הרי בזבחים (כ"ב.) שנינו שיעור אחר - "אי דפרה שוחה ושוחה ממנו, אפילו לרביעית נמי! ואי אין פרה שוחה ושוחה ממנו, אפילו למקוה נמי אין משלים!" תירוץ: כל השיעורים שבמשנה נחלקו בשיעור זה, דמר סבר בהני פרה שוחה ושוחה ומר סבר בהני.

כדברי הר"ש כתבו גם התוס', הרא"ש והרמב"ם וסמ"ג. [ולא כסמ"ק דהזכיר שיעורי דמתניתין והחמיר ככולם].

שו"ע: השיעור הוא בפרה שוחה ושוחה.

סעיף ל"ג
 כל שתחלת בריתו מן המים,
 כגון יבחושים אדומים -
מטבילין בו.

מדרבנן אין מזחילין בוי? ויש לתרץ: 1. זחילה שאני, דמ"מ יש עליהם שם נוטפים ומטהרים באשבורן, אלא שאינם מטהרים בזוחליו. 2. אינו משום דהוי טיפין טיפין ומזחילין הוי כעושה את המעין נש"ד ק"ד. פרי"ד).

4. מדובר בכלי שיחדו למלאכה, כגון בדף שעורכת עליה האישה את הפת [כ"כ האחרונים הנ"ל וכ"כ בט"ז].

סעיף ל"ו

צנור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי, וראוי להביא על ידו מים למקוה;

ואם חקק בו גומא אחת קטנה קדם שקבעו: אם הוא של עץ -

אפלו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא,

נעשה כלה על ידה כלי,

וכל המים שעוברין עליו חשובין שאובים; ואם הוא של חרס -

אין החקיקה פוסלתו,

אלא אם כן היא מחזקת רביעית,

ואם נפלו צרורות או עפר בגומא -

אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה, אלא אם כן יהיו מהדקים לתוכה.

סלון שהוא צר מפאן ומפאן ורחב באמצע - אינו חשוב קבלה לפסל בו המקוה.

הגה: ולכן מפרש לעשות מקוואות

על ידי צנורות וסלונות של עץ

שמביאין מים מן הנקרה או שחר מעין אל המקוה, או צנורות של הגגות;

ולא חישבין שפרא נעשה צהן גומא

מפני לחלוקת ומקבלים,

דלא מקרי קבלה אף אם היה צהן גומא

הואיל ולא עשהו אדם צקניה.

ואם המים צאים אל הפנור

על ידי פלים הקובעים צנבל

יהם קובים צקנד; שלא מקרי כלי -

מפרש לטבל צהן אם יש מ' סאה צמקוה;

אבל אם אין צה מ' סאה, אין לטבל קם

דלא מקרי חפור לנקר על ידי זה,

ועין בא"ח סימן קנ"ט.

סעיף ל"ה

המניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממנה המים למקוה, אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת. ואם לאו, אינה פוסלת.

זקפה על צדה לדוח,

אפלו יש לה שפות אינה פוסלת,

כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל;

וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה,

אבל אם אין המים ראויים לבא למקוה זולתה,

אפלו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת.

מניח טבלא תחת הצנור

משנה [מקואות ד', ב']

המניח טבלא תחת הצנור (שהוא כשר, שקבעו ולבסוף חקקו): אם יש לה לבזבז - פוסלת את המקוה, ואם לאו - אינה פוסלת את המקוה. זקפה לידוח: בין כך ובין כך - אינה פוסלת את המקוה.

ר"ש, רא"ש, סמ"ג: "לבזבז" - מד' רוחותיה, דאי מג' אין זה בית קיבול, ואפילו הניחה כך שנשארו בה מים מצד אחד (ולא כירוקחי שהחמיר).

רא"ש: "זקפה לידוח... אינה פוסלת" - אך אם בלאו הטבלה לא היו המים נמשכים למקוה: פוסלת, דבעינן הוייה ע"י טהרה (עיי' סעי' מ"ח). טור: בכה"ג פוסלת אפי' אין לה שפה כלל.

תב"י: הקשה על הטור: הרי פשוטי כלי עץ לא מקבלים טומאה? ותירץ מספר תירוצים:

1. מדובר שיש לה ד' שפות אלא שכפאה על פיה.

2. מדובר שניטלו שפתותיה, אך לא נשברה לגמרי.

3. מדובר שאין לה שפה, אך מקבלת טומאה מדרבנן (בדק הבית).

ש"ך: הדרישה, הב"ח והלבוש חלקו על היוצא מהתירוץ השלישי - לשיטתם, פסול הוייה ע"י טומאה' הוא רק בדבר המקבל טומאה מדאורייתא [וכן משמע בסעי' מ"ח שהאדם מקבל טומאה מדאורייתא, אך הדף לא, לכן בעינן שיסיר ידו בטרם יעברו המים, עיי"ש]. (לשיטתם קשה: הרי בסעי' י"ד שנינו שדבר המקבל טומאה

צינור שאין לו ד' שפות – שחקק בו גומא

משנה [מקואות ד', ג']

החוטט בצנור לקבל צורות: **בשל עץ כל שהוא** [ט"ז: משום שראוי לחקוק בה יותר, וחשיב כחקוק] **ובשל חרס רביעיית**, רבי יוסי אומר אף בשל חרס כל שהוא, לא אמרו רביעיית אלא בשברי כלי חרס.

היו צורות מתחלחלים בתוכו - **פוסלים** את המקוה (שאינן זה נחשב סתימת הגומא, שאינו מהודק). ירד לתוכו עפר ונכבש - **כשר** (שנחשב סתימה). **הרמב"ם והראב"ד**: גורסים "ונגפס" שנעשה קשה כגפסיס.

1. **הרמב"ן**: כתב ונכבש דהיינו **מאליו**.

2. **היראים**: כתב שנכבש היינו **שכבשו ברגל** (נקשה) שבעירובין לא הצריכו כבישה, **וניל** דכאן לבטלו מתורת כלי צריך כבישה).

← **בשו"ע** משמע **כרמב"ן** (חתמ"ס או"ח פ"ט).

פירשו הראשונים [רא"ש, ר"ש, רמב"ן ועוד]:

מדובר בצינור (שאינן לו ד' לבזבזין) [כסתם צינור. ב"ח] **שחקק בו גומא** שיתקבצו לתוכה עפר וצורות וחשיב כלי בגלל גומא זו, ואפילו אם קבע אח"כ את הצינור בקרקע – דהוי חקקו ולבסוף קבעו.

[אמנם ברמב"ם בפיה"מ פירש ש"חקקו" היינו **שחקק בעץ לעשות צינור**. וכתב הב"י: שזה לא מתיישב, ובהלכות מקואות משמע מדבריו כפי הרא"ש].

← **בשו"ע**: כתב ע"פ פירוש רוב הראשונים.

נקוה"כ: **כל הצינור חשיב כלי** ע"י אותם הגומות, ולכן אין להחשיב כאן את הצינור כהמשכה (וחזר בו מדבריו בש"ך).

כלי עם בית קיבול - שלא נעשה לקבלה

נחלקו גבי בית קיבול שלא נעשה לקבלה:

1. **לרמב"ם**: **לא חשיב כלי** לפסול את המקוה. **וכך מוכח** במשנה הנ"ל לגבי סילון – "סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה", אלא רק כדי שיצא הזרם בחוזק.

2. **לראב"ד**: **חשיב כלי** לפסול את המקוה. **וכ"כ בתוספתא**, שאם היה הסילון כפוף כל שהוא פוסל. (הראב"ד בעלי הנפש ביאר במשנה דסילון שצר בצדדים ורחב באמצע, דמיירי שנתנו במקום שאינו צריך לקבל שום דבר, והרוחב באמצע

נעשה לא בכוונה או לנו). [ב"י: לרמב"ם י"ל בתוספתא זו, שמדובר שהסילון עשוי כדי לקבל].

← **השו"ע והרמ"א**: פסקו **כרמב"ם**.

← **יש אחרונים** [אג"מ, חזו"א. וכמהרי"ק לקמן] שהחמירו **כראב"ד** (שערי מקואות ס"ק קנ"ח).

גומות שנעשות מאליהם

נחלקו **האחרונים** גבי גומות הנעשות מאליהם:

1. **בהגהות מרדכי**: כתב שאין להעביר את המים למקוה בצינורות, משום שיש לחוש שיעשו בצינורות גומות מאליהם.

מהרי"ק: כתב שהמנהג פשוט שמעבירים בצינורות מהגות, וכתב שאולי בהגהות מרדכי מדובר שהצינורות בקרקע שמצוי שנקבים. ומ"מ **החמיר שלא לעשות הצינורות ע"י חטיטה** אלא לקחת שני נסרים משופים ולהדביקם, וכן להגביה ראש הצינור האחד כדי שירדו המים בשטף גדול.

2. **ב"י**: **תמה** על דברי ההגהות מרדכי **שהחמיר**, שהרי נעשה מאליו, ופשוט שלא נעשה לקבלה, **ולשיטת הרמב"ם כשר**. ומה שמהרי"ק החמיר, זה רק משום שירא שמים יצא ידי כולם. [ואפשר שאותו מני"ד בהגהות מרדכי סובר, שכיוון שמתעכבים שם הצורות מקרי נעשה לקבלה, אפי' שהקריב].

אף בהגהות מרדכי הביא רב אחד שחולק על מה שכתב לעיל, וכתב שאין לחוש.

← **ברמ"א פסק ע"פ הב"י**, שאין לחוש, והתיר להביא המים בצנורות ולא חשש לגומות.

פת"ש (כ"ג): **הנוב"י** החמיר שיהיה במקוה מ"סאה בלי צירוף המים שבנהר/המעין (ע"פ ביאור הר"ן במשנת נדל, שאין המים היו הולכים שם בלי הצינורות [ענין לעיל סעי' ב]). אך **מלשון הרמ"א** (שכתב בסוה"ס דלא מקרי חיבור לנהר ע"י זה) לא משמע כן.

← **חתמ"ס**: **אולי רוה"פ** יודו לחטיטה הנעשית מאליה בתלוש שפוסלת (ולא כרמ"א). **וסיים** שלצאת ידי הספיקות **יעשה צינורות ממתכת, רק יזהר מדבר המקבל טומאה** (ויחבר צינור עץ קטן בסוף, כדלקמן סעי' מ"ח).

[החתמ"ס סיכם שהכי טוב לעשות שני בורות עם מחיצה פרוצה מלמעלה, וממלאים האחד ומוסיפים לו שאובים ומתמלא השני. וכן להיפך] [פת"ש כ"ד].

גלגל עם כלים נקובים

נחלקו האחרונים גבי גלגל עם כלים נקובים :

1. **מרדכי בשם הרוקח**: גלגל עם כלים קטנים הנקובים ככונס משקה הנמצא בנהר, ושופכים למרזב הבא למקוה - **נחשב חיבור לנהר בין לטבילת ידיים ובין לכל טבילה**.

וראיתו מחולין ק"ז, לגבי אריתא דדלאי, שאם הכלי נקוב בכונס משקה, הרי זה חיבור ומטבילין בו את הידיים – וסובר שהוא הדין לכל טבילה, דמכיוון שתמיד המים נשפכים ומחוברים, הוי חיבור.

המרדכי סיים: ולבי מהסס.

2. **ב"י: גדולי המפרשים והמחברים חולקים על היתר זה**. שרשיי ותוס' ביארו שם בסוגיא שמטבילין בו רק את הידיים דהוי דרבנן, אך לא שאר טבילה. הרי"ף ביאר שם שאפי' ידיים אין מטבילין (שגרס אחרת בגמרא). **ולכן אין להקל** [נתמה על האגור שכתב להתיר].

(ומה שהוכיח מהרי"ק מהתוספתא שהשוותה בין ידיים לאדם, יש לתרץ שזה רק לעניין מין המים [שאוברים, מי תמציות וכדו']).

← **הרמ"א: פסק ע"פ הב"י** לאסור, והתיר רק כשיש במקוה מ' סאה.

← **הש"ך תמה על הרמ"א**: הרי מוכח בב"י שאם יש **נקב כשפופרת הנוד לכו"ע מועיל** והוי חיבור, א"כ כיצד כתב שבאופן שלא חשיבי כלי לא מועיל, הרי לדעתו לא חשיבי כלי רק כשפופרת הנוד ומועיל כאן חיבור? **וצ"ע**.

הדגול מרבבה תירץ: לקמן סעי' סי' מבואר שאין הזוחלין מערבים, וכל שכן הכא דהוי גוד אסיק.

החתמ"ס השיג על הדגו"מ: שהרי בש"ך שם מבואר שכל מה שאין הזוחלין מערבים זה **דווקא במקוה אך במעין הזוחלים מערבים**. (פתי"ש ס"ק כ"ה).

[התזו"א דחה את דברי החתמ"ס: וכתב שכל מה שמועיל ניצוק במעין היינו **דווקא בזחילת המעין שבטבעו זוחל**, אך לא בכהאי גוונא].

בשערי מקואות (עמ' ס"ז) הסיק **כרמ"א**.

סעיף ל"ז

רעפים שְׁמַכְסִין בְּהֵן הַגְּגוֹת, אף על פי שיש בְּהֵן גְּמוּת וְחַקְקִים – **אֵינוֹ פּוֹסְלִין הַמְּקוּהָ, לְפִי שְׁלֹא נַעֲשׂוּ לְקַבֵּל בְּהֵם.**

רעפים

רשב"א: רעפים **אינם פוסלים** כי לא נעשו לקבלה.

עיי' **בשערי מקואות** (עמ' ס"ז, ס"ח) שאף **הראב"ד מודה בזה**, וביאר החיבור לטהרה, משום שאינם נתונים במקום עפר וצרורות.

סעיף ל"ח

המניח שק או קפה תחת הצנור, **אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה**.

שק או קופה תחת הצנור

משנה [מקואות ו', ה']

שק או קופה.. היו נתונים תחת הצנור - **אינם פוסלים את המקוה**..

כ"כ ברמב"ם, וכ"כ בשו"ע.

ט"ז: המים שבכלים אלו מתערבים עם היוצאים דרך הנקבים שיש בהם. עיי' בפר"ד שתמה עליו.

ש"ך – **עט"ז**: אע"פ שאין בהם כשפופרת הנוד, משום שיש בהם הרבה נקבים ולא חשיב בית קיבול. **ש"ך**: הוצרך לזה כדי להתיר להביא על ידם מים למקוה, אך כדי שלא יפסלו את המקוה - די בנקב כלשהו, כדלקמן סעי' מ'.

עיי' ברמ"א סעי' ט'. עיי' בשו"ע סעי' ס"ד.

סעיף ל"ט

זֶה שְׁאֲמָרוּ: שְׁכַל שְׂאֵינוֹ עֲשׂוּי לְקַבֵּל אֶת הַמַּיִם - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמְּקוּהָ, לֹא אֲמָרוּ אֶלָּא כְּשֶׁנִּפְלוּ מִתּוֹךְ לַמְּקוּהָ **מַעֲצָמוֹ**; אֲבָל אִם נִתְּנָם אֲדָם לַמְּקוּהָ - הָרִי זֶה פּוֹסֵל; שְׁכַל עַל יְדֵי אֲדָם, אֶפְלוּ זֶלְף בְּיָדוֹ וּבְרַגְלָיו,

וּאֶפְלוּ עוֹבֵר בְּמִים וְנִזְדָּלְפוּ מֵאֲלֵיהֶם בְּרִגְלָיו
לְמִקְוֵה - פְּסָלוּהוּ.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
כְּשֶׁנִּזְדָּלְפוּ בְּרִגְלָיו.

אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב עַל גְּבִי בְּהֵמָה
וְנִזְדָּלְפוּ מִיָּם בְּרִגְלֵי הַבְּהֵמָה - לֹא פְּסָלוּהוּ;
אֲף עַל פִּי שֶׁעַל יְדֵי בְּהֵמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלֶיהָ
נִזְדָּלְפוּ, אִין זֶה כְּמִזְלַף בְּרִגְלָיו.

וּכְבֵר נִתְבָּאֵר דְּיָשׁ חוֹלְקִין,
וְעֵין לְעוֹל סְעִיף ט"ו.

עֵין לְעוֹל סְעִיף ט"ו - פְּרֻטֵי הַדֵּינִים הַלְלוּ.

סְעִיף מ'

כְּלֵי שְׁנֵקֵב בְּשׂוּלָיו,
אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא -
אִינוּ חָשׁוּב כְּלֵי לְפִסָּל הַמִּקְוֵה.
וּמְכַל מְקוּם:
אִין לְהַקָּל לַעֲשׂוֹת מִקְוֵה לְכַתְּחַלְהָ,
וּלְהַבְיֵא מִיָּם בְּכָלֵי מְנַקֵּב כְּזֶה.

וְאִם הִנָּקֵב בְּצַדָּדִין -
אִינוּ בְּטֵל מִתּוֹרַת כְּלֵי,
עַד שֶׁיְהֵא בְּרַחֵב הִנָּקֵב כְּשֶׁפּוֹפְרַת הַנָּאֵד,
שֶׁהוּא פְּשְׁתֵי אֲצַבְעוֹת רֵאשׁוֹנִים -
מִהֶאֱרָבְעָה שְׁבַפְס הִיד,
מִתְּהַפְכוֹת בְּחֻלָּל הִנָּקֵב בְּרוּחַ,
בֵּין שֶׁהוּא מְרַבֵּעַ בֵּין שֶׁהוּא עָגֹל.

וְיֵהָא קְרוֹב לְשׂוּלָיו,
שְׂאִינוּ יְכוֹל לְקַבֵּל שׁוּם מִיָּם מְמַנּוּ וּלְמַטָּה,
אֲבָל אִם מְקַבֵּל שׁוּם מִיָּם לְמַטָּה מְמַנּוּ -
לֹא נִתְבַטַּל מִתּוֹרַת כְּלֵי.

וְאִם עָרַב סִיד וְצְרוּרוֹת,
וְסִתָּם בְּהֵם הִנָּקֵב -
לֹא חָשִׁיב סְתִימָה לְהַחְזִירוֹ לְתוֹרַת כְּלֵי.
אוּ אִם הוֹשִׁיבוּ עַל גְּבִי הָאֲרָץ,
וְאֶפְלוּ עַל גְּבִי סִיד וְגַפְסִיס -
לֹא חָשִׁיב סְתִימָה;

אֲבָל אִם עָרַב סִיד וְגַפְסִיס וְסִתְמּוּ -
חָשׁוּב סְתִימָה.

הַלְפָּה:

הַרוּצָה לְשֵׁאֵב מִיָּם מִהַמִּקְוֵה לְנִקְוֹתוֹ,
וְנִרָא שְׂמָא נִחְזְרוּ מִהַכְּלֵי שְׂמוּצִיאִין בּוֹ הַמִּים
גִּי לְגִין לְמִקְוֵה אַחַר שֶׁחֲסָרוּ מִי סִיָּה, וְיִפְסָלוּהוּ -
קֵב הַכְּלֵי בְּשׂוּלָיו כָּל שֶׁהוּא,
וְאִז לֹא יַחְשְׁבוּ הַמִּים שֶׁבּוֹ שְׂאִוְבִין;

וְאִם הֵם מִיָּם נוֹבְעִים -
אִין צְרִיף לְכָד,
כִּי הַמַּעֲיָן אִינוּ נִפְסָל בְּשִׂאִיבָה.

הִגָּה: וּמְכַל מְקוּם:

נִהְגוּ לְהַחְמִיר גַּם בְּמַעֲיָן,
כִּי יֵשׁ חוֹלְקִין אֶפְלוּ בְּמַעֲיָן וְאוֹמְרִים דְּשִׂאִיבָה פּוֹסְלָת;

וְלִכּוֹן לְכַתְּחַלְהָ יֵשׁ לְהַחְמִיר -
לְנִהְיֵב הַכְּלֵי שְׂשׂוּאֲבִין צוֹ אֲף בְּמַעֲיָן.
וְאִם לֹא עָשׂוּ כּוֹ, וְשִׂאֲבוּ בְּכָלֵי שְׂלָם
וְנִפְלוּ עָם שְׂלָשָׁה לְגִין שְׂאִוְבִין וְנִפְסָלָה הַמִּקְוֵה,
וְרוֹזִין לְנִקְוֹתָהּ וְלִהְכַשִּׁירָה -
אִם אֶפְשָׁר לְפַקֵּחַ נִקְבֵי הַנְּבִיעָה בְּקַלּוֹת
טוֹב לְהַחְמִיר וְלַעֲשׂוֹת כּוֹ;

אֲבָל אִם יֵשׁ טַרַח גְּדוֹל בְּדַבְרָה,
אוּ בְּדִיעֲבַד שְׂלָא עָשׂוּ כּוֹ -
יֵשׁ לְסַמְדָּה אֶמְחַלִּין דְּסוֹבְרִין דְּחִין שִׂאִיבָה פּוֹסְלָת בְּמַעֲיָן,
כִּי כּוֹ עֵקֶר;

וְאֶפְלוּ בְּמִקְוֵה שְׂחִין צֶה מַעֲיָן,
אִם חִין הַכְּלֵי גְדוֹל כָּל כָּד שְׂצוֹדְחֵי וְפָלוּ עָם ג' לְגִין
שְׂאִוְבִין, אֲלֹא שְׂיָשׁ לְחוּשׁ שְׂמָחַ נָפְלוּ צֶה אַחַר זֶה
וְכִיּוֹלָא בְּצֶה,
אֲזִלִּין לְהַלְחָה;
דְּסַפְקָא ד'ג' לְגִין שְׂאִוְבִין הֵוִי סַפְקָא דְּרַבְנָן,
וְחִין לְחוּשׁ בְּדִיעֲבַד.

עֵין לְעוֹל סְעִיף ז' באריכות - דיני נקב בכלי.

שיעור "שפופרת הנוד"

משנה [מקואות ו', ז']

ערוב מקואות - כשפופרת הנוד, כעוביה וכחללה
כשתי אצבעות חוזרות למקומן.

תוספתא - שתי אצבעות שאמרו **בבינוניות**, ולא
מארבעה בטפח. דאמרינן במנחות: טפח - הוי ד'
בגודל, שית בזוטרתי, חמש בתילתא: באצבע,
ואצבע הוא הבינוני ובו משערים. 1. לפי זה שתי
אצבעות היינו **מהסמוכה לגודל**. כ"כ **רי"ש**
הרא"ש והטור. 2. אך **הרמב"ם** פירש, שתי
אצבעות ראשונות מהארבע שבפס היד.

השו"ע: פסק **כרמב"ם** [לגר"ח נאה הוי 38
מ"מ, לחזו"א הוי 50 מ"מ. ונהגו לעשות 60 מ"מ. מבנה
המקואות והכשרם].

והוסיף **השו"ע**: אין נפק"מ אם הוא עגול או
מרובע (רי"ש).

נקיון המקוה

השו"ע: פסק ע"פ הרא"ש שיקוב את הכלי בשוליו **כל שהוא** (ערוה"ש [קייב]: מה שהיקל כאן בנקב כל שהוא לכתחילה, אע"פ שבתחילת הסעיף החמיר – משום שכאן איירי לענין פסול ג' לוגין, אך שם איירי לענין לעשות כך את כל המקוה).

הש"ך: כתב בשם הבי"ח שנהגו לנקבו **כנוס משקה** [ב"י: מהרי"ק כתב דהיינו **כעשה**. והקשה עליו הבי"ח מניין לו כן].

רמ"א: אם לא נקב, ו**ספק** אם נפלו ג' לוגין בבת אחת (עיין לעיל סעי' ט"ו), וכיוצ"ב – **אזלינן לקולא**. שספק ג' לוגין שאובים הוא ספק דרבנן (סעי' ס"ז).

[ש"ך]: הרמ"א כתב כן ע"פ הבי"ח וש"פ (מהרי"ק היקל בדיעבד **בספק** רק במעין. אך הרמ"א היקל בכה"ג אפי' אם **בדאי** נפלו ג' לוגין, ובספק התיר גם במקוה).

נקיון המעין

נחלקו, בדין הוספת מים שאובים למעין:

- א. **רוה"פ**, סוברים **שמותר** להוסיף.
- ב. **במרדכי הביא שאסור** להוסיף.

להלכה: [עיין לעיל סעי' ט"ו בהרחבה].

- א. **השו"ע** (סעי' ט"ו) פסק **שמותר** להוסיף.
- ב. אך **הרמ"א** הביא (שם) **שיש חולקים**, וכאן בסעי' מ' **החמיר לכתחילה לאסור**.

נחלקו עוד, בדין נקיבת הכלי בניקוי מעין:

- 1. **הרא"ש** כתב **שאינו צריך** לנקוב, כיוון ששאובים לא פוסלים במעין, והשומעים מפי הגדולים טעו לומר שצריך לנקוב הכלי, והתבלבלו בין מקוה למעין. **והסכים איתו מורו מהר"ם**. וכ"כ ר' ירוחם ורשב"א.

- 2. **מהרי"ק** חשש לדעות **שצריך** לנקוב הכלי. וכן **בתה"ד ע"פ המרדכי בשם השאלתות**.

אך הבי"ח הוכיח שזה לא דעת השאלתות אלא דעת המרדכי עצמו, והאומרים שזה דעת השאלתות טעו, כפש"כ הרא"ש [ואף מהרי"ק אפשר שרק רצה להוציא מלב המתמיהים שרצו לפסול דיעבד].

להלכה:

השו"ע: פסק שאין צריך לנקוב.

הרמ"א: פסק שצריך לנקוב [ש"ך: ב"ח: נהגו לנקובו כנוס משקה. וכדלעיל].
ואם לא עשו כן - יש לפקוק נקבי הנביעה [כדי להוציא את מי המעין ולרוקנו].

ט"ז, ש"ך – ויכול לפקוק אפילו בדבר המקבל טומאה (שדווקא הבאת המים למקוה בעינן הווייתו בטהרה, אך כאן רק חוסס שלא יצאו) [והאוסרים בסעי' נ': **הט"ז** כתב שיאסרו כאן, אך הש"ך כתב ע"פ הבי"ח ורש"ל שיתירו כאן, כי הסתימה אינו רק לנגב המקוה].

ואם יש טורח בדבר [או דוחק שלא תוכל האישה לטבול ותתעכב. מהרי"ק. ש"ך] או בדיעבד – **יש לסמוך על המקילים**.

פסול הווייתו ע"י אדם

השו"ע: התיר [לכתחילה. ט"ז] להביא מים למקוה ע"י כלי מנוקב בצידו בנקב כשפוח"ו.

עוד כתב: שהרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו יקוב הכלי בשוליו כלשהו.

נקשה: הרי המים באים ע"י אדם (ע"י סעי' ל"ט)?

- 1. **הט"ז תירץ:** מכיוון שהמים שבכלי נשפכים תמיד ממנו לתוך הבאר הוה כאילו לא הופסק והוי חיבור. והוסיף שמדובר שעושה ע"י המשכה, דאליכ לא הוי בידי שמים [ואע"פ ששאובה שהמשיכוה כולה פסולה (כדלקמן סעי' מ"ד), כאן לא הוי שאוב אלא רק חסר כאן דלא הוי בידי שמים].

ואין להקשות מסעי' ל"ו שלא מקרי חיבור ע"י זה, כי כאן הוי גוד אחית, אך שם הוי גוד אסיק. ואפי' לרמב"ם יתכן ומותר כי כאן הוי דרבנן. ואפי' לחכמים יתכן ומותר כי כאן אין איסור ברור. [ואין להקשות מסעי' ס"ג, גבי בגד עבה, משום ששם המים נבלעים בתוכו וצריך לסחטו].

- 2. **הש"ך** (ס"ק מ"ו) תירץ: מכיוון שיש לו כוונה הופכית להוציא את המים משם, לא מקרי הווייתו בידי אדם.

[זה מתרץ את דברי השו"ע לבסוף, ולגבי דברי השו"ע בתחילה, יש לתרץ שמדובר בכה"ג שהניח את הכלי סמוך למקוה והמים באים מאליהם. וכת"י הט"ז בתחילה. לח"ו].

← **לחם** ושמלה ועוד: יש להחמיר כש"ך. לכן אם הביא בידו מים למקוה בכלי מנוקב – המקוה פסול [דהוי הווייתו בידי אדם].

החופר בעומק ומוצא מים הנובעים [פת"ש כ"ח]

משכנות יעקב: החופר בעומק ומוצא מים הנובעים מעצמם - אין להקל כדן מעין לגבי פסול שאובים, דיש להסתפק אולי הם באים מנהר ליד, וכתב הרמב"ם שבזה יש להם דין מקוה, ואע"פ שמדברי הרמ"א בסעי' נ"ב משמע שמותר, צ"ע שם. ויש להחמיר.

סעיף מ"א

המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה:

אם הניחם בשעת קישור עבים וקדם שנתפזרו העבים וירדו גשמים ונתמלאו – חשובים לדעת והוי שאובין;

אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואחר כך נתקשרו ונתמלאו, או אפלו הניחן בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשאר שם עד שתפזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו – לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין;

ובלבד שישבר את הכלי, או יהפכו בענין שלא יגביהנו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקוה.

עין לעיל סעי' ל"ד דבעינן שהכלי יתמלא לדעת, כדי שיחשבו המים שאובים ויפסלו את המקוה. בסעי' מ"א – מ"ג יתבארו פרטי הדינים בזה.

המניח כלים תחת הצנור

משנה [מקואות ד', א']

המניח כלים תחת הצנור (שקבעו ולבסוף חקקו, דאינו חשיב כלי) [אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה] - פוסלין את המקוה.

אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי, ובית הלל מטהרין בשוכח.

אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל. ומודים בשוכח בחצר (לא תחת צנור) שהוא טהור. אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת.

שבת טז:

אמר רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים - טמאים. בשעת פיזור עבים - דברי הכל טהורין. לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים, ונתפזרו, וחזרו ונתקשרו - מר סבר: בטלה מחשבתו, ומר סבר: לא בטלה מחשבתו.

נחלקו הראשונים בביאור הדברים ולהלכה:

1. הרא"ש [הטור ור' ירוחם]: פסקו כב"ה ע"פ ר' יוסי (דרי' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי). [לכן לא הזכיר דין שוכח בחצר].

ומפרשים בגמרא "הכל מודים" – ב"ה ובי"ש (וכ"פ רש"י). [נמש"כ בגמרא "שוכח" אין הכוונה שוכח ממש, אלא שכיוון שנתפזרו העבים חשיב שוכח ואפילו שזוכר].

לכן: במניח כלים תחת הצנור וכן בהניחם בחצר. חזו"א] בשעת קישור עבים – אוסר. אך במניח תחת הצנור בשעת פיזור עבים, או בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו – מכשיר [וכל שכן אם הניחם בחצר. ש"ד].

2. הרמב"ם [ע"פ הבי"ן]: פסק כב"ש וע"פ ר"מ (דרי' טרפון סבירא ליה כוותיה). [ש"ד: ב"ח – ר"מ ור' יוסי הלכה כר"מ זה כשפליגי אליבא דנפשיהו. ודחאו הש"ד. ופירש הש"ד הטעם שפסק כר"מ משום שכ"כ בבירושלמי ובשבת י"ג].

ומפרש בגמרא "הכל מודים" – ר"מ ור' יוסי ואליבא דבי"ש. נורי יוסי חולק אף על כך שב"ש מודים בשוכח בחצר].

לכן: במניח/שוכח כלים תחת הצנור בכל עת ובכל זמן – אוסר, וכן במניח/שוכח כלים בחצר בשעת קישור עבים - אוסר. אך במניח/שוכח בחצר בשעת פיזור עבים, או בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו – מכשיר [דבזה עסקה הגמרא וכתבה שר"מ סבר דבי"ש מודים בזה].

← השו"ע: פסק כרא"ש.

מבאר הבי"ן: הרא"ש התיר כאן בששיבר הכלי או כפאו, וכדין 'מניח קנקנים בראש הגג' נוכרי יהושע שם], כל אף כאן בטלה מחשבתו לגמרי, שנתפזרו העבים.

← לחם ושמלה: יש להחמיר כרמב"ם (וכ"מ בש"ד). (הש"ד כתב שביאור הבי"ן ברמב"ם נכון).

הדרישה הקשה: מדוע לעיל בסעי' ח' לגבי מעין המקלח לכלי פסלין מה שיצא חוץ לכלי, הרי לא הוי לדעת ולא חשיבי שאובים?

1. תירץ הדרישה: מדובר שם שהכלי נתמלא לדעת. וכ"כ הט"ז (ס"ק י"ד).
2. הש"ד תירץ (ס"ק צ"ב) – שבמעין תמיד חשיב לדעת, שהרי בהכרח המעין יעבור עליו, מה שאין כן גשם.

סעיף מ"ב

המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו:

ורבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר.

[אך לא יכפה. ולא כדלעיל גבי מניח קנקנים בראש הגג לנגב, משום שחשיב כאן יותר תפיסת אדם כי העציץ משמש לקבלה, אך שם לא היו על דעת שאיבה כלל, שהרי נתנם בגג לנגבם].

הלכה כר' יהושע, וכלדעיל.

ב"י: משמע מדברי הרא"ש והרמב"ם דבעינן עכ"פ שיהיו מים בבור [אך אין צריך שיהיו המים צפין על גביו], ולא כדלעיל לגבי מניח קנקנים בגג. ומשום שחשיב כאן יותר תפיסת אדם מאשר שם, כי שם העלם כדי לנגבם, אך כאן העציץ משמש לקבלה ומועילים המים לסייד.

מסדר קנקנים במקוה לחסמו

משנה [מקואות ב', ז']

המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים אף על פי שבלע הבור את מימיו - הרי זה ישבר

[אך לא יכפה, וכדלעיל גבי סייד. ועיין לקמן].

ב"י: האי סתמא אליבא דר' יהושע.

ומבאר הב"י שכאן זה דרגה אמצעית בין מניח קנקנים בגג לבין סייד ששכח העציץ במקוה - שמצד אחד נתנם כאן על דעת שישאבו, ולכן מותר רק לשבר, אך מותר אפי' אין מים כלל בבור [כי דווקא בסייד כוונתו שיקבל תוך הכלי].

סעיף מ"ד

אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לגין - עד שיפלו לתוך המקוה מהפלי,

אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה, ונמשכו ונרדו למקוה -

אינם פוסלים את המקוה, עד שיהיו מחצה על מחצה; אבל אם היו רב מהפלים - הרי המקוה פשוט.

כיצד?

מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים פשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה,

המים נמשכים ויורדים למקוה:

בין שהיו נמשכים על גבי קרקע, או בתוך הסלון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה -

הרי הוא פשוט,

ואפילו השלימו לאלף סאין,

שהשאובה שהמשיכה פשרה,

אם היתה שם רב מ' סאה מן הפשוט.

אף על פי שהיא עונת גשמים - הרי זה ישבר הקנקנים או יכפם; והמים שהיו בקנקנים פשרים לטבל בהן, ואף על פי שכל המים האלו היו בפלים, שהרי לא מלאו בידו; אבל אם הגביה הקנקנים וערם - הרי כל המים שבהם שאובים.

המניח קנקנים בראש הגג

משנה [מקואות ב', ז']

המניח קנקנים בראש הגג לנגב ונתמלאו מים: רבי אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא אם יש בו כמעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר. רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה.

הרא"ש והרמב"ם: פסקו כר' יהושע (ב"מ נ"ט). וכך פסק בשו"ע.

ת"כ: "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" - מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם כלל אף במקוה צריך שיהיה כן, תלמוד לומר "בור". ומכאן שמתור שתהיה קצת תפיסת אדם [רא"ש].

ש"ך: ע"ט"ז: 'עונת גשמים' = 'שעת קישור עבים' (ועדיף מדלעיל גבי מניח כלים תחת הצינור [או בחצר. חזו"א] בשעת קישור עבים - כי כאן נתכוון לנגבם).

סעיף מ"ג

הסיד ששכח עציץ במקוה ונתמלא מים: אף על פי שלא נשא במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רב המקוה - הרי זה ישבר העציץ במקומו ונמצא המקוה פלו פשוט.

וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמו, ונתמלאו מים: אף על פי שבלע המקוה את מימיו, ולא נשא שם מים כלל, אלא מים שבתוך הקנקנים - הרי זה ישבר את הקנקנים, והמים הנקוים מהם מקוה פשוט.

סיד ששכח את העציץ במקוה

משנה [מקואות ב', ח']

הסייד ששכח עציץ בבור ונתמלא מים (ממי הבור או ממי גשמים. ש"ך בשם לבוש) ומשמע אף בשעת קישור עבים, אם היו המים צפים על גביו כלשהו ישבר ואם לאו לא ישבר דברי ר' אליעזר.

תמורה י"ב

ואין המים שאובין פוסלין את המקוה, אלא לפי **חשבון**. מאן תנא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר: מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין, **שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה**.

מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא (דמשמע במשנה דראב"י בא להקל?) אלא [הא] דכי אתא רבין א"ר יוחנן: **שאוובה שהמשיכוה כולה - טהורה**, מני? לא רבנן ולא ר' אליעזר!..

ביאור הגמרא

נחלקו בביאור "שאוובה שהמשיכוה כולה":

א. **רמב"ם: רוב כשרים שנתן עליהם שאובים** מהכלי, והמשיך את הכל יחד למקוה - כשרים. [ב"י: למסקנת הגמרא זוהי שיטת חכמים וחולקים על ראב"י ומקילים יותר ממנו].

ב. **מקצת חכמי מערב (מביאם הרמב"ם), הרי"ף** [לדעת הרי"ן והרשב"א], ר"ש [לדעת הרי"ן]: **המשיך מ' סאה שאובים למקוה - כשרים**.

הרמב"ם כתב שנעלמה מהם המשנה שהתירה רק ברבייה והמשכה, אך הבי"ב כתב שאפשר שסברו שהיא לא אליבא דראב"י ולא אליבא דחכמים, וכר"ש. או אפי' כראב"י ואין הלכה כן, מדאמר ר' יוחנן לא כך.

ג. **שאלתות דרב אחא: מ' סאה שאובים** שהומשכו ונוספו עליהם מ' סאה כשרים - כשרים. [כתב הבי"ב שאין נראה כן מדברי הרמב"ם והפוסקים].

סיכום דעות הראשונים

1. **רא"ש, רמב"ם, שאלתות, הרי"ף** [לדעת הבי"י והרמזכי] [רוה"פ] [ר' ירוחם, רשב"א, ראב"ד, רז"ה ועוד]: **המשכה מטהרת רק ברבייה והמשכה**.

ועוד [ע"פ דברי ר"י "המשיכוה כולה כשרה"]:

- א. **לדעת הרמב"ם:** רוב כשרים שהוסיף עליהם שאובים (לא בהמשכה), והמשיך הכל יחד - כשר.
- ב. **לדעת השאלתות:** מקוה שכולו מלא בשאובים שהמשיכם - כשר אם ירדו שם מ' סאה מי גשמים [והבי"ב דחאם].

⁴ הרי"ן כתב שבה נחלקו ר"א ור' יהושע במשנה במקואות ב', ז' לגבי קנקנים שהעלם לגג [הוואה לעיל סעי' מ"ב], דר' יהושע סבר ששאוובה שהמשיכוה כולה כשירה, וכן הלכה.

וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומלא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ', שִׁנְמָצָא הכל פסול: ופתח הצנור ונמשכו הכל למקום אחד - הרי זה מקוה כשר, שהשאוובה שהמשיכוה בלה כשרה, הואיל ויש שם רב מהכשר.

הגה: אכלל אס המשיך תחלה מים פסולים, ולאחר כך הביא עליהם רב מים כשרים - לא מהני.

דין המשכה

משנה [מקואות ד', ד']

מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה - אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול מחצה למחצה פסול, אימתי בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה [רישא].

היו מקלחין בתוך המים - אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובין כשר, ואם לאו פסול [סיפא].

ביאור המשנה

נחלקו הראשונים בביאור המשנה:

1. **ר"ש, רא"ש: ברישא** - כאשר התערבו רוב הכשרים עם הפסולים קודם שירדו למקוה, כשר. **בסיפא** - כאשר לא התערבו רוב הכשרים עם הפסולים קודם שירדו למקוה, אלא **הומשכו** הפסולים למקוה לחוד והכשרים לחוד, אסור [ואפילו שקדמו רוב הכשרים במקוה].

ונחלקו הרי"ש והרא"ש - א. לדעת הרי"ש: **משנתנו לא כראב"י** דתמורה [ובתוספתא], שהתיר מים שאובים ברבייה והמשכה, אפילו כאשר לא נתערבו קודם ירידתם למקוה. ב. לדעת הרא"ש [ור' ירוחם]: **משנתנו כראב"י** דתמורה, אלא שבמשנתנו [ובתוספתא] התיר רק בשנתערבו קודם לכן, ולבסוף חזר בו והתיר אפי' לא נתערבו קודם - וכן הלכה.

2. **רמב"ם** [ע"פ הבי"י]: **ברישא** - כאשר התערבו רוב הכשרים עם הפסולים קודם שירדו למקוה, אפילו שלא קדמו רוב כשרים במקוה, כשר (אמנם, כאשר קדמו רוב כשרים במקוה, אפילו הומשכו הפסולים לבדם למקוה, כשר). **בסיפא** - מדובר שנתן את המים מהכלי למקוה **ללא המשכה**.

הגה: וְיָשׁ אֲוֹמְרִים:
 דְּלִינְ הַמְּשָׁכָה מוֹעֵלֶת –
 אֲלֶלָה דְּוָקָא עַל גְּבִי קְרָקַע הַרְאִי לְבָלַע בָּהּ,
 אֲבָל אִם הַמְּשִׁיךְ,
 עַל גְּבִי רִלְפֵת אֲבָנִים שְׁאִינְ רְאִי לְבָלַע בָּהּ,
 וְכָל שְׁכָן עַל גְּבִי דָף אוֹ פְּלִי,
 אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ פּוֹסֵל הַמְּקוּהָ –
 לֹא מְקַנֵּי.
 וְטוֹב לְהַחְמִיר לְכַתְּחִילָהּ.

על מה מועילה המשכה

1. מדברי הרמב"ם [והשאילתות]: משמע שמועילה המשכה **אפ' בכלי** (ונראה מדבריו שאינו מצריך חיבור לקרקע). [ולשונו הובאה בשו"ע לעיל סעי' מ"ד, עיי"ש]. (לדבריו, פסול שאובים מתבטל בעצם היציאה מהכלי).
2. **אולם הראב"ד**: כתב שאין המשכה מועילה ע"ג כלים, אפ' שאינם פוסלים את המקוה, אלא **דרך קרקע או צינור שקבעו ולבסוף חקקו** (לדבריו, נדרשת פעולה להכשיר את השאובים).
3. **ביראים וברוקח** [ובתה"ד]: החמירו דבעינן המשכה ע"ג **קרקע הראויה לבלוע** (דבעינן שיתבטלו המים אל הקרקע).

← **השו"ע**: פסק **כראב"ד** (ובסעי' מ"ד נמשך אחר לשון הרמב"ם).

ש"ך – מדובר כאן שהמים היו ראויים לבוא למקוה זולת כלי זה, דאל"כ אם הוא כלי המקבל טומאה פוסל, דבעינן הווייתו ע"י טהרה, כדלקמן סעי' מ"ח.

← **רמ"א**: טוב להחמיר לכתחילה כיראים והרוקח.

סעיף מ"ז
 מקוה שנובע ונתפש בקיץ,
 והיה בור רחוק ממנו קצת,
 ומלאוהו מים שאובים,
 ונתמלא המקוה מתחת הקרקע
 מאותם מים שאובים –
המקוה פשוט כאלו הוא נובע.

מעין שיבש, ובאו אליו מים מהבור ליד

2. **מקצת מחכמי המערב, הר"ן** [לדעת הר"ן הרמב"ן והרשב"א], ר"ש [לדעת הר"ן]: המשכה מטהרת אפ' בהומשכה כולה.

להלכה

כתב הב"י: מי יקל ראשו להקל ח"ו, כאשר דעת התוס' והר"ן להחמיר. ואפ' הר"ן שפירש ברי"ף שהיקל, כתב שראוי להחמיר. וכ"ש אחר עדותו של הרמב"ם שמעולם לא ראינו מי שהיקל בזה.

השו"ע: פסק **כרמב"ם**. [ופסק שמספיק כ' סאה ומשהו כשרים (ולא כרש"י בבי' א' שהצריך כ"א סאה)].
 לכן: כאשר קדמו רוב כשרים במקוה, אפילו הומשכו הפסולים לבדם למקוה - כשר. וכן רוב כשרים שהוסיף עליהם שאובים (לא בהמשכה), והמשיך הכל יחד – כשר.

ביאור דברי הרמ"א

הרמ"א: כתב דבעינן שיהיו בתחילה רוב כשרים במקוה. ונחלקו האם קאי ארישא או אסיפא:

ארישא [גבי הומשכו הפסולים לבדם למקוה] ודאי קאי, וכדלעיל (חלקת בנימין). 1. **הש"ך** כתב דקאי אף **אסיפא** [גבי רוב כשרים שהוסיף עליהם שאובים והמשיך הכל יחד]. 2. אך יש שחלקו עליו (חזו"א, לח"ו ועוד).

כ' סאה כשרים שהמשיך אליהם כ' שאובים

ט"ז: **הוי כמו פסול ג' לוגין** וצריך שיצאו הראשונים כבסעי' כ"ב, עיי"ש (ולא כפרישה).

סעיף מ"ה
 שיעור המְשָׁכָה זו:
 אין פחות מג' טפחים.

שיעור המשכה

1. רשב"א, רשב"ץ, ר"ש: **אפ' כל שהוא**.
2. ר"י, ריב"ש: **ג' טפחים**, דפחות הוי לבוד.
3. **ספר המנהגות**: ממקום רחוק שתכלה רגל ההמשכה.

← **שו"ע**: ג' טפחים ומעלה.

סעיף מ"ו
 אין המְשָׁכָה מועלת -
 אלא על גבי קרקע,
 או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש,
 אבל אם המְשִׁיךְ על גבי כלים,
 אפלו כלי גללים וכיוצא בהם -
 לא הוי המְשָׁכָה.

ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב וזבה יורד וטובל, דברי ר' יהודה.
ר' יוסי אומר כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו.

הלכה כר' יוסי.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה:

1. **רמב"ם:** נוטפים שעשאן זוחלין – היינו כשרוצה להזחיל מי מעין הנוטפים מן ההר טיפה טיפה, כדי שיהיה להם דין מעין.
2. **ר' שמשון:** נוטפים שעשאן זוחלין – מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין.
3. **רא"ש [רשב"א]:** נוטפים שעשאן זוחלין – מי גשמים שמזחילין למקוה [נוקשה על ר"ש].

עפ"ז, נחלקו הראשונים בדין הוייה ע"י טומאה:

זבחים צ"ה:
 נתן התם [פרה ו', ד'] : נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית – פסולין [למי חטאת], עלי קנים ועלי אגוזים. כשירה; זה הכלל: דבר המקבל טומאה - פסולין, דבר שאינו מקבל טומאה - כשירין. מנא הני מילי? דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בר אבא, אמר קרא: **"אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור"** - הוייתן על ידי טהרה תהא.

האם דין הוייה בטהרה נאמר אף במי מקוה?

- א. **רמב"ם:** מותר להזחיל מי גשמים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה (ולא בעינן הוייה ע"י טהרה אלא לעניין מידי דבעי מים חיים, כגון מי פרה).
- ב. **ר' שמשון:** אסור לעצור את מי המקוה שלא יצאו לחוץ ע"י דבר המקבל טומאה וכל שכן שאסור להזחיל מי גשמים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה, כדברי הרא"ש לקמן. ולא כרמב"ם).
- ג. **רא"ש:** אסור להזחיל מי גשמים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה (אך מותר לעצור את מי המקוה שלא יצאו לחוץ אפילו בדבר המקבל טומאה [דדוקא דומיא דמתניתין דפרה ו', ד'] דקתני "כדי שיעברו המים לחבית" ולא כר' שמשון).

(וביאר, שר' יוסי אוסר אפילו לאדם טהור להזחיק מקל או קנה בשעה שעוברים המים - משום שהאדם מקבל טומאה [והמשנה בפרה ו', ד', התירה בעלי קנים ואגוזים דזוקא כשלא היו בידו בשעה שעברו המים]).

רא"ש: דינו כמעין ומותר משני טעמים – א. "נהרא מכיפיה מבריך" ומוסיפים הגידים מים מעצמם ונמצא שנטהרו השאובים ברבייה והמשכה. ב. תמיד נשאר בגידים מים ויש עליהם תורת מעין שאינו נפסל בשאובים.

ט"ז, ש"ד, ב"ח: טעמים אלו הם זווקא במעין אך לא במי גשמים.

מה הדין בזה לרמ"א (שפסק לעיל סעי' מ' להחמיר שמעין נפסל בשאובים)?

1. **הב"ח** כתב שיאסור אף כאן.
2. **הט"ז והש"ד** כתבו שיתיר כאן, מטעמו הראשון של הרא"ש [ויש לצרף את השיטה שסוברת שאובה שהמשיכה כולה כשרה, וכן את השיטה שסוברת שמעין אינו נפסל בשאובין].

סעיף מ"ח
 הבא להמשיך מים למקוה:
צריך שלא יהא בדבר המקבל טמאה.
 כגון:
 מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה - לא יאחו בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע, ויסיר ידו משם מטרים ועברו המים עליו.
 וכן סלון של מתכת - אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טמאה;
 והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טמאה לתוך המקוה. אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר, צנור קטן של עץ או של חרס, שהמים מקלחין ממנו למקוה - כשר.
 ואם הסלון של מתכת מחבר לקרקע: אפלו מקלח להדיא לתוך המקוה - כשר, שהרי אינו מקבל טמאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע.
 הגה: ואין חלוקה בין אם טמון פתח הקרקע או לא.

הזחלת מי גשמים למקוה – בדבר המקבל טומאה

משנה [מקואות ה', ה']

מקור הדין: ברא"ש. וראייה מזבחים (כ"ה) שפי את דברי המשנה בפרה "ידו שיעברו המים לחבית" שיעברו ישירות מידו לחבית.

חתימה: אם מחבר לצינור דבר שאינו מקבל טומאה, **צריך שיוכל לעמוד בלעדיו** [וכך מוכח מכך שהצריך שישליך הדף מידו, ולא הסתפק בכך שיחזיק בקצהו] (פתי"ש ל"ב). **וכתב עוד – דלא בעינן שאותו צינור קטן יהיה אורכו ג' טפחים.** **וכתב עוד – שהסילון של נסרים יהיה עקום בסופו** שלא יראה את אויר מי המקוה, דאויר כלי ככלי והוי כאילו באו ישירות מסילון מתכת.

סעיף מ"ט

במה דברים אמורים:
בממשותף מי גשמים בעלמא,
אבל אם ממשותף ממעין או ממקוה,
אפלו על ידי דבר המקבל טמאה - קשר,
דחשבינו לזה המקוה שמשותף המים לתוכו
כאלו הוא מחבר למעין או למקוה
שמשותף המים משם;
ויש מי שאינו מחלק בזה.

הזחלה ע"י דבר המקבל טומאה ממעין/מקוה

לעיל סעי' ל"ח נתבאר שאסור להזחיל מי גשמים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה, וכאן יתבאר דין הזחלת מים ממקוה או מעין כשרים.

נחלקו הראשונים בהזחלה ממעין/ממקוה:

1. **רא"ש:** מותר להמשיך מים ממעין או ממקוה ע"י דבר המקבל טומאה, כיוון שהם נטהרים בהשקה.

וכך מוכח במשנה (מקואות ו', ח') שמשיק ע"י סילון של אבר לחבר בין המקוואות [ומיירי בסילון תלוש].

הקשה הב"י – הרי לעיל סעי' ח' במים העוברים מן המעין ע"ג הכלי, אנו פוסלים אותם? **ותירץ** – שם הוי כלי שיש לו בית קיבול (ונעשים שאובים). **וכך מביא הש"ך.** אך הט"ז כתב – שזה לא יתכן, משום ששאובים נטהרים בהשקה, אלא הטעם הוא משום ששם גזרו אטו תוך הכלי.

2. **רשב"א:** אסור להמשיך מים ע"י דבר המקבל טומאה ואפילו ממעין או ממקוה נכי כיוון שההשקה מתבצעת ע"י דבר המקבל טומאה, לא מקרי השקה [חזו"א].

ד. **רא"ש:** איסור הוייה ע"י טומאה, הוא רק לגבי מעין, ואם מזחילו ע"י דבר המקבל טומאה, יורד לדין מקוה לטהר באשבורן.

להלכה:

הטור: הביא גם את פירוש הרמב"ם למשנה, וגם את פירוש הרא"ש למשנה. **וכתב הב"י** שאין זה סותר, דשניהם באו להחמיר ובמילתא דאיסורא נקטינן לחומרא. וכן נראה מדברי הרא"ש.

← **השו"ע בסעי' י"ג** פסק ע"פ פירוש הרמב"ם. **וכאן בסעי' מ"ח** החמיר גם כביאור הרא"ש, ולכן כתב שאסור להזחיל מי גשמים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה [אע"פ שלרמב"ם מותר]. **ובסעי' נ'** החמיר גם כביאור הר"ש, עיי"ש [אע"פ שלרא"ש ולרמב"ם מותר בנידון שם].

כתב הש"ך: שמדובר בסעי' זה שהמים לא ראויים לבוא זולת ע"י המשכה זו, הלכך כיוון שהכלי מקבל טומאה, אע"פ שאינו עשוי לקבלה – פוסל, דאם המים היו ראויים לבוא זולת כלי זה, המשכה אינה פוסלת אלא אם כן הכלי נעשה לקבלה, כדלעיל סעי' ל"ה.

הזחלה ע"י דף

ט"ז, ש"ך – יסיר ידו מהדף שמזחיל איתו, כי האדם מקבל טומאה מהתורה והדף רק מדרבנן, ואיסור הוייה ע"י טומאה הוא רק בדבר המקבל טומאה מדאורייתא.

עיין לעיל סו"ס ל"ה [שם נתבאר ההבדל בין דין זה לבין הדין בסעי' י"ג].

הזחלה ע"י סילון של מתכת

השו"ע כתב לגבי סילון של מתכת, שמדובר שאין לו בית קיבול ואעפ"כ מקבל טומאה, דפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה [ב"י] (וה"ה בסילון של עץ עם חבושים של ברזל, דאזלינן בתר המעמיד. חתמ"ס [פתי"ש ל"ב]).

אך אם הוא מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. וראייה מהמשנה בכלים (י"א, ב') לגבי דלת נגר ומנעול שנעשו לקרקע [רשב"א: ואפי' חיברו לדבר המחובר לקרקע].

מדברי הרא"ש והרשב"א, משמע שאין חילוק אם טמונים בקרקע או לא. וכ"כ הרמ"א.

כתב הפתי"ש (ל"ג) בשם הדגו"מ [הנוב"י] שמדובר שהסילון נעשה מתחילתו כדי לקובעו בקרקע.

כשהמים לא נופלים ישירות ממקבל טומאה

השו"ע: התייר כשנופלים על שפתו מבחוץ, או במחבר צינור של עץ או חרס (ולא בית קיבול).

ונוטפים שעשאן זוחלין, סומך אפי מקל אפי קנה אפי זב וזבה יורד וטובל, **דברי ר' יהודה**. **ר' יוסי אומר** כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו.

הלכה כר' יוסי.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה

עיין לעיל **סעי' י"ג**, ו**סעי' מ"ח** בפני למשנה זו.

לפי פני הר"ש: 'נוטפים שעשאן זוחלין' – הכוונה למקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין זוחלין.

נחלקו הראשונים בדין זה:

1. **המרדכי**: כתב שאפילו אם ישארו במקוה מ' **סאה**, שהסדק נמצא למעלה, מכל מקום הכל נחשב כזוחלין ואסור לטבול שם [ביאור הגר"א: וכן פשט הר"ש, וכ"כ הרשב"א].

2. **הרא"ש**: כתב שרק כאשר לא ישארו במקוה מ' **סאה** הכל נחשב זוחלין, אך אם ישארו במקוה מ' סאה מותר לטבול בו.

והוכיח הרא"ש את שיטתו: **א**. הלשון 'נוטפין שעשאן זוחלין' לא משמע כשיטת הר"ש. וכן הלשון 'אין מזחילין בו'. **ב**. לפירוש ר"ש טעמא דר"י לא מסתבר. **ג**. במקוואות ה', ו' שנינו שגודר כלים וטובל בחרדלית. **ד**. הגודר בכלים א"א שלא יצאו המים קצת בניהם. **ה**. בתו"כ שנינו 'אי מה מעין מטהר בזוחלין...'. ומשמע שבה למעט דומיא דמעין שכולו זוחל. **ו**. כך משמע בתוספתא (ה', ו'). **ז**. כן משמע במקוואות (ג', ג') גבי בור מלא שאובים שהאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו [עיין לעיל סעי' כ']. **ח**. כך משמע בתוספתא (ג', ג') גבי ג' גממיות ושטף של גשמים. [עיין לקמן סעי' ס'] (ביאור הגר"א ס"ק צ"ה).

השו"ע: פסק ע"פ **הרא"ש**.

הרמ"א: **חשש למרדכי לכתחילה** [הב"ח חשש אף בדיעבד].

והוסיף הרמ"א: שבמקוה שבא ממעין - מותר, שמטהר בזוחלין. **וע"פ המהרי"ק** המובא בב"י.

ו**כתב הש"ך**: מדובר **שהמקוה עדיין מחובר למעין** [ולא כמהרי"ק] והו"א דגרע כיוון שהוא במקום מכוונס. עיין בדברינו **בסעי' ו'**.

ה**מעיל צדקה** ביאר שחיבור המעין למקוה שמועיל לטהר בזוחלין זה דווקא כשיורד קילוח המעין למקוה (אך לא כשקורה להפך, ולא כשרק נוגעים זב"ז). [פתי"ש ל"ד].

אח"כ הוסיף רמ"א ע"פ **הריב"ש** שאם המים יוצאים וחוזרים - לא מקרי זחילה. עיין סעי' נ"ה.

[ומה שכתוב במשנה (מקואות ו', ח') שמשיק עם סילון של אבר - מיירי בצינור המחובר לקרקע].

השו"ע: הביא **בסתמא כרא"ש**, ואח"כ כתב **"יש מי שאינו מחלק בכך"** [הרשב"א (וכך פסק הב"ח)].

ש"ך: המים כשרים **אפילו לא מחוברים** כל הזמן למעין וכדלקמן סעי' נ"ב (ולא כפרישה בשם הד"מ) עיי"ש [יש להעיר שבסעי' נ"ב כתב הש"ך שטוב להחמיר בזה לכתחילה].

סעיף נ'

מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק:
אם ישארו בו מ' סאה
אחר שיצאו קצתו שיעד הסדק -
פֶּשֶׁר;
ואם לאו - פסול,
משום דהוי לה זוחלין,
ואין מקוה מטהר בזוחלין.

הגה: ויש מחמירין:
אפלו אם ישארו מ' סאה עד הסדק,
ויש לחוש לדבריהם לכתחילה לסתם הסדק.

וְכָל זֶה דוֹקָא -
בְּמִקְוֵה שְׁאִינֶה בְּהָא מִמְעֵין,
אֲבָל חָס הִיא בְּהָא מִמְעֵין -
אִין לְחוּשׁ לְזַחְיֻלְתָּהּ.

וְאִין יִמְאֵת הַמַּיִם קְרוֹי זוּחְלִין -
אֲבָל כְּשֶׁאִין חוּזְרִין לְמִקְוֵה,
אֲבָל כְּשֶׁאִין מִמְעֵין וְחוּזְרִין חָס -
לֹא מִקְרִי זַחְיָלָהּ.

וְאִם בָּא לְסַתֵּם הַסְּדֵק
כְּדִי שְׁיִשְׁאָרוּ בוּ מ' סָאָה -
לֹא יִסְתֵּם אוֹתוֹ בְּיָדוֹ
וְלֹא בְּכָל דְּבַר הַמְּקַבֵּל טִמְאָה;

וְיֵשׁ מִי שֶׁמְתִיר:
לְסַתֵּם בְּכָל דְּבַר שֶׁמְקַבֵּל טִמְאָה.

מים היוצאים דרך סדק שבמקוה

משנה [מקואות ה', ה']

גודל בור מי המקוה

עיין לעיל בדברינו בסעי' א'.

מניעת זחילה ע"י דבר המקבל טומאה

1. הר"ש **אסר** בזה. וע"פ פירושו במשנה הנ"ל.
2. הר"ש **התיר** בזה, וע"פ פירושו במשנה [דדוקא שמזחיל את המים למקוה, דומיא דמתניתין דפריה (ו', ד') דקתני "כדי שיעברו המים לחבית"]. וכך הוכיח מהמשנה דחרדלית (ה', ו'), שגודר בכלים טמאים.

← השו"ע: סתם **כר"ש**. ואח"כ כתב **יש מי שמתיר**.

נוב"י [פת"ש (ל"ה)] – **מותר** לקחת נסרים ולחברם בדפנות המקוה ע"י ברזלים למנוע בליעה מועטת בקרקע, כיוון שהבליעה בקרקע שהייתה קוראת בלעדי הנסרים אינה נקראת זחילה, ואין הנסרים גורמים שום טהרה אלא מניעת הפסול שעתיד לבוא ולא מקרי "הווייתו ע"י טומאה".

סעיף נ"א

נקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט - **כ"ש** לפי שאין זחילתו נכרת.

זחילה שאינה ניכרת

מקור הדין: **ברשב"א**. וטעמו - דאם לא כן, אין לך מקוה כשר, שהרי תמיד מחלחל בקרקע מעט.

יש שהבינו **בדברי הגר"א** שחולק על כך, שכתב שהרשב"א לשיטתו בסעי' לעיל, שאסר בסדק אפי' אם לא ישארו במקוה מ' סאה, אך לשיטה השנייה שם, יש לאסור בזה. [משום שהרשב"א סבר שפסול זחילין במקוה הוא משום גז"ה, אך החולקים עליו סוברים שפסול זחילין במקוה הוא משום שיש חסרון במ' סאה, ולשיטתם אין הבדל אם ניכרת הזחילה או לא. עיין שערי מקואות על סעי' זה ובביאורים שם בהרחבה].

סעיף נ"ב

הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר, להכשירו; או ששניהם חסרים וּבֵא לְעֶרְבָם לְהַכְשִׁירָם - צָרִיךְ שֶׁהָא נֶקֶב שְׂבִינִיָּהֶם רָחֵב כְּשִׂפּוֹפֶרֶת הַנְּאֻד,

הגה: וְקִלּוּחַ הַמַּיִם יְהִי פְלִחַב הַנֶּקֶב.

ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, **אפילו רגע** - נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אחר כך.

כל שיעמד בשפופרת הנאד - **ממעטו**, אפילו דבר שהוא מברית המים.

ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו - פסול.

אם יש שם נקבים דקים הרבה - **מצטרפין** לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר.

הגה: ומתיר לחפור מקוה צלד הנקב ולטבול בזה, אף על פי שאין בזה מ' סאה, דהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנקב, ואנו רואין החלחולים צדיניהם, שהמים צאין מן הנקב דרך החלחול, דהיינו מנקבים דקים בצקרקע - הוה חפור.

אבל אם שניהם חסרים - **אין** הנקבים הדקים מצטרפין לכשפופרת הנאד.

הגה: והוא הדין, אם חלק מקוה צסל או עק: אם אין טעור מקוה צלד אחד - פסול.

עירוב מקוואות - כשפופרת הנוד

משנה [מקוואות ו', ז']

ערוב מקוואות **כשפופרת הנוד** כעוביה וכחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומן.

עיין לעיל סעי' מ' בביאור שיעור שפוח"נ.

השו"ע: פסק שהדין כן **במערב מקוה פסול** או חסר עם מקוה חסר, או במערב שני מקוואות חסרים.

ומקור דבריו בטור, שכתב ע"פ הרא"ש. אך הטור שינה מדברי הרא"ש - שהרא"ש כתב "שאוב", והוא כתב "פסול" וכ"כ השו"ע [עיין ביאור הגר"א]. כי סובר שדווקא **בפסול דאורייתא** צריך שפוח"נ, אך בפסול דרבנן די בכשערה, ופשי"כ בסעי' נ"ג.

זמן ההשקה

א. רא"ש: אם השיק **אפילו לרגע** נשאר לעולם בהכשרו [דסבר השקה מתורת זריעה].

לעשות את שני המקומות כאילו הם אחד. (חלקת בנימין ס"ק תשס"ה).

השו"ע פסק כראב"ה. וכך פסק הרמ"א, ולכן **התיר** לטבול בחפירה שבצד הנהר, ואנו רואים החלחולים שביניהם.

ב. **הרבה אחרונים חלקו על כך** ואסרו, **ולשיטתם אין לצרף כלל נקבים דקים**. ביחכם צבי הוכיח מרש"י שלא סובר כן. בילבושי שרד' הוכיח מר"י והרא"ש שחולקים. משום שהבינו **דשאני שק וקופה** שהמים מקיפים אותם מכל צד, ועוד שהם דברים שאין להם קיום במים [פת"ש ל"ח]. וכ"כ במשכנות יעקב [פת"ש כ"ח].

סעיף נ"ג

הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב: אף על פי שאינו משיקו אלא כשערה - פ"ש. ואפלו אין מי ההשקה רואין פני האויר.

הגה: ודוקא בפסול שאינה פ"ש אלא מדרבנן, אכל בפסול דאורייתא בעינן כשפופרת הנאל כמו שנתבאר;

ואפלו בפסול שאינה יש חולקין, וכן ראוי להורות.

כמה שיעור הנקב – בהכשרת מקוה שאוב

1. **רא"ש, טור [רמב"ם ד"מ]: כשפופרת הנוד.** (ובביאור המשנה במקוואות ו', ח': א. **הב"ח** כתב שהרא"ש גזר שאוב אטו אינו שאוב. ב. **הש"ך** כתב שהוא מעמיד את המשנה כשהמקוה העליון פסול רק מדרבנן. ג. **בפי הרא"ש** למשנה מפרש שמתחילה הייתה ההשקה כשפופה"נ רגע אחד ואח"כ אפילו שנשארו המים מושקים כשערה כשר. ועל כרחך מיירי במקוה חסר ולא במקוה שאוב, דבשאוב דעתו להכשיר אפילו נפסק לגמרי [חלקת בנימין ביאורים ד"ה "ידוקא"י]).

2. **רשב"א, ר"ש: אפי' כשערה, כיוון ששאוב פסול מדרבנן.**

ראייה: מקוואות ו', ח' - מטהרים את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו.

ב. **ר' ירוחם: הסתפק שאולי צריך השקה תמידית** [דהסתפק אולי השקה מתורת חיבור].

השו"ע: פסק כרא"ש [ט"ז, ש"ך: דווקא במקוה הפסול, אך במקוה החסר לא מועילה השקה לרגע, שהרי חסר. ופשוט].

הש"ך הביא שטוב להחמיר לכתחילה.

בפת"ש (ל"ז) הביא שהנוב"י תמה על האוסרים ומצריכים השקה תמידית, מהמשנה במקוואות (ו', ג') שהובאה בסעי' נ"ה, שם בודאי כשעלו הטובלים ויצאו משם חזרו המים למקומם ואפ"ה כיוון שהוכשר פעם אחת נשאר בהכשרו (ומשם הוכיח הרא"ש דבריו).

הפסק בנקב של שפופרת הנוד

משנה [מקוואות ו', ז']
 כל שיעמוד כשפופרת הנוד ממעטה, רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא מבריית המים טהור.

ב"י: הרא"ש והרמב"ם פסקו כת"ק. וכ"כ בשו"ע.

[נמשע שאפילו דבר שהוא מבריית המים, אע"פ שמותר להטביל בו ממעט משפופה"נ, והטעם משום שאנו בעיני קילוח המים כשיעור הנקב (גידוי"ט), אן משום שמתבילים בדבר שהוא מבריית המים רק אם ריסקו (מג"א). חלקת בנימין ס"ק תשס"ב].

ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנוד

משנה [מקוואות ו', ז']
 ספק כשפופרת הנוד ספק שאינה כשפופרת הנוד - פסולה מפני שהיא מן התורה. וכ"כ בשו"ע.

נקבים דקים הרבה

נחלקו האחרונים בדין הרבה נקבים דקים:

א. **מרדכי בשם ראב"ה:**

סתירה: כתוב במשנה במקוואות ו', ה' - אם היה שק או קופה מטבילין בהם כמו שהן, מפני שהמים מעורבין בהם. אך בגמרא בחגיגה כ"ב. שנינו - מקוה שחלקו בסל ובגרוגותני, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן מי סאה.

תירוץ: בגמרא מדובר שאין מקוה אחד שלם, אלא כולם חסרים, אך כשיש מקוה אחד שלם, אפי' נקבים דקים מצטרפים לערב המקוואות [והסברא בחילוק זה, שצירוף נקבים דקים מועיל לערב את המים אבל אינו מועיל

1. רא"ש, טור, ר"ש, ר' ירוחם: לשתי מצד לצד, לערב מלמעלה למטה.

2. ראב"ד, רמב"ם: לשתי מלמעלה למטה, לערב מצד לצד.

ט"ז: טעמו של הרא"ש הוא שהסדק עושה את כל המקוה חיבור למקוה השני, שכל מקום שעומד הרי הוא נגד הנקב. לרמב"ם הטעם הוא שהסדק עושה שאין פה קיום לכותל שכאילו נפל.

עוד נחלקו הראשונים בסדק ה"שתי":

לרמב"ם: אין צריך שיהיה בכולו שפוח"נ. אך ל'ר' ירוחם: צריך שיהיה בכולו שפוח"נ⁵.

להלכה:

← בדעת השו"ע: נחלקו האחרונים –

1. הט"ז כתב שלא הכריע במחלוקת זו, וכתב כלשון המשנה (ומש"כ "מצד לצד" י"ל שהכוונה בעובי הכותל. חלקת בנימין ע"פ הלבוש).

2. אך בביאור הגר"א: כתב שפירש כר"ש וסיע' (שכתב מצד לצד והכוונה לכל רוחב הכותל).

← הב"ח, הט"ז והשו"ע כתבו שיש להחמיר כשני הפירושים – ואין להכשיר א"כ יש כשפוח"נ במקום אחד.

שיעור השקת המים

גיטין ט"ו: - ט"ז.

בעי אילפא: ידים, טהורות לחצאין או אין טהורות לחצאין? .. (במקרה שנטל את מקצת ידו ואח"כ נטל את מקצתה השני, ו-1) דאיכא משקה טופח (על מקצת היד שנטל תחילה. הסתפק האם הנטילות מצטרפות).

וכי איכא משקה טופח מאי הוי? והתנן (טהרות ח', ט'): הנצוק, והקטפרס, ומשקה טופח - אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה! לא צריכא, דאיכא טופח להטפוח.

הא נמי תנינא: טופח להטפוח - חיבור! דלמא (הברייתא של "טופח להטפוח - חיבור" נאמרה רק) לענין מקואות, ורבי יהודה היא (ומשום "גוד אחית"), דתנן: מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו, בזה אחר זה - ראשון טהור, והשני

⁵ ונראה לעני"ד שעי"פ ביאור הט"ז במחלוקת לעיל אפשר שאזלי לשיטתם – לרמב"ם: כיוון שהטעם הוא שאין קיום לכותל, אין צריך בכולו שפוח"נ, אך ל'ר' ירוחם: שהטעם הוא שהסדק עושה את כל המקוה חיבור, כדי שיהיה חיבור צריך שיהיה עכ"פ שפוח"נ בכולו.

← השו"ע: פוסק כרשב"א.

← הרמ"א: נחלקו בשיטתו,

א. מדברי הט"ז מוכח שהרמ"א סובר כרא"ש. משום שביאר את דברי הרמ"א במקוה שרובו כשר ומיעוטו שאוב שפסול רק מדרבנן, ובכל זאת הרמ"א כתב שראוי להחמיר [יש להעיר, שמדבריו יוצא שאפשר שאף השו"ע מודה לרמ"א (לעיל סעי' ג') שמקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא].

ב. מדברי הש"ך יוצא שאפשר שאף הרמ"א סובר כרשב"א, משום שביאר את דברי הרמ"א במקוה שכולו שאוב והסביר שנחלק על השו"ע האם הוי פסול דאורייתא או פסול דרבנן - שהשו"ע סובר שהוי דרבנן, והרמ"א (לעיל סעי' ג') סובר שהוא מדאורייתא [אך במקוה הפסול מדרבנן אפשר שהרמ"א מודה שדי בהשקה של כשערה].

[חלקת בנימין ס"ק תשפ"ו].

סעיף נ"ד

כְּתִיל שְׁבִין ב' מְקוּאוֹת
שְׁנִסְדֵּק מִצַּד זֶה לְצַד זֶה אֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא,
לְשֵׁנֵי - מִצְטָרֵף לְעָרֵב שְׁנֵי הַמְקוּאוֹת לְהַכְשִׁירם;
וְאִם לְעָרֵב - אֵינָם מִצְטָרְפִים,
עַד שְׂיֵהָא בְּמִקוֹם אֶחָד כְּשִׁפּוּפְרֵת הַנָּאד.

וְאִם נִפְרָץ הַכְּתִיל לְמַעַלָּה זֶה לְזֶה
עַל רוּם כְּקִלְפַת הַשּׁוּם
וְעַל רֹחַב כְּשִׁפּוּפְרֵת הַנָּאד - כְּשֵׁר.

הגה: וְהוּא הַדִּין;

אִם הִיָּה גֹל כָּל עַפְרָא בִּין ב' הַמְקוּאוֹת,
אִם נִטַּל מִגְבֵּה הַגֹּל מֵעַט עַד שְׁמִקְלָחִין זֶה לְזֶה,
כְּרֹחַב כְּשִׁפּוּפְרֵת הַנָּאד כְּרוּם קְלַפַּת הַשּׁוּם - סָגִי,
דְּלֹא צְעִינן כְּמִלְכָּא כְּשִׁפּוּפְרֵת הַנָּאד אֶלְכָּא בְּנִקְבָּה.

משנה [מקואות ו', ט']

כותל שבין שתי מקואות שנסדק, לשתי - מצטרף ולערב - אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד, ר' יהודה אומר חלוף הדברים.

נפרצו זה בתוך זה [רמב"ם ר"ש, רא"ש: מלמעלה] על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד [ומשום שהפרצה רואה את האויר].

ביאור "שתי" ו"ערב"

נחלקו הראשונים בביאור "שתי" ו"ערב":

טמא; רבי יהודה אומר: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים - אף השני טהור (והסתפק אילפא האם הי"ה לעניין נטילת ידיים נחשב כאילו נטל בבת אחת).

נחלקו הראשונים מה שיעור גובה המים שצריך בנקב, בפרצה מלמעלה, וכשהמים צפים מלמעלה לכותל (ללא פירצה):

1. ר"ת, סמ"ק: בין בנקב, בין בפרצה מלמעלה ובין בצפים מעל הכותל - די ששיעור המים יהיה **טופח על מנת להטפוח**.

ר"ש: ר"ת הקשה סתירה בין משנתינו, שם משמע ששיעור החיבור **בכשופרת הנוד**, לבין הגמרא בגיטין ט"ז. שם משמע [ע"פ המשנה בטהרות ח', ט'] שכבר **בטופח להטפוח** הוי חיבור (לר' יהודה)? ונתרץ שגם במשנתנו בחיבור המים די בטופח להטפוח (לר' יהודה) [ולחכמים בעי' כקליפת השום] ורק בגודל הנקב בעינין כשופרת הנוד.

ריב"ש: לר"ת מה ששינו במשנתנו שבפירצה מלמעלה צריך כקליפת השום ולא סגי בטופח ע"מ להטפוח - מ"ל שטופח ע"מ להטפוח וקליפת השום זה אותו השיעור. **א"י**, שאף בפירצה, אמנם בגובה הפירצה צריך כקליפת השום, אך בגובה המים סגי בטופח ע"מ להטפוח.

2. **ריב"ש בשם הר"ש ורוב המחברים:** בנקב - **כשופרת הנוד**. בפרצה מלמעלה - **כקליפת השום**. בצפים מעל הכותל - **טופח על מנת להטפוח** (דזה פחות מקליפת השום).

ומתרץ את קושיית ר"ת: שיעור המים כשיעור הפירצה, בין לכשופה"י, ובין לכקליפת השום - ובזה מתיישבת משנתנו. ומה שכתוב **בגמרא בגיטין ט"ז**. שנחלקו ר' יהודה וחכמים, זה כשהמים צפים מעל הכותל - כאשר לר' יהודה די בטופח על מנת להטפוח, ולחכמים צריך קליפת השום.

3. **ריב"ש בשם הרמ"ה, סמ"ג, והרמב"ם [וכ"כ הרשב"א ור"י]:** בנקב - **כשופרת הנוד**. בפרצה מלמעלה וכן בצפים מלמעלה - **כקליפת השום**.

ומתרץ הסמ"ג את קושיית ר"ת: בנקב - צריך כשופרת הנוד. ובפרצה מלמעלה וכן בצפים מלמעלה - צריך כקליפת השום - ובזה מתיישבת משנתנו. ומה שכתוב **בגמרא בגיטין ט"ז**. שדי בטופח על מנת להטפוח זה דווקא לר' יהודה, אך לשיטת חכמים צריך תמיד כקליפת השום.

בי"י: לעניין הלכה נקטינן **כהרמב"ם וסיע' ולכן** בנקב צריך שקילוח המים יהיה כשיעור גודל הנקב, ובפרצה מלמעלה וכן בצפים מלמעלה כקליפת השום [ולא סגי בטופח על מנת להטפוח. ש"ך]. וכ"כ **הב"ח**, וכ"כ **הש"ך**.

אף **ברמ"א** [בסעי' נ"ב] כתב **שקילוח המים כרוחב הנקב**.

סעיף נ"ה

שְׁלֶשָׁה מְקוּאוֹת, שְׁיֵשׁ בְּשָׁנִים מֵהֶם בְּכָל אֶחָד עֶשְׂרִים סָאָה מֵיִם כְּשָׂרִים, וּבְאֶחָד מֵהֶם עֶשְׂרִים סָאָה מֵיִם שְׂאוּבִין, וְעוֹמְדִין זֶה בְּצַד זֶה:

אם השאוב **מן הצד**, וְיָרְדוּ שְׁלֶשָׁה וְטַבְּלוּ בָהֶם וּמִתּוֹךְ כֶּךָ נִתְמַלְאוּ וְיִצְאוּ עַל שְׂפֹתָם וְנִתְעַרְבוּ יַחַד - **הַכְּשָׂרוֹ שְׁלֹשָׁתָם**, כִּיּוֹן שֶׁפִּעַם אַחַת הֵיוּ מִחֻבְרִים בְּיַחַד מִ סָאָה מֵיִם כְּשָׂרִים, וְאוֹתָם שְׁטַבְּלוּ בָהֶם - **טְהוּרִים**.

ואם השאוב **באמצע**, שְׂאִין שְׁנֵי הַכְּשָׂרִים יְכוּלִין לְהִתְעַרֵב אֶלָּא עַל יָדוֹ - **לֹא הַכְּשָׂרוֹ אֶלָּא נִשְׁאַרוּ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה**, וְאוֹתָם שְׁטַבְּלוּ בָהֶם - **לֹא נְטָהְרוּ**.

שלושה מקוואות של כ' סאה

משנה [מקוואות ו', ג']

שלושה מקוואות בזה כ' סאה ובזה כ' סאה ובזה כ' סאה מים שאובין והשאוב **מן הצד** וירדו שלושה וטבלו בהן ונתערבו - המקוואות טהורין והטובלים טהורים. היה השאוב **באמצע** וירדו שלושה וטבלו בהם ונתערבו - המקוואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו.

בשאוב בצד

רא"ש: אע"פ שלכאורה יש לחוש שהתערב הכשר עם השאוב קודם שנתחבר עם הכשר, מ"מ לא נפסל שהרי נתחבר גם לכשר קודם שירדו השאובים לתוכו [ט"ז], כי טבלו יחד (לבוש).

ט"ז: "הוכשרו שלושתם" הכוונה שיש בהם צד כשרות. וקמ"ל שהשאובים נטהרו, ויכול להוסיף עליהם להשלים למי סאה. וגם קמ"ל שהכשרים לא נפסלו (ריב"ש).

ט"ז, ש"ך: **מדובר שהמים שיצאו חוזרים למקומם**, וזה בכה"ג שיש כתלים גבוהים סביב לשלושת המקוואות או שהחצר בנויה בשיפוע. **ושתי סיבות לדבר:** 1. דאם לא כן נחסרו ממי סאה. 2. ועוד, שאם מדובר במי גשמים שאינם חוזרים למקומם הוו זוחלין, אך בכה"ג שחוזרים למקומם לא, וכ"כ הרמ"א בסעי' נ"י. (ע"פ הריב"ש).

[עיין לעיל סעי' י' (תחת הכותרת 'לאחר שהפסיק המעיין - עדיין המים זוחלין), מה שהבאנו מדברי הש"ך, שכתב שכאן איירי במעיינות ולכן אין בעייה של זוחלין. ואפילו אם נאמר שמדובר במי גשמים,

שְׁהִיּוּ בָּהֶם מִיָּם מְעַרְבִים
 עִם מִי הַמְקוּהָ פֶּשֶׁפֶּשֶׁת הַנָּאֵד -
מִטְבִּילִין בָּהֶם.

הגה: וְלָכֵן כָּלִי הַמְנַחַח צָלַד הַמְקוּהָ:
 מִנְעִנְעֵה צִידוֹ הַמְקוּהָ כְּדֵי שֶׁיִּנְעָה גַל בְּמִים
 וְיַעֲבֹד עַל הַכָּלִי -
 וְעוֹלָה לוֹ הַטְּבִילָה;
 וְצִבְבֵד שְׁלֹא יַעֲקֹר הַגַּל מִמְקוֹמוֹ,
 אֲלֵלָּהּ יֵהָא מְחַבֵּר לַמְקוּהָ.

משנה [מקואות ו', א']
 כל המעורב למקוה כמקוה...

חריצין, נעצים, פרסת החמור

משנה [מקואות ה', ו']
מטבילין [כלים] בחריצין ובנעצים ובפרסת החמור
 המעורבת בבקעה (כשמעורבים בכשפה"נ. ראשוניים).

נחלקו הראשוניים בפירוש "פרסת החמור":

1. **רא"ש, רמב"ם:** הגומא שנעשית בארץ
 לאחר שהבהמה דורכת שם.
2. **ר"ש:** פרסת החמור עצמה.

← **השו"ע:** כתב כלשון הרמב"ם.

מחט שנמצאת בצד המקוה

משנה [מקואות ז', ז']
 מחט שהיא נתונה על מעלות המערה, היה מוליד
 ומביא במים כיון שעבר עליה הגל – **טהורה**
 [רבי"ש: ולא מקרי זוחלין, כי המים חוזרים אחר כך אל
 המקוה. וכדלעיל ברמ"א סעי' נ', עיי"ש].

וקשה: לכאורה **הוייתו ע"י טומאה**, שהרי המים
 באים ע"י יד האדם שמקבל טומאה (ע"י סעי' מ"ח)?

ש"ד, ט"ז (ע"פ פרי"ד): לדעה הראשונה בסעי' מ"ט
 לא קשה, משום שכאן איירי במים הבאים
 מהמקוה, אך אף לדעה השניה שם לא קשה,
 משום ש"הוייתו ע"י טומאה" זה רק כשהמים
 שמהם נעשה המקוה באים אל המקוה ע"י דבר
 המקבל טומאה, אבל כאן רק **מנענע ידו בתוך**
המקוה וע"י כן הגל נתלש מהמקוה, אך במקום
 תלישתו אין ידי אדם.

הסבר דברי הרא"ש

הרא"ש כתב: וז"ל "ובלבד שלא יעקור הגל
 ממקומו, דאז לא היה מטהר אם אין בו מ' סאה,
 אלא אם מצד אחד מחובר למקוה".

אין כאן פסול זוחלין, כי זוחלין מכח האדם ולא
 מעצמם ואח"כ חוזרים למקומם. ועוד שזה
 מוגדר עירוב מקואות ולא זוחלין].

הש"ד: הוסיף, שכל זה דווקא כאן שיש במקוה
 רק כ' סאה, אך אם יש יותר ממ' סאה במקוה
 לא בעינן שלא יצאו המים החוצה, ואף לאוסרים
 לעיל סעי' נ' ביצאו דרך סדק אפילו נשאר מ'
 סאה, כאן מותר, כיוון שיוצאים ע"י האדם
 שטובל ולא מעצמם (ובמעיל צדקה חלק עליו.
 עיין לעיל בפת"ש ס"ק ג'. ועיין בדברינו לעיל סעי'
 א' [תחת הכותרת 'גודל בור מי המקוה]).

בשאוב באמצע

ט"ז: **הר"ש,** מבאר שאע"פ שמימי השאוב
 מתערבים עם הכשרים - לא מפסלי, משום דדרך
 המשכה על גבי הכותל נתערבו, ועוד אפילו אם
 אין שם המשכה (דאין ג' טפחים), בטלו ברוב
 קודם שנכנסו לכשרים. ומבאר ה"ט"ז, שבטל
 ברוב המים הכשרים, כי לא אמרינן שהוחלפו
 המים, דכל אחד דוחה את חברו, ומקום פגיעתן
 הוא קטן ובטל ברוב.

סעיף נ"ו

שְׁנֵי מְקוּאוֹת שֶׁל כ' כ' סָאָה,
 אֶחָד שְׂאוֹב וְאֶחָד פֶּשֶׁר,
 יָרְדוּ שְׁנַיִם וְהִשְׁקוּם וְטָבְלוּ בָּהֶם:
 אֶפְלוּ אֲדָמִים וְהִלְבִּינוּם
 אוֹ לְבָנִים וְהִאָּדִימוּם -
 הַמְקוּאוֹת כְּמוֹת שְׁהִיּוּ
 וְהַטּוֹבְלִים כְּמוֹת שְׁהִיּוּ.

שני מקואות של כ' סאה

כ"כ בתוספתא. והביאה ר"ש.

הטעם כדלעיל בסעי' הקודם בדברי הר"ש, משום
שבאו בהמשכה והתבטלו ברוב, וכהסבר ה"ט"ז
 שם, עיי"ש.

וכתב הש"ד צ"ע סעי' כ"ה. וכנראה כוונתו
 לשאול מדוע אין נפסלים מחמת שינוי מראה
 (עיין בחלקת בנימין ס"ק תתי"ב שתירצו) [ועיין
 בפר"ד שגרס סעי' נ"ה].

סעיף נ"ז

כל המערב למקוה -
 הרי הוא כמקוה ומטבילין בו.
 גמות הסמוכות לפי המקוה
 ומקום רגלי פרסות בהמה

המערה - אין להם פה למעלה שאינם מגולים ואין מים נכנסים בהם אלא דרך המקוה, משא"כ גומות הסמוכות למקוה).

ענין נ"ט

עוקה (פי' חפירה) שבתוך המקוה ;

אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה, ויכולה להעמיד את עצמה : אין מטבילין במים שבעוקה - עד שיהיו מערבין עם המקוה כשפופרת הנאד ;

ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה : אפלו אינם מערבים אלא בכל שהוא - מטבילין בהם.

עוקת המערה

משנה [מקואות ו', א']

עוקת המערה אין מטבילין בה - אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד (וכן בעיני רביעית מים לכלים. ש"ד).

אמר ר' יהודה: אימתי בזמן שהיא מעמדת עצמה, אבל אם אינה מעמדת עצמה מטבילין בה כמה שהיא.

נחלקו הראשונים בביאור המשנה :

1. ר"ש, רא"ש: עוקה זו שוקת שבסלע (דלאו כלי היא) שעומדת ליד המקוה, ואם היא נמוכה, כך שכשהמקוה פרוץ אליה, שכשיש בו מ' סאה מגיעים אליה מים, היא נחשבת מחוברת לו - ולא צריך בה שפוח"ג, כי נחשבת כחורי וסדקי המערה.

2. רמב"ם: עוקה זו חפירה שמתחת למקוה, ואם התקרה שלה לא מספיק חזקה ולא יכולה להעמיד את עצמה (כשיטבול בה), נחשבת מחוברת למקוה - ולא צריך בה שפוח"ג.

← השו"ע: פסק ע"פ הרמב"ם.

ש"ד: כל מקום שמטבילין במקוה חסר בצד שלם צריך שכל גוף הדבר הנטבל יתכסה בבת אחת.

ענין ס'

ג' גמות שפנחל, התחתונה ועליונה של כ' סאה,

[מדויק מדבריו: שאם יש בו מ' סאה - מטהר אפילו כשנעקר הגל. חלקו עליו התו"ט והפרישה וכתבו שהוי "הוייתו ע"י טומאה". אך הט"ז והש"ך יישבו דבריו עפמשי"כ לעיל (שלא חשיב הוייתו ע"י טומאה כי רק מנענע ידו בתוך המקוה וכו').]

נחלקו האחרונים במה עסק הרא"ש?

א. ט"ז, ב"ח: במקוה (וכשנעקר הגל לא מטהר כי הוי זוחליו. ט"ז: אך כשנעקר הגל ויש בו מ' סאה מטהר, כי מדובר שנעשה שם אשבורן).

ב. ש"ד: במעין (שהרי אם נעקר הגל ממקוה, אפילו יש בו מ' סאה לא מטהר, כי הוי זוחליו).

כשמדובר במעין ונעקר הגל, בכמה מטהר כלים -

1. ב"ח, ט"ז: בכל שהוא (מהרא"ש משמע שאם הגל נעקר מטהר רק במ' סאה כי עסק במקוה, אך אם הוי מעין מטהר כלים בכל שהוא). (הטעם: משום שמעין מטהר בזוחליו ובכל שהוא אפילו כשנתלשו ממנו מים.

2. ש"ד: רק במ' סאה (מהרא"ש משמע שאם הגל נעקר מטהר רק במ' סאה, ועל כרחך איירי במעין, דזוחליו פסולים במקוה). (הטעם: משום שמעין מטהר בזוחליו ובכל שהוא רק במקומו, אך אחר שנתלש אע"פ שמטהר בזוחליו מכל מקום לא מטהר בכל שהוא [נהקשה עליו הפ"ד ועוד, שסותר עצמו מדבריו לעיל סעי' י' (ס"ק ל') - שחלק על מהרי"ק, וכתב שלא מטהר אף בזוחליו, עיי"ש].

ענין נ"ח

חרי המערה וסדקי המערה - מטבילין בהם, אף על פי שאין המים שבהם מערבבים עם מי המקוה אלא בכל שהוא.

חורי המערה וסדקי המערה

משנה [מקואות ו', א']

חורי המערה וסדקי המערה (מערה היינו מקוה. ר"ש, רא"ש, רמב"ם) - מטביל בהם כמה שהם.

ראב"ד, רא"ש, רמב"ם - בחורי המערה לא צריך חיבור של שפוח"ג אלא די בכל שהוא [דהיינו טופח ע"מ להטפח. חזו"א] ואפילו רביעית מים לא צריך כיוון שהכל זה מקוה אחד (ומשי"כ השי"ך ס"ק קכ"ז דבעי רביעית, היינו בעוקת המערה, אך לא בחורי המערה. פ"ד). [ולכן זה שונה מדלעיל סעי' נ"ז גבי גומות הסמוכות למקוה, דבעינן כשפוח"ג].

(עיין חלקת בנימין ס"ק תתכ"ו שביאר את ההבדל בין חורי המערה לבין גומות הסמוכות למקוה: חורי

סעיף ס"א

הכופת יָדוֹ וְרַגְלָיו וְיָשָׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם,
אם נכנסו מים דרך פלו - **טהור**.

הכופת ידיו ורגליו

רמב"ם. מדברי התוספתא.

סעיף ס"ב

מקוה שיש בו מ' סאה מצמצמות:

האדם הטובל בתוכו -

לא יקפץ לתוכו,
שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו;
ולא יטבל בו פעמים זה אחר זה;

טבלו בו שנים זה אחר זה,

אף על פי שרגליו של ראשון נוגעות במים -
השני בטמאתו,
שהרי חסרו המים מארבעים סאה.

קופץ או טובל פעמיים – במקוה מצומצם

תוספתא [מקואות ה', י']

הקופץ למקווה הרי זה **מגונה**, והטובל פעמיים
הרי זה **מגונה**.

נחלקו הראשונים באיזה מקוה מדובר:

1. **רא"ש וטור**: במקוה מצומצם (ומדובר שיש
מים בשיעור מ' סאה בדיוק, אך חלל המקוה
יותר גדול ויש בו כשיעור מ' סאה ועוד
כשיעור האדם הטובל בו).

בקפיצה - החשש שמא יחסר משיעור
המקוה, בשתי טבילות - החשש שמא
בראשונה לא יטבול כהוגן כי יסמוך על
השנייה, ובשנייה כבר לא יישארו מ'
סאה (וכתוב בתוספתא "הרי זה
מגונה", כי אין זה ודאי שיקרה כן).

2. **רמב"ם** (ע"פ הריב"ש): **בכל מקוה**. והחשש
שיגידו שלא צריך כוונה לטבילה. (ד"מ:
והיום שאין תרומה וקדשים זה לא שייך).

[יש שפירשו ברמב"ם דמיירי גם כן
במקוה מצומצם (כ"כ הבי"י בסי' קצ"ח בשם
דרך ארץ זוטא. ובבדק הבית כאן הפנה לשם)].

← **השו"ע**: פסק שמיירי במקוה מצומצם.

והאמצעיית של מ',
ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל:

אף על פי שהוא נכנס לתוכו ויוצא מתוכו -
אין זה ערוב,
ואין מטבילין אלא באמצעיית,
שאין הנזחלין מערבים אלא אם כן עמדו.

ג' גומות ושטף גשמים

תוספתא

שלוש גמיות נחל: העליונה, התחתונה
והאמצעיית. העליונה והתחתונה של עשרים
עשרים סאה, והאמצעיית של ארבעים סאה,
וחרדלית של גשמים עוברת ביניהן:

רבי יהודה אומר: 1. **רבי מאיר** היה אומר -
מטבילין בין בתחתונה בין בעליונה, 2. **ואנן**
אומר - בתחתונה ולא בעליונה, 3. **וחכ"א** - בין
כך ובין כך אין מטבילין אלא באמצעיית שיש בה
מ' סאה.

רמב"ם: הלכה כחכמים.

ב"י: בגמרא בחגיגה (י"ט), משמע שמחלוקתם
גבי גוד אסיק וגוד אחית, אך מדברי הרמב"ם
משמע שחולקים האם מים זוחלין מערבים.
וצ"ע למה שינה מדברי הגמרא.

בכסף משנה מביא שני הסברים לכך -

הרמב"ם כתב "שאין הנזחלין מערבין":
הסבר א': אין הנזחלין מערבין משום שלא
אמרינן גוד אחית וגוד אסיק (דקטפרס אינו
חיבור). **הסבר ב'**: מה שאמרו בגמרא שהטעם
משום גוד אחית וגוד אסיק זה רק לר"מ
ור"י, אך לחכמים הטעם משום שאין מים
זוחלין מטהרים.

נפק"מ בין ההסברים -

האם מי גשמים זוחלין (ללא קטפרס)
מטהרים מים שאובים. וכבר נתבאר לעיל
סו"ס כ' שנחלקו בזה גדולי האחרונים.

ג' גומות ושטף של מעין

נחלקו האחרונים גבי קטפרס במי מעין:

א. **ש"ד**: הסעיף עוסק רק במי גשמים, אך מי
מעין מערבין.

ב. **מדברי הבי"י** סו"ס נ"ד [הובאו לעיל סעי' ב',
עיי"ש], משמע שחולק וסובר שיש **פסול**
קטפרס אף במי מעין [ועיי"ש שנתבאר כיצד
לשיטתו ניתן לטבול בנחר].

טבלו שניים – במקוה מצומצם

משנה [מקואות ז', ו']

מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה **הראשון טהור והשני טמא** (משום שלא סוברים גוד אחית. רש"י. א"י משום שסוברים שטופח להטפוח אינו חיבור [אלא רק בקליפת השום, עיין לעיל סעי' נ"ד]. גיטין ט"ז).

רבי יהודה אומר: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים **אף השני טהור**.

חגיגה י"ט.

ברייתא: עודהו רגלו אחת במים - הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור.

רבי פדת: הברייתא כר' יהודה.

לישנא א' - רב נחמן בר אבא אומר: מחלוקת ר' יהודה וחכמים **במעלות דרבנן**, אך מטומאה לטהרה, לכו"ע השני טמא. **וכר' פדת** (שעסק במעלות דרבנן, ולכן הוצרך להעמיד דווקא כר"י).

לישנא ב' - רב נחמן בר אבא אומר: מחלוקת ר' יהודה וחכמים **מטומאה לטהרה**, אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור. **ולא כר' פדת**.

נחלקו **הראשונים** ברגליו של ראשון במים:

א. **טור, ר' ירוחם:** **השני טהור**, משום שהלכה **כלישנא בתרא** בחגיגה, שלכו"ע במעלות דרבנן אף השני טהור.

ומכיוון דאשכחן כמה דברים שמחמירים רק לטהרות ולא לבעלה, ה"ה כאן לא מחמירים בנידה לבעלה יותר ממעלות דרבנן (ואפשר שהדין כן אף לרבי פדת שפירש שמחלוקת ר"י וחכמים במעלות דרבנן, משום שסובר שהלכה כר"י כי הברייתא כמותו).

ב. **רמב"ם, ראב"ד:** **השני טמא**, משום שהלכה **כלישנא קמא** בחגיגה, שלכו"ע מטומאה לטהרה השני טמא (אולם אפשר למלא מקוה כשרגליו של ראשון נוגעות במים [כדאיתא בתוספתא], כי פסול שאובים הוא מדרבנן ולכן אמרין ביה גוד אחית, אך מ' סאה מן התורה [חגיגה י"א]. ראב"ד).

וכתב הב"י: הכי מסתבר, משום שיש פוסקים שסוברים שאין להקל לנידה יותר מלטהרות (וכ"כ הרא"ש), ואפילו למקילים איכא למימר דלא דמי, כי לא ניתן ללמוד ממעלות דרבנן לנידה שהיא דאורייתא.

[**ב"י**- ויש לחלק בין הא לבין סגוס (סעי' ס"ג), דסגוס עבה ובוולע הרבה מהמים, ולכן

כשקצתו במים, כאילו כולו במים. משא"כ אדם המים רק טופחים על גופו. **ריב"ש**. (ט"ז: אך כלי נקוב עדיף מבגד לעניין שאובים, שבבגד יוצא רק ע"י סחיטה, וכדלעיל ס' מ' עיי"ש).

השו"ע: פסק **כרמב"ם**.

סעיף ס"ג

הטביל בו **בגד עבה** שהמים נבלעים בתוכו: כל זמן שהבגד נוגע במקוה - הוא כשר, אף על פי שזבו ממנו שלשה לגין למקוה; **העלהו ממנו - פסול**, שנעשה שאוב מהמים שגרדו מהבגד לתוכו;

ואם מטביל בו יורה או שאר פלים: מורידן לתוכו **דרף פיהו**, שלא ינתזו המים כשפוכניסן לתוכו ונמצא שהוא חסר, ומעלהו **דרף שוליו**, כדי שלא ישאר בו מהמים, ויחסר מהמקוה,

הגה: כל המים שבפלי, וגם שהמים שבפלי יהיו שאובים, ואם יפלו אחר כך למקוה יפסלו אותה, מאלו שלא נשאר בה קציע מקוה.

טבילת בגד עבה – במקוה מצומצם

משנה [מקואות ז', ו']

הטביל בו (במקוה מצומצם, עם מ' סאה בדיוק) את הסגוס והעלהו, מקצתו נוגע במים (הטובל שם -) **טהור**.

תוספתא

הטביל בו את הסגוס וזבו ממנו ג' לוגין למקוה - **כשר**. עקרו מתוכו - **פסול**.

ב"י - פשט הדברים, שדווקא אם העלהו ואז נפלו, פסול. אך **הרוקח** כתב, שאפי' הוא בתוכו (ונראה דמירי דחציו בתוכו. וכך משמע בש"ד), אם סחטו פסול.

בשו"ע (סעי' ט"ו) הביא שאם העלהו ואז נפלו פסול.

בש"ד (שם) הביא את ה**רוקח** וכתב שכן סוברים הי"א בלבוש (עיי"ש תחת הכותרת 'ג' לוגין מים שאובים - מכסותו/ מן הצרצור').

טבילת כלי – במקוה מצומצם

תוספתא

הטביל בו יורה – הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחין. כיצד הוא עושה? מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה.

נחלקו מדוע אין להטביל כלי דרך שוליו:

1. ר"ש (א'): שמא יפסוק הקילוח בין המקוה לכלי, ונמצאו המים שבכלי שאובים. ולפי"ז מותר להטביל את הכלי דרך צידו.
2. ר"ש (ב'): אפילו כשלא פסק החיבור בין המקוה לכלי, גזירה שמא יבוא לטבול בתוך הכלי בלי חיבור, כדלעיל סעיף ח' בשם הרא"ש. ולפי"ז דרך צידו אפשר שאסור [בי"ז].
3. רמב"ם, טור: שהמים ניתזים החוצה והמקוה חסר. ונראה מדבריו שכל שהמים שבכלי מחוברים למקוה לא חישינו. ולפי"ז דרך צידו מותר.

ויעלה הכלי דרך שוליה –

א. רמב"ם: כדי שלא יהיו המים שבתוכה שאובים ויחזרו למקוה ויפסלוהו.

ב. טור: כדי שלא ישארו בכלי מהמים ויחסר המקוה. הבי"ז העמיד בו במקוה לא מצומצם לגמרי (ולכן לא חש למה שטופח על פני הכלי). הט"ז הסביר ע"פ הרמ"א כאן, שבודאי אין חשש שיטבול בו בלי שנוספו בו אח"כ עוד מים כשרים, אלא החשש שיפלו ג' לוגין שפוסלים את המקוה וצריך להוציא מילאו ועוד והוא לא יעשה כן.

← השו"ע: כתב כטור.

← הרמ"א: הוסיף וביאר ע"פ הרמב"ם.

הש"ך הביא את דברי הבי"ז בפירוש השני בר"ש, וכתב שבדיעבד אין לחוש כשהטביל דרך צדו.

סעיף ס"ד

המטביל כר או כסת, במקוה שיש בו מ' סאה מכונות: פיון שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין;

כיצד יעשה?
מטבילין ומעלן דרך שוליהן.

אבל הקפה והשק -
מטבילין ומעלן כדרךן ואינו חושש.

טבילת כר וכסת – במקוה מצומצם

משנה [מקואות ז', ו']

הכר והכסת של עור - כיון שהגביה שפתותיהם מן המים [אפי' שלא הוציא אותם לגמרי מן המים] המים שבתוכן שאובין [בשונה מסגוס, דשם רק אם הגביה את הסגוס לגמרי חשיבי שאובים, דשם המים עוברים דרכו, אך כאן מדובר בשל עור שאין המים עוברים דרכם. חזו"א];
כיצד יעשה? מטבילין ומעלה אותם דרך שוליהם.

טבילת קופה ושק – במקוה מצומצם

משנה [מקואות ו', ה']

אם היה שק או קופה - מטבילין בהן כמה שהם מפני שהמים מעורבין.

כ"כ השו"ע, וע"פ הרמב"ם.

סעיף ס"ה

מקוה שהוא מחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמד על פחות ממי' סאה
הגה: וטבילה זו -
צריכה לחזר ולטבול
כל זמן שלא ידענו בודאי
שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה;

אבל אם לא החזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אף על פי שפעמים שמימיו עולין ופעמים מתמעטין -
אינה צריכה לחזר ולטבול;
ומכל מקום:
כשר הדבר לעין קדם טבילה,
אם יש בו ארבעים סאה.
הגה: וע"ז לקמן סעיף ע"א.

מקוה שהחזק להיות מימיו מתמעטים

מקור הדין: בר"ן.

והביא ראייה מקידושין ע"ט. – דקיימ"ל כר, יעקב, שכיוון שניתן לומר העמד ממון על חזקתו,

ר"ש – לרבותא נקט חבילי עצים וקנים, שאע"פ שהמים נכנסים בניהם מצטרפים למי סאה, וכל שכן אבנים. ובלבד שלא יחלקו את כל המקוה, דהוי ליה כמקוה שחלקו בסל וגרותני ולעיל סעי' נ"ב. ש"ד: ר"ל, כשאין בהם נקב כשפוח"נ, אך אם יש בהם כשפוח"נ, כשר.

רשב"ץ – דווקא בעצים ואבנים, אך בכלים לא כדאיתא בחגיגה י"א. וכ"כ בשו"ע.

נחלקו האחרונים מדוע אסור לחלקו בכלים:

א. הט"ז, והלבוש: סוברים משום דהוי הוייתו ע"י טומאה, כדלעיל סעי' ל"ה. [וכרא"ה, שהמקוה כמות שהיא פסולה].

ב. הש"ד: סובר משום שאין בהם נקב כשפוח"נ ויחלקו את כל המקוה, אך בעצים ואבנים מסתמא יש כשפוח"נ [דפסול הוייתו ע"י טומאה הוי רק כשהמקוה לא כשר בלאו הכי]. [וכרשב"א, שהמקוה כמות שהיא כשרה].

טבילה באלכסון

הלבושי שרד התיר, אך הפת"ש [מ"ב] אסר.

סעיף ס"ז

ספק מים שאובים - טהור.

כיצד?

מקוה שנסתפק:

אם נפלו לו מים שאובים, או לא נפלו;

ואפלו ידע בודאי שנפלו:

ספק יש בהם ג' לגין,

ספק אין בהם;

ואפלו ידע בודאי שיש בהם ג' לגין:

ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה,

ספק לא היה -

הרי זה כשר.

ספק מים שאובים

משנה [מקואות ב', ג']

ספק מים שאובין שטהרו חכמים - ספק נפלו ספק לא נפלו, אפילו נפלו ספק יש בהם ארבעים סאה ספק אין בהם.

כ"כ הרמב"ם. וכ"כ השו"ע.

לא אומרים העמד אדם על חזקתו, דפעמים אדם חולה והחולי מצוי. ה"ה כאן כאשר דרכו להתמעט מתחת למי סאה אומרים העמד טמא על חזקתו, ולא אומרים העמד מקוה על חזקתו, דיכול להיות שהתמעט.

וביאר הש"ד: במקוה שהחזק (להיות מימיו מתמעטים) - צריכה לחזור ולטבול אפילו הוא עכשיו שלם לפנינו. ובמקוה שלא החזק - אינה צריכה לחזור לטבול דווקא כשהוא שלם לפנינו (ומשום שלא אתיליד בו רעותא כלל), אך אם הוא חסר לפנינו צריכה [כדלקמן סעי' ע"א, עיי"ש].

לכתחילה יעיין קודם טבילה - דאין סומכים על החזקות במקום דאפשר לברר (כדאיתא בפסחים גבי משכיר לחבירו בית בי"ד בניסן שאם הוא לפניו צריך לשאול אותו). [מג"א: במקום שאין מצוי שיתקלקל - אין צריך בדיקה (פת"ש)].

סעיף ס"ו

מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתפסות בו:

נותן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים, כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ונעלו בענן שיוכל להתפסות בו, ובלבד שלא יחלקו כל המקוה;

אבל בכלים - פסול.

הגה: ואפלו אם יוכלה להתפסות במים,

אם חיו המים עמקים

עד טזרקה ולמעלה ממנו זרחה -

לא תטבול בה לכתחלה שמה לא תטבול יפה.

מיהו, אם חיו מקוה אחרת ואי אפשר לתקו,

אפלו צריכה להשתטח על פניה

מחמת שאין המים עמקים,

אם מתפסה גופה צדקה זה צפעס אחת -

טובלת פס.

ועין לעיל סימן קל"ח.

מקוה שמימיו מרודדים

משנה [מקואות ו', ה']

מקוה שמימיו מרודדין (שהמקוה רחב, ואע"פ שיש בו מ' סאה אין כל גופו עולה בבת אחת) - כובש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל.

כשרות (כלומר: רוב הנמצאים אצל מקואות כשרים הם ובודאי עשאוה בכשרות, כדלעיל ברמ"א סעי' ד' עיי"ש).

ב. הסוברים שפסול שאובים מדרבנן – מסבירים באחת משתי דרכים:

1. כשר משום **דהוי ספק דרבנן** (כך יש לבאר לפירוש השני של הכס"מ לקמן סעי' ע', עיי"ש).

2. כשר משום **שחזקת המקואות כשרות**. [והוצרכו לטעם זה, משום שלדעתם החמירו בספק כגון זה, ולא הקילו בספק שאובים אלא בכגון שהיה מקוה כשר וספק נפלו בו שאובים (וכנ"ל סעי' ס"ז), אך לא בספק כולו/רובו שאוב] (כך יש לבאר לפירוש הראשון של הכס"מ שהובא לקמן סעי' ע', עיי"ש).

בט"ז כאן הביא את שני הטעמים: א. הוי ספק דרבנן. ב. חזקת המקואות כשרות. **הש"ך** (קמ"ט) הביא את הטעם שחזקת המקואות כשרות.⁶

סעיף ע'

צנור שִׁמְקֵלַח לְמִקְוֵה
וְהַמְכַתֶּשֶׁת נְתוּנָה בְּצִדוֹ:

סֶפֶק מֵהַצְנוֹר לְמִקְוֵה
סֶפֶק מֵהַמְכַתֶּשֶׁת לְמִקְוֵה -
הָרִי זֶה פְּסוּל מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוֹכִיחַ;

וְאִם יֵשׁ בְּמִקְוֵה רַבּוּ מֵיִם כְּשֵׁרִים -
הָרִי זֶה כְּשֵׁר שֶׁזֶה סֶפֶק מֵיִם שְׂאוּבִים,
שֶׁהָרִי יֵשׁ שָׁם מִקְוֵה כְּשֵׁר קְבוּעַ.

צינור שמקלח למקוה והמכתשת בצדו

מקור הדין: **ברמב"ם** ע"פ התוספתא.

טעם הדין: עיין לעיל סעי' ג' דנחלקו הראשונים האם פסול שאובים הוא מדאורייתא או מדרבנן, ולפי זה נחלקו בטעם הדין בסעי' דידן:

א. הסוברים שפסול שאובים מדאורייתא – מסבירים שבמיעוט המקוה **כשרים - פסול** אע"פ שיש ספק האם נפל למכתשת או לא,

⁶ ולעני"ד יש לבאר בדבריהם כך: **הט"ז** הביא את הטעם הראשון כלפי הסוברים שפסול שאובים מדרבנן, והזקק לטעם השני לדין שפסול שאובים מדאורייתא. **הש"ך** הביא רק את הטעם שחזקת המקואות כשרות, משום שכתב כן לדין שסוברים כרמ"א שפסול שאובים מדאורייתא [אך לשיטתו בדעת השו"ע גבי שאובים, י"ל שהשו"ע חולק על כך, ולשו"ע הטעם הוא משום דהוי ספק דרבנן].

ט"ז – דספק מים שאובים **דרבנן**, דמן התורה נפסל רק ברוב שאוב כדכתב הרמ"א בסעי' ג'. והיינו טעמא דסעיף שאחר זה.

סעיף ס"ח

ב' מְקוֹאוֹת,
אֶחָד יֵשׁ בּוֹ מ' סָאָה, וְאֶחָד אֵין בּוֹ;
נִפְלוּ ג' לָגִין מֵיִם שְׂאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶם
וְאֵינוּ יוֹדְעִים לְאִיזוֹ מֵהֶם נִפְלוּ -
סֶפֶקוֹ טְהוֹר,
מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמָה יִתְּלָה;

הֵיוּ שְׁנֵיהֶם פְּחוּתִים מִמ' סָאָה;
וְנִפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יוֹדְעִים לְאִיזוֹ מֵהֶם -
כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל,
שֶׁאֵין לוֹ בְּמָה יִתְּלָה.

ג' לוגין שנפלו לאחד משני מקואות

משנה [מקואות ב', ג']

שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, נפל לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל - ספיקו טהור מפני שיש לו במה יתלה [ודווקא בספק דרבנן, וכדלעיל. ט"ז, ש"ך].

היו שניהם פחותים מארבעים סאה ונפל לאי מהם ואינו יודע לאיזה מהן נפל - ספיקו טמא שאין לו במה יתלה (דמאי חזית לפסול את זה ולהכשיר את זה אימא איפכא, הילכך שניהם פסולים. ש"ך).

וכ"כ הרמב"ם. וכ"כ השו"ע [נחזור על כך דסיפא בסעי' ע"ג, ושם נתבאר שבדיעבד עלתה לו טבילה, עיי"ש].

סעיף ס"ט

מִקְוֵה שֶׁהֵנִיחוּ רִיקָן
וּבָא וּמְצָאוּ מְלֵא -
כְּשֵׁר,
מִפְּנֵי שֶׁזֶה סֶפֶק מֵיִם שְׂאוּבִין לְמִקְוֵה.

הגה: וְעַיִן לְעֵיל רִישׁ סִימָן זֶה מֵהַשְּׂפָתַי בְּזָה.

מקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא

מקור הדין: **ברמב"ם** ע"פ התוספתא.

טעם הדין: עיין לעיל סעי' ג' דנחלקו הראשונים האם פסול שאובים הוא מדאורייתא או מדרבנן, ולפי זה נחלקו בטעם הדין בסעי' דידן:

א. הסוברים שפסול שאובים מדאורייתא – מסבירים שכשר משום **שחזקת המקואות**

משנה [מקואות ב', א']

הטמא שירד לטבול: ספק טבל ספק לא טבל, אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו [ט"ז: דווקא אם הוא חסר לפנינו. אך אם הוא מלא לפנינו, אין חוששים, ואפילו לא הוחזק מתחילה בכשרות];

שני מקואות: אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו, טבל באחד מהם ואינו יודע באי זה מהן טבל – **ספיקו טמא**.

משנה [מקואות ב', ב']

מקוה שנמדד ונמצא חסר – כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים **טמאות**.

במה דברים אמורים? בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה... ספק טבל ספק לא טבל אפילו טבל ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד שאין בו טבל באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל –

ספיקו **טהור**. **רבי יוסי**: **מטמא**. שר' יוסי אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה, לעולם הוא בפסולו עד שיודע שטהר.

השו"ע פסק ע"פ דברי הרמב"ם.

ונחלקו האחרונים כמי פסק:

1. **ב"י** (לגירסתנו), ט"ז: **כר' יוסי**. לכן אפילו בטומאה קלה שהיא מדרבנן טמא.

2. **משנה למלך**: **כת"ק**, שהרי הרמב"ם כתב במפורש לאחר מכן – "בד"א כשהיתה הטבילה מטומאה חמורה, אבל אם טבל מטומאה קלה .. ספיקו טהור" [ולכן כתב שיש ט"ס בב"י]. לכן דווקא בטומאה דאורייתא טמא, אך **בטומאה דרבנן טהור**.

וכ"כ הגר"א. וכן בפמ"ג תמה על הט"ז.

והוסיף המשנה למלך: בטומאה דרבנן – טהור, **דווקא בולד הטומאה ודווקא שנעשה מעשה המתיר** (וכגון כאן: "ספק טבל" הכוונה שספק טבל כדינו) אך באב הטומאה או כשלא נעשה מעשה המתיר – טמא.

סעיף ע"ב

ב' מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לגין לתוך אחד מהם **יודוע** לאיזה מהם נפלו, ואחר כך נפלו שניים **ואין יודוע** לאיזה מהם נפלו –

כי הוי ספיקא דאורייתא [אך כשרובו כשרים כשר משום דהוי ספיקא דרבנן].

ב. הסוברים שפסול **שאובים מדרבנן** – מסבירים באחת משתי דרכים [כסף משנה]:

1. היקלו בספק שאובים רק כשהיה מקוה כשר ונסתפק אם נפלו בו שאובים (כדלעיל סעי' ס"ז) אבל **בספק כולו/רובו שאוב לא היקלו** [ומה שהיקלו במקוה שהניחו ריקן ומצאו מלא, זה רק משום שחזקת המקואות כשרות, וכנ"ל סעי' ס"ט, עיי"ש]. **הש"ך** הקשה על פירוש זה "מאי שנא" ועוד עיי"ש.

2. מכתשת בצידו שאני משום **הפסול הוא בעין**, וזה מש"כ "מפני שהפסול מוכיח עליו". **הש"ך** כתב שפירוש זה אפשרי וביאר זאת בכגון שהמכתשת קרובה יותר למקוה מהצינור, או שהוא בענין שקל יותר לבא מהמכתשת משיבא מהצינור.

הט"ז והש"ך ביארו דין זה אף למנ"ד שפסול שאובים מדאורייתא וכדלעיל, ולא כלבוש שביאר שדין זה לא נכון לשיטתם, עיי"ש.

סעיף ע"א

טמא שירד לטבול: ספק טבל ספק לא טבל;

ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו;

שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו: טבל באחד מהם ואין יודוע באיזה מהם –

טמא, לפי שהטמא בחזקתו, עד שיודע שטבל כראוי.

וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר: בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד –

כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע **טמאות**, עד שיודע זמן שנמדד בו שהיה שלם. הגה: וענין לעיל סעיף ס"ה.

דבר טמא שספק נטהר – ספיקו טמא

סעיף ע"ד
 כל המקוואות הנמצאים -
פסולין, שחזקתם שאינן.

מקוה שנמצא – חזקתו שאוב

משנה [מקוואות ח', א']
ארץ ישראל: טהורה ומקוואותיה טהורים.
 מקוואות העמים **שבחוצה לארץ**: כשרים לבעלי קריין אפילו נתמלאו בקילון (בבור עמוק). שבארץ ישראל: שחוץ למפתח (שער העיר) - כשרים אף לנדות, מלפנים מן המפתח - כשרים לבעלי קריין ופסולים לכל הטמאים. **ר' אליעזר אומר**: הקרובים לעיר ולדרך טמאים מפני הכביסה והרחוקים טהורים.

רמב"ם: כשישראל שרויים על אדמתם יש חילוק בין מקוואות הנמצאים בארץ העמים ובין הנמצאים בארץ ישראל, וכפי שכתוב במשנה. אך **היום שישראל לא שרויים על אדמתם אין חילוק וכולם פסולים**. וכך משמע בתוספתא.

ש"ך – אפילו שחזקת המקוואות כשרות, כדלעיל סעי' ס"ט, כאן פסולים כיוון שלא ידוע אם הם בכלל נעשו לשם מקוה, משא"כ שם.

ש"ך – המקוה כאן **פסול דווקא אם נראה שהוא נעשה בידי אדם**, אבל אם נראה שהוא נעשה בידי שמיים, כמו גומות וחפירות שהתמלאו מגשמים, כשר.

סעיף ע"ה

יש מי שאוסר:
 להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו,
 וכן למלאות מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד.

הגה: **וְיֵשׁ מִקְהָלִין וּמְסִירִין**:
 להפיל חמין למקוה כדי לחממו.

ומכל מקום **יש להחמיר**:
 אם לא במקום שנהגו להקל,
 או אין למחות בידו;

ובחמני טביריא –
 מפרך לכלי עקמא.

הריני יכול לתלות ולומר:
 למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים;

אבל אם בראשונים
לא נודע לאיזה מהם נפלו,
 ובשניים **נודע** לאיזה מהם נפלו -
 אין יכול לתלות ולומר:
 למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים.

אחד **יש בו** ארבעים סאה ואחד **אין בו** -
 הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו.

אחד **שאוב** ואחד **שאינו שאוב** -
 הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו.

נפלו ג' לוגין לאחד משני מקוואות

מקור הדין: **בתוספתא**.

ט"ז, ש"ך: כל הסעיף מדובר **כשיש רוב מים כשרים** והוא ספק דרבנן [וכנ"ל סעי' ס"ז וס"ח], דאז אמרין "שאני אומר".

(המקרה של "אחד יש בו מ' סאה ואחד אין בו", כבר הוזכר לעיל סעי' ס"ח, עיי"ש).

סעיף ע"ג

שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין דוע לאיזה מהם נפלו,
 ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו -
לא יטבל בשום אחד מהם לכתחלה.

נפלו ג' לוגין לאחד משני מקוואות חסרים

תוספתא
 שני מקוואות חסרים שנפלו מים שאובים לאחד מהם ולא ידוע למי, ואח"כ התמלאו מגשמים -
ר' יוסי: אין לטבול בהם **לכתחילה** אך **בדיעבד** עלתה טבילה כיוון שזהו ספק דרבנן.

השו"ע: פסק ע"פ דברי **ר' יוסי**.

(המקרה הנ"ל כבר הוזכר לעיל סעי' ס"ח, ונתחדש כאן שבדיעבד עלתה לו טבילה).

כאשר מקוה אחד התמלא ממי גשמים -

הדגול מרבבה הסתפק האם תולים שהמים נפלו למקוה החסר, או שמא כיוון שכבר החזקנו את שניהם בפסול, לא תולים [פת"ש מ"ה].

וְלֵאחֶר הַטְּבִילָה צְמִי מְקוּהַ כְּשָׂרִים –
מִתְּרַת לְפָנֶם לְמִרְחֵץ כְּדֵי שְׁתַּחַמֵּם עַלְמָה;
אֲבָל לְחֹזֵר וְלִרְחֹץ אַחַר כֵּן –
יֵשׁ אוֹסְרִים, וְכֵן נִהְגוּ.

מקוה מים חמים

נחלקו הראשונים גבי הטלת מים חמים למקוה:

1. ר"ש, ר"ת: **אסור** להטיל מים חמים למקוה, משום גזירת מרחצאות [נידה ס"ו – אישה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. וכל שכן כאן]. וכ"כ בתענית י"ג – אילימא בחמין, והא שאובין (פירוש: דחשיבי כשאובין). ומה שהתירו לכהן גדול, יש לומר שדווקא במקדש התירו.
2. ראב"ה, ריב"א, סמ"ג – **מותר** [נידה ס"ח – דודי (קדרות להחם חמין) חסרת. אמנם רש"י ביאר זאת לגבי החפיפה ולא לגבי הרחיצה].
3. אגור (בד"מ) – **טוב להחמיר**, ומ"מ המקילים לא הפסידו, ואין למחות היכן שנהגו היתר.

← **השו"ע**: כתב יש מי שאוסר.

אמנם, מעידים בשם השו"ע שעשה מעשה להתיר בעיה"ק צפת [שערי מקואות ס"ק ד"ש].

← **הרמ"א**: הביא שיש מקילים. ופסק **יש להחמיר אם לא במקום שנהגו היתר** אין למחות בהם.

בחמי טבריה: רמ"א - לכו"ע מותר לטבול (כי לא שייך בהם גזירת מרחצאות). [ר"ש, מרדכי].

רחיצה לאחר טבילה

שבת י"ג, י"ד

אחת מגזירות י"ח דבר היא על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר הטבילה, שגזרו שמא יאמרו שאין המקואות מטהרים אלא הרחיצה שאחרי כן.

נחלקו הראשונים האם דין זה דווקא לטהרות:

1. רבינו שב"ט – **אסור** לרחוץ אחר הטבילה, ואם רחצה לא עלתה לה טבילה (ש"ך - כדי שלא יאמרו שהמרחץ מטהר לבדו).
2. ראב"ה, אגור – **מותר** לרחוץ, ומה שגזרו זה לטהרות.

← **רמ"א**: יש אוסרים. וכן נהגו.

מרדכי: להתחמם ולהזיע במרחץ אחר הטבילה - לכו"ע מותר ואפילו לתרומה. וכ"כ הרמ"א.